

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
EESTI KEELE JA KIRJANDUSE ÕPETAJA ÕPPEKAVA

Karin Britta Suimets

UMBISIKULINE TEGUMOOD ÜLDHARIDUSKOOLI EESTI KEELE
TEISE KEELENA ÕPIKUTES JA ÕPPIJATE KEELETEADMISTES

Magistritöö

Juhendaja Raili Pool

TARTU 2025

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrekselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud, lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Karin Britta Suimets

Lühikokkuvõte

Magistritöös keskendutakse umbisikulisele tegumoele ja uuritakse selle käsitlemist üldhariduskooli eesti keele teise keelena õpikutes ning vaadeldakse, kuidas on B2-tasemel eesti keelt valdavad kooliõpilased selle teema omandanud. Töö eesmärk on välja selgitada eesti keele kui teise keele B2-tasemel õppijate teadmised umbisikulise tegumoe moodustamisest ja kasutamisest ning anda ülevaade grammatikateema käsitlemisest õpikutes.

Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks kirjeldati umbisikulise tegumoe kasutamise ja moodustamise õpetamist ja selleteemalisi ülesandeid üldhariduskooli eesti keele teise keelena õpikutes. Õppijate keelematerjali koguti kirjaliku testi ja introspektiivsete intervjuudega. Testi valimisse kuulus 50 vene emakeelega täisealist õpilast, kes omandasid eesti keelt teise keelena, ja intervjuu valimisse neist 8. Andmeid analüüsiti kvalitatiivselt.

Õpikute ülevaatest selgus, et eesti keele teise keelena 4.–12. klassi õpikutes oli umbisikulise tegumoe esitamisel enamasti sama ülesehitus, reeglitele järgnesid näited ja drilli tüüpi ülesanded, kommunikatiivseid keelepraktika ülesandeid oli sellel grammatikateemal vähe. Testi ja intervjuu ülesannete tulemuste põhjal oli kõige paremini kinnistunud oleviku jaatavate vormide moodustamine, vähem umbisikulise tegumoe lihtmineviku eitavate ja liitjavormide moodustamine. Teadmisi umbisikulise tegumoe kasutamisest näitas lausete moodustamine, kus enamik informantidest eemaldasid aluse ja muutsid verbivormi. Testi ja intervjuude tulemustest ja vastuste suurest varieeruvusest järeldub, et umbisikuliste vormide moodustamine on vene emakeelega E2 õppijatele keeruline ja teadmised umbisikulisest tegumoest pole gümnaasiumi lõpuks piisavalt kinnistunud ning vajavad täiendamist.

Võtmesõnad: umbisikuline tegumood, õpikud, eksplitsiitsed keeleteadmised, introspektsioon, eesti keel teise keelena

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetilised alused	7
1.1. Keeleõpetamise lähtekohad	7
1.1.1. Grammatika õppimine ja õpetamine.....	7
1.1.2. Teise keele õppija keeleteadmised.....	8
1.2. Eesti keele umbisikuline tegumood	10
1.2.1. Umbisikuline tegumood eesti keele teadusgrammatikates	11
1.2.2. Umbisikuline tegumood eesti keele kui teise keele pedagoogilistes grammatikates.....	15
2. Ülevaade umbisikulisest tegumoest üldhariduskooli eesti keele kui teise keele õpikutes...20	
3. Valim, materjal, meetod.....	26
3.1. Informandid.....	26
3.2. Materjal ja meetod	26
3.3. Ülesannete koostamise põhimõtted.....	29
4. Tulemused ja analüüs.....	32
4.1. Informantide teadmised umbisikulise tegumoe kasutamisest.....	33
4.2. Informantide teadmised umbisikulise tegumoe vormide moodustamisest	33
4.2.1. Vahekokkuvõtte umbisikulise tegumoe vormide moodustamisest.....	48
4.3. Informantide teadmised umbisikuliste lausete moodustamisest	48
4.3.1. Vahekokkuvõtte umbisikuliste lausete moodustamisest.....	50
4.4. Introspeksioon: informantide teadmised umbisikulisest tegumoest	51
4.4.1. Vahekokkuvõtte introspektiivsetest intervjuudest	61
Kokkuvõtte.....	62
Kirjandus.....	64
Impersonal Voice in Estonian as a Second Language General Education Textbooks and in Learners' Knowledge. Summary	72
Lisad.....	74
Lisa 1. Mõistekaart.....	74
Lisa 2. Testi ja intervjuu ülesanded	76
Lisa 3. Õppijate kasutatud vormid testi teises ülesandes	80

Sissejuhatus

2011. ja 2023. aasta põhikooli ja gümnaasiumi riiklikes õppekavades on eesti keelt teise keelena õppivatele koolilõpetajatele esitatud erinevad keeleoskuse tasemed. Põhikoolilõpetaja saavutab 2011. aasta õppekava järgi hea õpitulemusena B1.2- ja väga hea õpitulemusena B2.1-keeleoskustaseme, aga 2023. aasta õppekava järgi eakohase B2-taseme. 2011. aasta õppekava järgi on gümnaasiumilõpetaja rahuldav õpitulemus B2.1-tase, hea õpitulemus B2.2-tase ja väga hea õpitulemus osaline C1-taseme nõuete täitmine, kuid 2023. aastast kehtiva õppekava järgi saavutab lõpetaja eakohase C1-taseme. (Haridus- ja Noorteamet *s. a.*) Õpilased, kellelt magistritöö jaoks materjali koguti, õppisid 2011. aasta õppekavade järgi.

Keeleõppes on grammatika üks osa keelepädevusest ja selle õppimine on oluline, et õppijal muutuksid seaduspärasused automaatseks ning et ta suudaks kasutada keelt loomulikult (Kaivapalu & Martin 2010; EKR 2023: 143). Tegumood on igas kooliastmes keeleõppe üks kesksetest teemadest. Siinses magistritöös keskendutakse umbisikulisele tegumoele, mille kaudu saab uurida mitut tegusõnaga seotud kategooriat ning morfoloogia ja süntaksiga seotut. Töös uuritakse selle käsitlemist üldhariduskooli eesti keele teise keelena õpikutes ning vaadeldakse, kuidas on B2-tasemel eesti keelt valdavad kooliõpilased selle teema omandanud. Grammatikapädevuse kirjelduse järgi mõistab, moodustab ja kasutab B2-tasemel õppija umbisikulise tegumoe vorme, kuid võib ajavormi valikul ja vormide moodustamisel eksida (Kallas jt 2022).

Varasemalt on Eestis uuritud täiskasvanutele mõeldud eesti keele teise keelena õpikutes grammatika õpetamist (Üksik 2019) ja käändesüsteemi esitamist (Rane 2024), grammatilise struktuuri kajastumist teise kooliastme õpikutes (Abdullajeva 2013) ning vene emakeelega gümnaasiumilõpetajate teadmisi eesti keele grammatikast (Uluhanjants 2019). Introspektiivsete meetoditega on uuritud näiteks vene emakeelega üliõpilaste lugemisülesannete lugemis- ja testisooritusstrateegiaid (Kikerpill 2010), hiina emakeelega õppijate teadmisi eesti keele isikulistest verbivormidest (Tarkin 2021) ja vene emakeelega B2-tasemel õppijate teadmisi eesti keele refleksiivverbidest (Tkatšova 2021).

Siinne magistritöö võimaldab hinnata gümnaasiumilõpetajate eesti keele grammatikapädevust ühe grammatilise struktuuri omandamise näitel ja kaardistada õpilaste eksplitsiitset teadmisi umbisikulisest tegumoest eestikeelsele haridusele ülemineku alguses 2025. aastal. Valimisse kuuluvad 12. klassi õpilased, sest eeldatavasti on nad gümnaasiumi lõpuks omandanud eesti keele grammatikast olulisemad teadmised ja suudavad neid rakendada. Õpilaste keeleteadmiste tausta aitab selgitada õpikutes esitatud.

Magistritöö eesmärk on välja selgitada eesti keelt B2-tasemel valdavate õppijate teadmised umbisikulise tegumoe moodustamisest ja kasutamisest ning anda ülevaade grammatikateema käsitlemisest õpikutes. Eesmärgist lähtudes on sõnastatud järgmised uurimisküsimused.

1. Millised on 12. klassi õpilaste teadmised umbisikulise tegumoe vormide moodustamisest?
2. Millised on 12. klassi õpilaste arusaamad umbisikulise tegumoe kasutamisest?
3. Kuidas esitatakse umbisikulise tegumoe moodustamise ja kasutamise reegleid ning selleteemalisi ülesandeid 4.–12. klassi eesti keele teise keelena õpikutes?

Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks kirjeldan umbisikulise tegumoe kasutamise ja moodustamise õpetamist ja ülesandeid üldhariduskooli eesti keele teise keelena õpikutes. Õppijate keelematerjali kogusin kirjaliku testi ja introspektiivsete intervjuudega. Õpikute ülesannete analüüsimiseks koostasın mõistekaardi, mida kasutasın ka ülesannete koostamisel. Testi valimisse kuulus 50 vene emakeelega täisealist õpilast, kes omandasid eesti keelt teise keelena, ja intervjuu valimisse neist 8 õpilast. Andmeid analüüsisın kvalitatiivselt.

Magistritöö esimeses peatükis antakse ülevaade grammatika õppimisest ja õpetamisest, keeleteadmiste liikidest ning eesti keele umbisikulisest tegumoest teadusgrammatikates ja teise keele pedagoogilistes grammatikates. Teises peatükis vaadeldakse umbisikulise tegumoe käsitlemist üldhariduskooli eesti keele kui teise keele õpikutes. Kolmandas peatükis kirjeldatakse informante, uurimismaterjali ja -meetodit ning ülesannete koostamise põhimõtteid. Neljandas peatükis esitatakse ja analüüsitakse ülesannete tulemusi.

1. Teoreetilised alused

1.1. Keeleõpetamise lähtekohad

1.1.1. Grammatika õppimine ja õpetamine

Keeleoskus on oskus kasutada keeleteadmisi eesmärgipäraselt nii suuliste ja kirjalike tekstide mõistmiseks kui ka koostamiseks, võttes arvesse konteksti ja suhtluspartnereid. Keeleoskus koosneb pädevustest, mis aitavad õppijatel olukordades toime tulla ja vajalikke toiminguid sooritada. Üldpädevus, mille alla kuuluvad nt teadmised maailmast ja kultuuridest, praktilised oskused, õppija olemust iseloomustavad tegurid, õppimisvõime, on keelega vähem seotud. Suhtluspädevusega, mis hõlmab keelepädevust, sotsiolingvistilist pädevust ja pragmaatikapädevust, rakendab õppija lingvistilisi oskusi. Siinses töös keskendutakse keelepädevuse ühele osale – grammatikapädevusele, mis tähendab grammatiliste vahendite tundmist ja võimet neid vahendeid kasutades moodustada grammatiliselt tähenduslikke lauseid. (Hausenberg jt 2003: 8–11; EKR 2007: 119–126, 131, 170)

Keeleõppes tähendab grammatika keelestruktuuri kirjelduse ja keelevormide õpetamist ning uurimist. Grammatika kirjeldamisel eristatakse morfoloogiat ja süntaksit, mille mõned komponendid võivad õppija emakeelega sarnaneda ja teised olla nende jaoks täiesti võõrad. (Krall & Sõrmus 2000: 7; Kaivapalu & Martin 2010) Kui varasemalt on grammatika olnud keeleõpetuses kesksel kohal, siis tänapäeval nähakse seda keeleoskuse osana, mis on seotud kõikide teiste komponentidega ning mida õpitakse tähenduse kaudu ja kommunikatiivsetes olukordades (Krall & Sõrmus 2000: 11; Hausenberg jt 2003: 8; Vold 2020: 134). Keelekonstruktsiooni täielikuks mõistmiseks tuleb kirjeldada, kuidas vorm on moodustatud, mida see tähendab, millal ja miks seda kasutatakse (Larsen-Freeman 2003: 36). Ingrid Kralli ja Elle Sõrmuse (2000: 8) sõnul ei ole ainult grammatika õppimine keele laialdaseks oskuseks piisav, kuid uue teema alguses on vajalik vormidele keskenduda selleks, et saadud teadmisi hiljem suhtluskontekstides edukalt kasutada. Grammatika selge tundmine aitab õppijaid autentsetes suhtlussituatsioonides (Krall & Sõrmus 2000: 10).

Kõiki keelenähtusi ei ole kasulik ühesuguselt õpetada, õpetaja eesmärk on materjali esitada sobival ja mitmekesisel viisil. Seejuures peab grammatika õpetamine olema selge, hea ülesehitusega ja harjutatav, et teadmised vähehaaval automatiseeruks. Õppijatel peaks olema palju võimalusi keeleloomeks, võimalusel tuleb seostada uued teadmised varasematega. (Krall & Sõrmus 2000: 9; Kaivapalu & Martin 2010) Õppija õpib uut grammatilist materjali autentsetest või keeleõppe otstarbeks loodud õppetekstidest, näidete, analoogiate, tabelite jms

põhjal, vormile või tähendusele keskenduvatest ülesannetest, kus õpitavale on tähelepanu pööratud, ja millele võivad järgneda ema- või võõrkeelsed selgitused ja harjutused, või kuuldu ja nähtu põhjal keele kohta ise hüpoteese püstitades ja neid kontrollides (EKR 2007: 171). Õpetajad kasutavad õpetades sageli õpikuid, kus grammatikateemade ülesehitus on süstemaatiliselt lihtsamalt keerulisemale või selles järjestuses, kui neid vajatakse (Kaivapalu & Martin 2010).

Selleks, et arendada õppijate metalingvistilisi teadmisi, mille abil nad saavad oma keeleteadmisi kirjeldada, on võimalik kasutada deduktiivset või induktiivset meetodit. Deduktiivne õpetamine on kiirem ja seda sobib kasutada, kui õpitav keelenähtus on õppijatele keeruline või see puudub nende emakeelest ning kui õpetamiseks on vähe aega. Õpetaja esitleb reeglit või juhib sellele tähelepanu õppematerjalis ja seletab seda lühidalt ja lihtsalt, õppijad harjutavad suuliselt ja kirjalikult reegli kasutamist ning õpetaja kontrollib ja parandab vigu. Kuna deduktiivsel meetodil keskendutakse täpsusele, siis sobib seda kasutada eksamik valmistumisel. (Ellis R. 2000: 714; Krall & Sõrmus 2000: 13, 19)

Induktiivset meetodit kasutades tuletavad keelereegli õppijad ise. Arvatakse, et sellel juhul on õppijad sisemiselt motiveeritud, õppeprotsessi paremini kaastatud ja õppimine on tulemuslikum. Seda meetodit sobib kasutada, kui grammatikareeglid on kergesti mõistetavad, arusaadavad ja lihtsad. Kõigepealt tunnetavad õppijad keelt mitmeid ülesandeid lahendades, siis proovivad seletada grammatikakonstruktsiooni kasutamise põhjust ning lõpuks tuletavad piisaval arvul sobivate näidete põhjal reeglid ise. (Krall & Sõrmus 2000: 13, 19)

Eklektiline meetod on tõenäoliselt grammatika õpetamise meetoditest kõige parem. See on kombinatsioon deduktiivsest ja induktiivsest meetodist, kus õpetaja lähtub õppijate vanusest, keeletasemest ja nende vajadustest ning valib eelnimetatud meetoditest sobivad strateegiad. (Krall & Sõrmus 2000: 13–14)

1.1.2. Teise keele õppija keeleteadmised

Keelelisi teadmisi eristatakse keele omandamise valdkonnas peamiselt eksplitsiitseteks ja implitsiitseteks, teise keele õppija kasutab nende kombinatsiooni. Eksplitsiitsed teadmised on teadlikud ja kontrollitud teadmised keelest, neid on võimalik verbaliseerida ülesandes, kus aeg pole oluline. Õppija vastab küsimustele reeglite abil ja nende verbaliseerimisel võib ta kasutada metakeelt, aga ei pea. (Ellis & Barkhuizen 2006: 5–6; Ellis R. 2009a: 12–16; Ellis R. 2009b: 38–39) Eksplitsiitsed teadmised koosnevad faktidest teise keele (L2) kohta, kuid ei kujuta samasugust süsteemi nagu enamik L2 õppijate implitsiitsed teadmised, mida on raskem uurida, sest neid ei saa kirjeldada nii nagu eksplitsiitseid teadmisi, kuna need ilmnevad keelekasutuses

ja pole verbaliseeritavad (Ellis & Barkhuizen 2006: 6; Ellis R. 2009a: 11–13). Eksplitsiitsetest teadmistest ei saa implitsiitsed teadmised ja neid ei saa nendeks muuta, sellest hoolimata on nende vahel olemas interaktsioon (Ellis N. 2005: 307). Kui eksplitsiitsete teadmistel puhul on fookus vormil, siis implitsiitsete teadmiste puhul on fookus tähendusel (Ellis R. 2009b: 38–39).

Implitsiitsed teadmised on vaikivad, intuiitiivsed, teadvustamata, automaatsed, olukordades kohanduvad, aegkriitilises ülesandes vastab õppija tunde põhjal ega pea metakeelt kasutama. Õppija võib intuiitiivselt teada ja suuta mittesihthkeelepäraseid üksusi oma keeleloomes tuvastada, kuid ta ei pruugi olla teadlik grammatikat seletavast reeglist ehk õppijal on sellel teemal implitsiitsed teadmised, kuid eksplitsiitsed puuduvad. (Ellis N. 2005: 308; Ellis & Barkhuizen 2006: 5; Ellis R. 2009a: 11–12; Ellis R. 2009b: 38–39) Vaikimisi põhineb õppija teise keele loome implitsiitsetel teadmistel, kuid õppija saab eksplitsiitseid metalingvistilisi teadmisi kasutada keeleliselt nõudlikes olukordades, nt kui keelekonstruktsioon on harva esilduv, või kui tal pole veel sujuvat implitsiitset teadmist. Kui õppija peab oma valikuid põhjendama ja ta ei suuda intuiitiivselt otsustada, siis üritab ta tavaliselt seda teha eksplitsiitsete teadmise abil. (Ellis N. 2005: 331; Ellis R. 2009a: 13) Seepärast vajab õppija teadlikku tuge, kui automaatne võimekus ebaõnnestub. Isegi kui õppijal ei ole vajalikku võimekust eduka lausungi koostamiseks, võib väljundkeel juhtida tema tähelepanu vajakajäämistele, et enne kui ta saab ennast sobivalt väljendada, peab ta midagi lisaks teadma. Järgnevas sisendis võib ta vorme märgata ja neid meelde jätta, nende põhjal hüpoteese luua ja neid testida või tutvuda pedagoogiliste allikatega. (Ellis N. 2005: 308, 330–331)

Implitsiitsed ja eksplitsiitsed teadmised viitavad õppimise tulemustele ning implitsiitne ja eksplitsiitne õppimine õppimisega seotud protsessidele (Ellis R. 2009a: 6). Uue materjali õppimine nõuab tähelepanu ja keskendumist. Implitsiitne keele õppimine toimub ladusa mõistmise ja keeleloome käigus, eksplitsiitne keele õppimine toimub teadlikes suhtlemist loovates pingutustes. (Ellis N. 2005: 306) Implitsiitsel õppimisel omandab õppija teadmised, ilma et neist metalingvistiliselt teadlik oleks, loob järjestikuseid seoseid, sünteesib kollokatsioone ja suuremaid keeletükke ning kujundab neist hierarhiliselt organiseeritud struktuurid, kus teadmised aktiveeruvad keele kasutamise ajal teadvustamatult, tänu sellele areneb sujuvus (Ellis N. 2005: 307; Gass & Selinker 2008: 518; Ellis R. 2009a: 7). Implitsiitne õppimine toimub ilma tähelepanu pööramata ja õppijad ei ole õppimise toimumisest teadlikud, kuigi see ilmneb nende keeleloomes. Implitsiitne õppimine on toimunud, kui õppija suudab lausete grammatikat, sh uudset õigesti hinnata, ta on võimeline seda kiiresti tegema ja ta ei suuda aluseks olevat reeglit verbaliseerida. (Ellis R. 2009a: 3; Ellis R. 2009b: 31–32)

Eksplitsiitne õppimine, kus õppija püstitab ja katsetab hüpoteese, toimub teadlikult ja üldjuhul tahtlikult ning selle tulemuseks on eksplitsiitselt esitatavad teadmised, mis muutuvad ajaga skemaatilisteks lingvistilisteks konstruktsioonideks. Õppijad on õpitust teadlikud ja oskavad seda sõnastada. (Ellis N. 2005: 317; Ellis R. 2009a: 3, 7) Eksplitsiitne õppimine on toimunud, kui õppija on võimeline lausete grammatikat õigesti hindama, vajab rohkem aega oma otsuste tegemiseks ja oskab verbaliseerida aluseks olevat reeglit (Ellis R. 2009b: 31–32).

Grammatikaõpetus on suunatud eksplitsiitsele õppele, mis peab vähehaaval automatiseerumiseks olema selge, hästi liigendatud ja rohkete harjutamisvõimalustega (Kaivapalu & Martin 2010). Eksplitsiitsel õpetamisel on tähelepanu isoleeritult esitatud õpitaval vormil ning see hõlmab vormi kontrollitud harjutamist. Eksplitsiitse õpetamisega julgustatakse õppijat arendama metalingvistilist teadlikkust reeglist, seda on võimalik õpetada deduktiivse või induktiivse meetodiga. Seevastu implitsiitsel õpetamisel on õpitavad vormid esitatud kontekstis ja julgustatakse vormi vaba kasutamist. (Ellis R. 2009a: 16–18)

Eksplitsiitne õpetamine võimaldab esiteks õppija teadlikku tähelepanu suunata tavaliselt märkamatuks jäävate vormide esilduvuse suurendamisele, teiseks selgitada nende struktuuri ja anda näitlikustamiseks õpitavaga rikastatud tähenduslikku sisendit. Selleks, et õpe oleks tõhus, tuleks eksplitsiitsed selgitused esitada enne asjakohast sisendit. (Ellis N. 2005: 324) Implitsiitsel õpetamisel on õppija keskendunud tähendusele ja talle püütakse anda kogemusi reeglite või mustrite kohta, selleks et ta järgiks reegleid teadvustamatult. Õppijale saab luua otseselt õpitavale eesmärgile tähelepanu juhtimata õpitava grammatilise eesmärgiga loomuliku ja sihtkeelendiga rikastatud õpikeskkonna või anda ülesandeid, kus keelelisele vormile keskendumine on teisejärguline ja tähelepanu keelele tekib ülesande käigus vajadusest. Õpetajad peaksid arvestama, et implitsiitse või eksplitsiitse õpetamisega ei kaasne alati õppijatel vastavalt implitsiitsed või eksplitsiitsed teadmised, sest iga õppija tõlgendab õpetamist endast ja oma kogemustest lähtuvalt, olenemata saadud õpetusest. (Ellis R. 2009a: 6, 17)

1.2. Eesti keele umbisikuline tegumood

Grammatikad sisaldavad grammatilise süsteemi kirjeldusi, kuid neid eristab otstarve. Teadusgrammatikates kirjeldatakse ja selgitatakse metakeelt kasutades keele grammatilist süsteemi ja tavaliselt esitatakse standardkeele norme. (Tomlin 1994: 143; Larsen-Freeman 2003: 24) L2 pedagoogilised grammatikad on mõeldud eelkõige keeleõpetajatele, aga ka keeleõppijatele. Need sisaldavad grammatiliste struktuuride selgeid ja lihtsasti mõistetavaid

eksplitsiitseid kirjeldusi ning neis õpetatakse, kuidas grammatilist teavet õppida. Pedagoogilistes grammatikates on näited, selgitused, kontekstipõhised kirjeldused ja harjutused. (Tomlin 1994: 143; Krall & Sõrmus 2000: 9)

Magistritöös keskendun eesti keele umbisikulise tegumoe kasutamisele ja kindla kõneviisi umbisikulise tegumoe oleviku ja lihtmineviku jaatavate ja eitavate vormide moodustusele. Lisaks kirjeldan umbisikuliste vormide moodustamist eri kõneviisides, umbisikulise tegumoe mineviku liitjavormide moodustamist ning lauseliikmelisi muutusi. Selles peatükis annan ülevaate umbisikulise tegumoe käsitlemisest teadusgrammatikates ja eesti keele kui teise keele (E2) pedagoogilistes grammatikates ning käsitluste sarnasustest ja erinevustest.

1.2.1. Umbisikuline tegumood eesti keele teadusgrammatikates

Pöördõnadel on eesti keeles viis morfoloogilist kategooriat: pööre, aeg, kõneliik, tegumood ja kõneviis (Erelt 2017: 108; EKK 2020: 399). Tegumood ehk geenus väljendab grammatilise subjekti ehk aluse vahekorda tegevussubjektiga (EKK 2020: 240). See tähendab, et isikulises lauses on aluseks tegevussubjekt, aga umbisikulises ei ole (Metslang jt 2023: 177). Tegumoe kategooria kaks liiget on isikuline ehk personaal (nt *Ta loeb raamatut.*) ja umbisikuline ehk impersonaal (nt *Loetakse raamatut.*) (Erelt 2017: 209; EKK 2020: 240, 401). Isikulisel tegumoel tunnus puudub (Metslang jt 2023: 177).

Siinses magistritöös keskendutakse impersonaalile. Umbisikulises lauses on fookuses tegevus ja tegija on ebamäärane (EKK 2020: 403). Kui kasutatakse isikulist tegumoodi, siis näitab see, et tegevuse sooritaja on teada ja sellele viitab ka pöördetunnus (Viht & Habicht 2019: 47). Seevastu umbisikuline tegumood väljendab üldiselt seda, et tegevuse sooritaja ehk tegija ehk tegevussubjekt on keegi konkreetne isik, kes jäetakse lauses nimetamata (EKK 2020: 240–241). Seetõttu puudub umbisikulisel vormil pöördetunnus (Viht & Habicht 2019: 47).

Umbisikulise tegumoe isik võib olla definiitne või indefiniitne. Kui soovitakse vältida isiku otsest nimetamist (nt viisakusstrateegiana), kasutatakse definiitset isikut, nt *Noh, kuidas siin siis elatakse* (EKG I 1995: 74; Erelt 2017: 215). Indefiniitne isik, kes on kuulaja jaoks tuvastamatu, viitab kas üldisikule ehk geneerilisele isikule ('kõik', 'igaüks'), nt *Enne sööki pestakse käsi*, või umbisikule ehk mittegeneerilisele isikule, nt *Eestis makstakse Euroopa kehvemaid pensione*. Umbisik omakorda võib olla spetsiifiline ('kindel tuvastamatu isik'), nt *Turul müüdi täna lambaliha*, või mittespetsiifiline ('kes tahes'), nt *Siberist on leitud kulda*. (Erelt 2017: 214; Metslang jt 2023: 588) Tüüpiliselt on umbisikuliseks tegijaks inimene, nt *Eluga poldud rahul*, harvem loomad, nt *Munad munetakse harilikult hommikul, ärkamise ja*

kella 12–13 vahel, või personifitseeritud loodusjõud, nt *Laev paisati kaldale* (Erelt, Metslang & Plado 2017: 253; EKK 2020: 402).

Umbisikulisi vorme pole võimalik moodustada verbidest, mille puhul alus ei tähista elusolendit, nt *helendama, huvitama, kestma, kostma, meenuma, sadama, sujuma* (Viht & Habicht 2019: 24; EKK 2020: 241; Metslang jt 2023: 587). Enamasti on tegemist samade verbidega, mis esinevad isikulises tegumoes ainult 3. pöördes ning mis väljendavad kõneleja tahtest sõltumatut tegevust (EKK 2020: 241).

Eesti keele verbi põhivormid, mille alusel moodustatakse teisi verbivorme, on *ma-* ja *da-* infinitiiv, indikatiivi oleviku ainsuse 3. pööre ja *tud-*kesksõna (Metslang jt 2023: 236), mõnes allikas nimetatakse neljandaks põhivormiks umbisikulise tegumoe oleviku vormi (nt EKG I 1995: 167; EKK 2020: 183). Nende vormide alusel moodustatakse teisi verbivorme (EKK 2020: 183). „Kindla kõneviisi umbisikulise tegumoe oleviku järgi moodustatakse kõik ülejäänud umbisikulise tegumoe vormid“ (EKK 2020: 264). Enamasti kasutatakse kõikides umbisikulistes vormides ja *tud-*kesksõnas ühesugust tüvekuju (Metslang jt 2023: 175).

Umbisikulise tegumoe tunnused liituvad otse tüvele (EKK 2020: 242). Sõnatüübist sõltub, millist formatiivvarianti kasutada. *tud-*tunnus liitub helitu konsonandiga lõppevale tüvele, nt *maits/tud*, ja *dud-*tunnus helilise konsonandiga lõppevale tüvele, nt *laul/dud*. Verbides esineb kõige rohkem tugeva sulghäälikuga algavaid formatiive *-takse*, *-ta-*, *-t-* ja *-tud*, seejärel nõrga sulghäälikuga algavaid formatiive *-dakse*, *-d-*, *-da-* ja *-dud* ning *tulema-* ja *sööma-*tüübis kasutatakse formatiive *-akse*, *-da-*, *-d-* ja *-dud*. *naljat(e)lema-*rööptüübis ja *rabelema-*rööptüübis on paralleelselt kasutusel tugeva ja nõrga sulghäälikuga või ilma selleta algavad formatiivvariandid. (Viht & Habicht 2019: 44, 111; Metslang jt 2023: 177–178)

Umbisikulise tegumoe jaatava kõneliigi oleviku formatiivid, mis väljendavad nii umbisikulist tegumoodi kui ka olevikku, on *-takse*, *-dakse* või *-akse* (*ela-takse* ‘tüvi-impersonaal’), samas võib oleviku tunnusest eraldada ka *kse-*tunnust (*ela-ta-kse* ‘tüvi-impersonaal-olevik’) (EKG I 1995: 243; Viht & Habicht 2019: 115). Eitusvorm koosneb eitussõnast *ei* ja sõna tüvest, viimasele liitub umbisikulise tegumoe eitava kõneliigi oleviku tunnus *-ta* või *-da*, nt *ei ela/ta* (EKK 2020: 250).

Umbisikulise tegumoe lihtmineviku jaatava kõneliigi tunnusesevariandid on *-t-* või *-d-*, millele liitub mineviku tunnus *-i*, näiteks *ela/t/i* (Viht & Habicht 2019: 111; EKK 2020: 241). Eitusvorm koosneb eitussõnast *ei* ja *tud-*kesksõnast, nt *ei ela/tud* (EKK 2020: 250). Nii impersonaali liht-, täis- kui ka enneminevikus kasutatakse *tud-*vormi, mis väljendab „ühtaegu umbisikulise tegumoe, mineviku ja kesksõna tähendust“ (Viht & Habicht 2019: 111).

Umbisikulise tegumoe täismineviku jaatav vorm koosneb verbi *olema* kindla kõneviisi ainsuse 3. pöörde olevikuvormist ja põhiverbi umbisikulise tegumoe mineviku kesksõnast, nt *on ela/tud*. Eitusvorm koosneb eitussõnast *ei*, abisõna *olema* isikulise tegumoe olevikuvormi eitusest ja põhisõna umbisikulise tegumoe mineviku kesksõnast, nt *ei ole ela/tud*, eitussõna *ei* võib liituda abisõna ette eitavaks eesliiteks *p*, nt *pole ela/tud*. (EKK 2020: 245, 250; Metslang jt 2023: 172)

Umbisikulise tegumoe ennemineviku jaatava kõneliigi vorm koosneb verbi *olema* ainsuse 3. pöörde lihtmineviku vormist ja põhiverbi umbisikulise tegumoe mineviku kesksõnast, nt *ol/i ela/tud*. Eitusvorm koosneb eitussõnast *ei*, abisõna *olema* isikulise tegumoe lihtmineviku vormi eitusest ja põhiverbi umbisikulise tegumoe mineviku kesksõnast, nt *ei ol/nud ela/tud*, eitussõna *ei* võib liituda abisõna ette eitavaks eesliiteks *p*, nt *pol/nud ela/tud*. (EKK 2020: 245, 250; Metslang jt 2023: 172)

Umbisikulise tegumoe käskiva kõneviisi ehk imperatiiviga väljendatakse kõnesituatsiooni välisele indefiniitsele ehk kuulaja jaoks tundmatule isikule suunatud käsku (Metslang jt 2023: 561). Oleviku jaatav vorm koosneb tüvest, umbisikulise tegumoe tunnusest ja käskiva kõneviisi tunnusest, nt *teh/ta/gu*. Eitav vorm koosneb eitussõnast *ära* käskivas kõneviisis ja põhiverb tüvest, umbisikulise tegumoe tunnusest, käskiva kõneviisi tunnusest, nt *är/gu teh/ta/gu*. (Viht & Habicht 2019: 111; EKK 2020: 250)

Umbisikulise tegumoe tingiva kõneviisi ehk konditsionaali oleviku jaatav vorm koosneb tüvest, impersonaali tunnusest ja konditsionaali tunnusest, nt *teh/ta/ks*. Eitav vorm koosneb eitussõnast *ei* ja põhiverb tüvest, impersonaali tunnusest ja konditsionaali tunnusest, nt *ei teh/ta/ks*. Mineviku jaatav vorm koosneb *olema*-verbi tüvest ja konditsionaali tunnusest ning *tud*-partitsiibist, nt *ole/ks teh/tud*. Mineviku eitav vorm koosneb eitussõnast *ei*, *olema*-verbi tüvest ja konditsionaali tunnusest ning *tud*-partitsiibist, nt *ei ole/ks teh/tud*, eitussõna *ei* võib liituda abisõna ette eitavaks eesliiteks *p*, nt *pole/ks teh/tud*. (Viht & Habicht 2019: 111; EKK 2020: 250)

Umbisikulise tegumoe kaudse kõneviisi ehk kvotatiivi oleviku jaatav vorm koosneb tüvest, impersonaali tunnusest ja kvotatiivi tunnusest, nt *teh/ta/vat*. Eitav vorm koosneb eitussõnast *ei* ning verbi tüvest, impersonaali tunnusest ja kvotatiivi tunnusest, nt *ei teh/ta/vat*. Mineviku jaatav vorm koosneb *olema*-verbi tüvest ja kvotatiivi tunnusest ning *tud*-partitsiibist, nt *ole/vat teh/tud*. Mineviku eitav vorm koosneb eitussõnast *ei*, *olema*-verbi tüvest ja kvotatiivi tunnusest ning *tud*-partitsiibist, nt *ei ole/vat teh/tud*, eitussõna *ei* võib liituda abisõna ette eitavaks eesliiteks *p*, nt *pole/vat teh/tud*. (Viht & Habicht 2019: 111; EKK 2020: 250)

Umbisikulise tegumoe möönva kõneviisi ehk jussiivi oleviku jaatav vorm koosneb tüvest, umbisikulise tegumoe tunnusest ja jussiivi tunnusest, nt *teh/ta/gu*. Eitav vorm koosneb eitussõnast *ära* möönvas kõneviisis ja verbi tüvest, umbisikulise tegumoe tunnusest, möönva kõneviisi tunnusest, nt *är/gu teh/ta/gu*. Mineviku jaatav vorm koosneb *olema*-verbi tüvest ja jussiivi tunnusest ning *tud*-partitsiibist, nt *ol/gu teh/tud*. Eitav vorm koosneb eitussõnast *ära* möönvas kõneviisis, *olema*-verbi tüvest ja jussiivi tunnusest ning *tud*-partitsiibist, nt *är/gu ol/gu teh/tud*. (Viht & Habicht 2019: 111; EKK 2020: 250) Kokkuvõtte umbisikulise tegumoe aegadest ja kõneliikidest on tabelis 1.

Tabel 1. Umbisikulise tegumoe paradigma (Metslang jt 2023: 172–174)

UMBISIKULINE TEGUMOOD						
aeg	kõneliik	indikatiiv	imperatiiv	konditsionaal	kvotatiiv	jussiiv
olevik	jaatav	<i>ela/takse</i>	<i>ela/ta/gu</i>	<i>ela/ta/ks</i>	<i>ela/ta/vat</i>	<i>ela/ta/gu</i>
	eitav	<i>ei ela/ta</i>	<i>är/gu ela/ta-gu</i>	<i>ei ela/ta/ks</i>	<i>ei ela/ta/vat</i>	<i>är/gu ela/ta/gu</i>
liht- minevik	jaatav	<i>ela/t/i</i>	-	-	-	-
	eitav	<i>ei ela/tud</i>	-	-	-	-
täis- minevik	jaatav	<i>on ela/tud</i>	-	-		
	eitav	<i>ei ole ela/tud ~ pole ela/tud</i>	-	-	-	-
enne- minevik	jaatav	<i>ol/i ela/tud</i>	-	-	-	-
	eitav	<i>ei ol/nud ela/tud ~ pol/nud ela/tud</i>	-	-	-	-
üld- minevik	jaatav	-	-	<i>ole/ks ela/tud</i>	<i>ole/vat ela/tud</i>	<i>ol/gu ela/tud</i>
	eitav	-	-	<i>ei ole/ks ela/tud ~ pole/ks ela/tud</i>	<i>ei ole-vat ela/tud ~ pole/vat ela/tud</i>	<i>är/gu ol/gu ela/tud</i>

Lause põhitüüpidest saab impersonaliseerida eelkõige normaallauset, kuid ka eksistentsiaallauset. Viimase puhul peaks öeldis väljendama mingit tegevust või protsessi, nt *Väljas hiiutakse appi*, mitte ainult olemasolu. Omaja-, kogeja- ja tulemuslauset üldjuhul impersonaliseerida ei saa. (Erelt 2017: 211)

Umbisikulistes lausetes võib sihitis paikneda enne või pärast öeldisverbi, verb paikneb 2. positsioonil. Sihitise asukoht lauses oleneb referendi tuntuusest. Kui referent on tuntud, siis paikneb sihitis pigem enne öeldisverbi ning on lause teema, nt *See haige viiakse täna meilt üle*, kui referent on uus, siis pärast öeldisverbi, nt *Tavaliselt kaetakse sellise riidega pilte*. Kui aga lause alguses on sekundaarne teema (nt määrus), siis paikneb tuntud ja teemana toimiv sihitis verbi järel, nt *Võibolla suletakse see ühel päeval hoopis*. (Lindström 2017: 563–564)

Impersonaalsetes lausetes puudub alus (Erelt, Metslang & Plado 2017: 253). Kuna umbisikulise tegumoe puhul ei muutu sihitis aluseks nagu passiivi puhul, siis on umbisikulise tegumoe vorme võimalik moodustada nii sihitutest (nt *jooksma*) kui ka sihilistest verbidest (nt *lugema*) (Metslang jt 2023: 586). Jaatavates lausetes püsib osa- ja täissihitise vastandus (Erelt 2017: 210; EKK 2020: 421). Sihitise käände valik sõltub kolmest tingimusest: kõneliigist, tegevuse tulemuslikkusest ja sihitise kvantitatiivsest piiritlest (Metslang 2017: 264; Metslang jt 2023: 620). Osasihitis on kõige tavalisem ja seda kasutatakse, kui vähemalt üks kolmest tingimusest pole täidetud. Täissihitise kasutamiseks peab olema täidetud kõik kolm tingimust: lause on jaatav, tegevus jõuab tulemuseni ja sihitis on kvantitatiivselt piiritletud. (Metslang 2017: 266; EKK 2020: 421) Täissihitis on tavaliselt omastavas, kuid kui sihitis kuulub umbisikulises tegumoes verbi juurde, siis on see nimetavas, nt *Laps viiakse lasteaeda* (Metslang 2017: 271; EKK 2020: 423). Eitavas lauses on sihitis osastavas, nt *Lapsi ei saadeta kooli* (Metslang jt 2023: 586).

1.2.2. Umbisikuline tegumood eesti keele kui teise keele pedagoogilistes grammatikates

Selles alapeatükis vaadeldakse eesti keele teise keelena grammatika käsiraamatute käsitlusi ja selgitatakse välja E2 umbisikulise tegumoe moodustamise ja kasutamise vaatenurk. Käsiraamatutes esitatud võrreldakse teadusgrammatikates kirjeldatuga. Analüüsimiseks valisin aastatel 1999–2023 ilmunud grammatika käsiraamatud. Sisututvustuste järgi on nende hulgas raamatuid, mis on mõeldud algtasemest kuni edasijõudnud keeleõppijatele, keelekursuste ja eri kooliastmete, sh kõrgkoolide õpetajatele, ning ka kõikidele grammatikahuvilistele ja keelega tegelejatele. Eelkõige on käsiraamatud suunatud keeleõppijatele, kuid „Keelehärm“ ja „Õpetaja tabeliraamat“ pigem õpetajatele. Analüüsitud käsiraamatuid sobib kasutada eesti keele õppimiseks ja õpetamiseks põhikoolist kõrgkoolini ja keelekursustel, kooliealistest täiskasvanuteni ning need võivad abiks olla riigieksamiteks ettevalmistumisel. Käsiraamatuid võib kasutada nii rühmas kui ka individuaalseks õppimiseks. Peamiselt on need mõeldud vene keele baasil õppijatele, aga võivad sobida ka muu keele taustaga õppijatele. Sageli iseloomustavad E2 käsiraamatute autorid keelt ühesuguselt. Kui autori käsitlus erineb teiste omadest, on sellele peatükis viidatud.

Eesti keele teise keelena grammatikates kattub info umbisikulise tegumoe kohta suuresti teadusgrammatikates esitatuga. Tutvustatakse tegumoe kategooria jagunemist kaheks – isikuliseks ja umbisikuliseks. Õppijale selgitatakse, et kui isikulise tegumoe puhul on selge, kes mingit tegevust teeb, siis umbisikulise tegumoe puhul ei teata tegevuse konkreetset sooritajat ja tegijat lauses ei väljendata. (Õispuu 1999: 43; Metslang jt 2003: 102; Mangus &

Simmul 2023: 175) Käsiraamatutes rõhutatakse, et isikulises lauses on alus tavaliselt nimetavas käändes, paikneb lause alguses ning ühildub öeldisega arvus ja isikus. Umbisikulises tegumoes puudub isiku- ja arvukategooria ehk pöördekategooria. (Metslang jt 2000: 43; Valmis & Valmis 2016: 159) E2 õppijale selgitatakse, et umbisikulist tegumoodi saab kasutada ainult siis, kui tegija on elusolend. Verbidest, mis esinevad isikulises tegumoes ainult 3. pöördes (nt *sadama*, *helendama*), umbisikulisi vorme moodustada ei saa. (Rammo jt 2012: 61)

Analüüsitud E2 grammatika käsiraamatutes esitatakse verbi neli põhivormi, millest moodustatakse kõik teised tegusõna vormid. Need on *ma*-infinitiiv, *da*-infinitiiv, kindla kõneviisi oleviku ainsuse 1. pööre, *tud*-partitsiip. Selleks, et õppijal oleks kiirem ja lihtsam reegleid mõista, võib ainsuse 1. pöörde asemel kasutada ka terminit *mina*-vorm (nagu Valmis & Valmis 2016: 18; Mangus & Simmul 2023: 123). Teadusgrammatikate käsitlus erineb E2 grammatikate esitusviisist kahe põhivormi puhul. Teadusgrammatikates on üks verbi põhivormidest ainsuse 3. pööre, mitte 1. pööre. Magistritöö autori arvates võib erinevus tuleneda sellest, et keeleõppe alguses õpitakse teemasid, mis on valdavalt seotud õppija endaga ehk sõnavaras ja grammatikas domineerib *mina*-vorm. Algtasemel keeleõppija jaoks on endast rääkimine olulisem kui kellestki teisest. E2 grammatikates on neljandaks põhivormiks alati *tud*-vorm, kuid mõnes teadusgrammatikas (nt EKG I 1995; EKK 2020) loetakse esmaste põhivormide hulka umbisikulise tegumoe oleviku vorm. Tegusõnade *tud*-vorme peab põhivormina umbisikuliste vormide moodustamiseks teadma, kuid selle kasutusfunktsioone õpitakse alles alatest B1-tasemest. Sõnaveebi õpetaja tööriistade grammatikapädevuse kirjelduse (Kallas jt 2022) järgi alustatakse umbisikulise tegumoe oleviku ja lihtmineviku vormide õppimist A2-tasemel, B1-tasemel lisandub lihtmineviku eitav vorm, kuid nende vormide moodustamisel võib õppija eksida.

Valdavalt kõigi uuritud E2 grammatikate järgi moodustatakse umbisikulise tegumoe vormid *tud*-partitsiibi põhjal, kuid mõnes käsiraamatus (Metslang jt 2000: 43; Uuspõld & Valmet 2001: 342) täpsustatakse, et leidub erandeid, mille puhul umbisikulisi vorme ei moodustata *tud*-partitsiibi tüvest ning moodustamisel saab lähtuda ka *da*-infinitiivist. E2 õppijale rõhutatakse, et tavaliselt peab *ma*-infinitiivi tüvi *tud*-vormi tüvest erinema, sest astmevahelduslike verbide *ma*-infinitiiv on alati tugevas astmes ja umbisikulise tegumoe vormid üldjuhul nõrgas astmes (Rammo jt 2012: 68; Mangus & Simmul 2023: 171). Veel soovitatakse õppijal tegusõna tüve leidmiseks võrrelda *ma*-infinitiivi *da*-infinitiivi ja *mina*-vormiga, sest viimased on vastupidises astmes (Metslang jt 2003: 97; Rammo jt 2012: 52). Õppijale tuuakse näiteid tegusõnade loeteludest, nt *jooma*, *sööma*, *lööma*, *tooma*, reeglitest, nt

kui enne *ma-infinitiivi* tunnust on vokaal, siis on *tud-partitsiip* harilikult nõrgas astmes, või muuttüüpidest, nt *ütleva*-tüüp.

E2 grammatikakirjeldustes on tavaks esitada impersonaali tunnused verbitüüpide kaupa. Tüüpideks ja nende eranditeks jagamise põhjalikkus erineb autoriti. Kõigepealt esitatakse kirjeldustes tüüpilised moodustusviisid ja seejärel erandid, mis järgnevad vahetult reegli selgitusele või asuvad kõigi reeglipäraste vormide tutvustuse lõpus. Käsiraamatutes on sageli loetletud erandteguõnade *ma-infinitiivid* ning mõnest on moodustatud ka *tud*-vormid. Erandi puhul pole reeglipärasest moodustusest võimalik lähtuda ehk keeleõppija peab sõnad tervikvormidena meelde jätma. Järgnevalt esitatakse ülevaade *tud-partitsiibi* moodustamise reeglitest, kus astmevaheldust on mainitud verbide puhul, kui see on käsiraamatutes esitatud.

tud-partitsiibi tunnus *-tud* esineb (Uuspõld & Valmet 2001: 304–306; Rammo jt 2012: 68–69; Valmis & Valmis 2016: 35–38; Mangus & Simmul 2023: 171–172):

- 1) astmevahelduseta verbides, kus tüves on
  - kaks silpi, nt *elama*, *töötama*,
  - kolm või enam silpi, nt *kirjutama*, *harjutama*;
- 2) astmevahelduslikes verbides, mille *ma-infinitiiv* on alati tugevas astmes ja *tud-partitsiip* enamasti nõrgas. Tunnus *-tud* esineb verbides,
  - mis on kahesilbilised ja mille tüve lõpus on *-e*, *-i* või *-u*, nt *lugema*, *õppima*, *kukkuma*, või *-a*, nt *hakkama*, *oskama*,
  - kus *-g* ja *-d* kaovad, nt *lugema*, *kuduma*,
  - mille tüve lõpus on *-s*, nt *maksma*, *seisma*,
  - mille tüve lõpus on *-d*, nt *teadma*, *andma*,
  - mille tüve lõpus on *-t*, nt *sõitma*, *saatma*.

Suuremas osas uuritud grammatikates esinesid eranditena näitesõnad *pesema* : *pestud*, *tegema* : *tehtud* ja *nägema* : *nähtud*.

tud-partitsiibi tunnus *-dud* esineb (Uuspõld & Valmet 2001: 306–307; Rammo jt 2012: 69–70; Mangus & Simmul 2023: 172):

- verbides, mis on ühesilbilised ja mille tüves on pikk vokaal või diftong, nt *viima*, *käima*,
- verbides, mille tüve lõpus on *-l*, nt *kuulma*, *laulma*, *-n*, nt *veenma*, või *-r*, nt *naerma*,
- astmevahelduslikes verbides, mille tüve lõpus on *-le*, nt *mõtleva*, *õmblema*.

Olema : *oldud*, *tulema* : *tuldud*, *minema* : *mindud*, *panema* : *pandud*, *surema* : *surdud* on tegusõnad, mida on käsitletud *dud*-tunnusega eranditena suuremas osas uuritud E2

grammatikates. Kui nimetatud verbe käsitletakse paljudes E2 käsiraamatutes ka suuremates erandite gruppides koos ühesilbiliste verbidega, mille tüves on pikk vokaal või diftong, siis teadusgrammatikates (nt EKK 2020: 312; Metslang jt 2023: 249) esitatakse need viis sõna ühte tüüpi kuuluvana.

Õppijale selgitatakse seoseid *tud*-partitsiibi tunnuste ja umbisikulise tegumoe tunnuste vahel. Kui tunnus on *-tud*, siis umbisikuliste verbivormide tunnused on *-takse*, *-ta*, *-ti*. Kui tunnus on *-dud*, siis umbisikuliste verbivormide tunnused on *-dakse*, *-da*, *-di*, ebareeglipäraste tüvemuutustega verbivormide tunnused on *-akse*, *-da*, *-di*. (Rammo jt 2012: 61)

Ajakategooria käsitus lähtub teoreetiliste grammatikate käsitlusest, erinevus on tunnuste esitusviisis ja reeglite näitlikustamises. Teadusgrammatikates eraldatakse näitesõnades umbisikuliste jaatavate vormide esitamisel oleviku/lihtmineviku ja impersonaali tunnused, kuid E2 grammatikakirjeldustes esitatakse tunnused pigem koos. Töö autori arvates on E2 käsiraamatutes esitatud aja- ja tegumoekategooria tunnused ühe tervikuna, sest seda on õppijal lihtsam meelde jätta. Erinevalt teadusgrammatikate üksikasjalikust esitusviisist on E2 käsiraamatutes reeglid sõnastatud lühemalt ja skemaatiliselt (nt *ei + ole + tud-partitsiip*), sest visuaalne tugi aitab õppijal reegleid paremini meelde jätta.

Eesti keele teise keelena grammatika käsiraamatutes mainitakse, et verbid saavad nii isikulises kui ka umbisikulises tegumoes esineda eri kõneviisides, kuid ei süveneta impersonaali vormide moodustamisesse, vaid tuuakse vormide näiteid (nt Valmis & Valmis 2016: 38) või esitatakse teemakohaseid tabeleid (nt Mangus & Simmul 2023: 178–179).

E2 grammatika käsiraamatutes kirjutatakse ka umbisikulise tegumoe vormide moodustamise ja kasutamise veaohlikest kohtadest. E2 õppijad eksivad mitme autori hinnangul vale tüve valikul, nt *¹*vedati* ‘veeti’; lisatakse topelttunnused, nt *tõtataakse ‘tõtatakse’; unustatakse lisada tunnus, eriti, kui tüves juba on *ta*-liide, nt *kirjutakse ‘kirjutatakse’; valitakse vale tunnusevariant, nt *müüdakse ‘müüakse’; *a*-tüvelistel tegusõnadel jäetakse tüvevokaal *-a* umbisikulise tegumoe tunnuse ees *e*-ks muutmata, nt *sõidatakse ‘sõidetakse’. Käsiraamatutes rõhutatakse, et lisaks moodustamisele võivad vead tekkida vormide valikul. Kuna vene keeles vastab umbisikulise tegumoele ja isikulise tegumoe mitmuse 3. pöördele sama vorm (*узпаюм* ‘mängivad/mängitakse’), siis võivad vene emakeelega õppijad emakeele mõjul kasutada eesti keele umbisikulise tegumoe asemel mitmuse 3. pöörde vormi *mind ootavad ‘mind oodatakse’. (Metslang jt 2000: 43; Metslang jt 2003: 102–103; Mangus & Simmul 2023: 175–176)

---

¹ Tärniga (*) on märgitud vastuvõetamatu keelend.

E2 õppes on oluline umbisikulises tegumoes verbi seos osa- ja täissihitise käändega. E2 õppijale selgitatakse, et verbi, mis on umbisikulises tegumoes, laiendab sihitis osastavas, kui tegevus on lõpetamata ja/või sihitis märgib tervikust osa. Eituse korral on sihitis alati osastavas, isegi kui sihitis märgib tervikut. Verbi, mis on umbisikulises tegumoes, laiendab täissihitise nimetavas, kui tegevus on lõpetatud või jõuab lõpuni tulevikus ja sihitis märgib tervikut. Võrreldes isikuliste lausetega, kus täissihitise on tavaliselt ainsuses omastavas ja mitmuses nimetavas, kasutatakse umbisikulistes lausetes sellistel tingimustel omastava asemel nimetavat käänat. (Rammo jt 2012: 65; Valmis & Valmis 2016: 165; Mangus & Simmul 2023: 182) Tabelis 2 on esitatud näitelauseid sihitise seosest isikulise ja umbisikulise tegumoe vormidega.

Tabel 2. Umbisikulises tegumoes verbi laiendavad sihitise käänded

	Isikuline tegumood	Umbisikuline tegumood
Osasihitis	<i>Lapsed vaatavad kinos filmi.</i>	<i>Kinos vaadatakse filmi.</i>
Täissihitis	<i>Ostsin raamatu suurest poest.</i>	<i>Raamat osteti suurest poest.</i>

Üldiselt järgivad pedagoogilised grammatikad teadusgrammatikates käsitletut, kuid esimestes on info esitamisel kasutatud rohkem skeeme ja toodud rohkem näiteid, et õppijad saaksid ise vajalikke vorme moodustada ja kasutada. Seevastu pole üldjuhul teadusgrammatikate lugejateks inimesed, kes keelt alles õpivad, vaid need, kes seda juba oskavad. Niisiis on eesti keele kui teise keele õppija jaoks lisaks umbisikulise tegumoe vormide moodustamise reeglitele vajalik meeles pidada, et umbisikulist tegumoodi kasutatakse, kui tegija on elusolend ning lauses ei mainita konkreetset tegevuse sooritajat. Siinses magistritöös keskendutakse peamiselt umbisikulise tegumoe kasutamise ning oleviku ja lihtmineviku jaatavate ja eitavate vormide moodustamise uurimisele, kuid lisaks pööratakse tähelepanu täis- ja ennemineviku vormidele ning lauseliikmete vormide muutumisele umbisikulistes lausetes.

2. Ülevaade umbisikulisest tegumoest üldhariduskooli eesti keele kui teise keele õpikutes

Õpikud on üks paljudest vahenditest, mida keele õpetamisel ja õppimisel kasutada saab, sageli on need olnud õpetuse aluseks ja teadmiste allikaks. Kõikidele õpetajatele ja samal tasemel õpilastele ei sobi üks õpik, seetõttu on materjali valikul oluline mitmekesisus (O'Neill 1982: 108). Õpikute kasutamise vajalikkusest on eri arvamusi, on õpikute pooldajaid ja neid, kelle arvates on omaloodud õppematerjalid paremad, 2025. aastal ilmus Õpetajate Lehes mitu artiklit (nt Jaason 2025, Raudla 2025, Rammo 2025), kus selle teema üle arutleti.

Koolid Eestis saavad ise valida, millist õppekirjandust (nt õpikuid) õppekava läbimiseks kasutada (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus 2010). Õppekirjandusele esitatavate nõuete määruses (Õppekirjandusele... 2016) on kirjas, et õpikute loomisel lähtutakse põhikooli ja gümnaasiumi riiklikest õppekavadest ning „hariduse alusväärtustest, õppimise käsitusest, õpetuse ja kasvatus üldistest ja ainevaldkondlikest eesmärkidest, taotletavatest õpitulemustest ja õpisisust, kooli ülesannetest ja õppekeskkonnale esitatavatest nõuetest“. Õpikutes esitatu peab olema eakohane, mitmekesine ja meetoodiliselt otstarbekas ning toetama õpilase arengut. Õpikud sisaldavad kõrgemaid mõtlemisoskusi kujundavaid ülesandeid, sh loov-, probleem- ja uurimisülesandeid, mida on võimalik õpilasest lähtuvalt diferentseerida ning mis suunavad kasutama aktiivõppemeetodeid ja meetoodiliselt mitmekesiseid materjale. Õpikute tekst peab olema korrektne ja eakohane, teksti kujundus selgesti loetav. Vajadusel on lisatud mõistete seletusi või sõnastik. Õppeteemasid ja sisu esitatakse süsteemselt ja loogiliselt, info on täpne, tõene ja ajakohane. Illustreeriva materjali kasutus on põhjendatud ning kujutatud selgelt. Õpikud on retsenseeritud.

Järgnevalt annan ülevaate eesti keele kui teise keele õpikutes esinenud umbisikulise tegumoe kasutamise- ja moodustamisreeglitest ning selleteemalistest ülesannetest. Selleks, et välja selgitada, kuidas õpikutes esitatu toetab umbisikulise tegumoe moodustamise ja kasutamise teadmiste rakendamist, vaatlesin 39 eesti keele teise keelena 4.–12. klasside õpikut (vt õpikute loetelu ptk-s „Kirjandus“). Õpikud, mis on mõeldud A2-st kuni C1-tasemeni, on ilmunud aastatel 2000–2024. Õpikute valimisel lähtusin eksemplaride kättesaadavusest ja Sõnaveebi õpetaja tööriistade (Kallas jt 2022) õppevara loendist, Eesti Hariduse Infosüsteemi (s. a.) õppekirjanduse alamregistrist ja E-koolikoti (s. a.) õppekirjanduse registrist. Valituks osutusid just õpikud, muid õppematerjale, töövihikuid, õpetajaraamatuid, harjutustikke jms selles töös ei käsitleta. Oma koolipraktika käigus märkasin, et õpetajad kasutavad ka õpikuid,

mis on mõeldud eesti emakeelega õpilastele, kuid siinses töös analüüsin ainult E2 õpikuid. Kõikide valitud õpikute hulgas leidsin ka neid, kus ei olnud umbisikulise tegumoe moodustamisest ega kasutamisest kirjutatud.

Ülevaate saamiseks sisestasin õpikutest Microsoft Wordi dokumenti tekstid, kus oli kirjutatud ainult umbisikulise tegumoe moodustamisest ja kasutamisest, ning selleteemalised ülesanded. Siis jaotasin kogutud info kooliastmeti ja klassiti, II ja III kooliastme õpikute puhul eristasin klasse, gümnaasiumi puhul mitte, sest õpikud olid sageli jagatud keeletasemete järgi. Seejärel määrasin ülesanded koostatud skeemi järgi tüüpidesse, üks ülesanne võis kuuluda ka mitmesse tüüpi.

Õpikute ülesannete tüüpide määramiseks ja esitatud reeglite kirjeldamiseks koostasid veebikeskkonnas Coggle mõistekaardi, kus on ülesannete tüübid, nende iseloomustus ja näited ning nendega seotud toimingud. Mõistekaart on toodud lisas 1, tehnilistel põhjustel jaguneb see kahele leheküljele. Samade tööjuhustega ülesanded võivad kuuluda ka mitmesse tüüpi, kuid nende sisu eristab ülesande eesmärk, mõistekaardil toodud näited ei ole lõplikud. Skeem põhineb Ingrid Kralli ja Elle Sõrmuse (2000) metoodikavihiku, Rod Ellise (2002), Janice M. Aski (2003) ja Eva Thue Voldi (2020) artiklite jaotistel. Mõistekaardil on ka praktiline väärtus – seda saab õppematerjalide koostamisel kasutada abivahendina, et jälgida ülesannete eesmärgistust ja mitmekesisust.

Mõistekaardil on kategooriad seotud õpikutes esitatud ja õppija tegevustega. Õpiku kategooriasse kuulub reeglite selgituse ja esitatud näidetega seotu. Selgituste olemasolul saab määrata, kas need on deduktiivsed, induktiivsed või eklektilised. Näidete puhul on võimalik hinnata nende allikat, kas tekst on autentne või loodud pedagoogilistel eesmärkidel, sõnastust, kas kasutatakse keeletermineid või esitatakse need peidetult, ning suulist või kirjalikku vormi.

Teise kategooriasse kuuluvad õppija tegevustega seotud osad, nagu ülesannete tüübid ja neid iseloomustavad kriteeriumid. Ülesanded on omakorda jagatud tüüpideks vormile ja tähendusele keskendumise alusel. Vormile keskenduvate ülesannete alla kuuluvad keeleüksuste teadvustamine ja vormide loome, mis võib olla vaba või drill. Vaba loome puhul antakse õpilastele visuaalseid või situatiivseid vihjeid ja soovitusi grammatiliste konstruktsioonide kasutamiseks. Sellistes ülesannetes peavad õppijad näiteks umbisikulist tegumoodi kasutades kirjeldama pilti, vestlema etteantud teemal, koostama lauseid. Loome teine alatüüp on drillid. Neid kasutatakse reeglite kinnistamiseks ja fookus on vormil. Drillid võivad olla rohkem või vähem kontrollitud või tähenduslikud, seega asuvad need pidevustikul. Näiteks kontrollitud drill on pidevustiku kontrollitud poole osas, sest lahendamiseks on ainult üks õige vastus ja eesmärk on moodustada korrektne vorm. Kontrollitud drillid on näiteks

ülesanded, kus peab valima kahest õige, asendama või moodustama vorme, koostama etteantud sõnadest lauseid. Täenduslik drill, kus ülesandel on õige vastus, kuid väike erinevus on lubatud, on vähem kontrollitud poolel, sest võrreldes kontrollitud drilliga peab õppija õige vastuse moodustamiseks sisendist ja väljundist aru saama. Täenduslikud drillid on näiteks ülesanded, kus tuleb ühendada sõnad tulpades, lõpetada dialoog, tõlkida ühest keelest teise, leida reast sobimatu sõna. Kommunikatiivne drill asub pidevustikul rohkem tähendusliku poole peal, sest kuigi harjutatakse õpitavat grammatilist struktuuri, on fookus ka kommunikatsioonil ja loovusel ning ühte õiget vastust pole. Kommunikatiivsed drillid on näiteks ülesanded, kus õpilased küsivad ja vastavad küsimustele konkreetset grammatilist struktuuri kasutades. Kommunikatiivse keelepraktika ülesanded, mille eesmärk on motiveerida õppijat tähenduslikus kontekstis suhtlema, keskenduvad tähendusele, nendega saadakse teada ja edastatakse infot, vahetatakse arvamusi, arutletakse sisu üle. Sellist tüüpi ülesanded on näiteks rollimäng, infolünk, hüpoteeside ja järelduste välja mõtlemine, etteantud teemal vestlemine ja loomingulised ülesanded, nt esitluse/video/plakati tegemine. Ülesandeid analüüsid võib uurida ka vastuvõttu ehk õppijale ülesande lahendamiseks antud aega ja vormide/lausete hindamist.

Eesti keele tasemekirjeldustes on öeldud, et A2-tasemel õppija „oskab moodustada ja kasutada umbisikulisi vorme olevikus ja lihtminevikus“ ja „mõistab aluseta tegevuse väljendamise võimalusi, nt umbisikulise tegumoe vorme“. B1-tasemel õppija mõistab ja kasutab lisaks A2-oskustele lihtsamaid verbivorme, kuid keerukam teema, nagu umbisikuline tegumood, valmistab raskusi. Alates B2-tasemest kasutab õppija umbisikulist tegumoodi sinatamise ja teietamise ümberütlemiseks. C1-tasemel on vormimoodustus selge ja -valik mitmekesine, õppija kasutab olevikku-minevikku, mõlemat tegumoodi ja kõneliiki. (Ilves 2008: 69, 74; Iseseisev... 2008: 48, 92; Kerge 2008: 223) 2016. aasta õppeprotsesside kirjelduste (Haridus- ja Noorteamet *s.a.*) järgi käsitletakse umbisikulist tegumoodi III kooliastmes (A2.2 → B2.1) ja gümnaasiumis (B2.1 → C1) süvendatakse teadmisi tegusõnast, laiendatakse vormistiku kasutusvõimalusi põhimõistete ja suhtlusfunktsioonide väljendamiseks. Õppekavade materjalide veebis (Haridus- ja Teadusministeerium *s.a.*) on 2023. aasta õppekavade soovituslikes juhistes mainitud umbisikulise tegumoe teemat 3. ja 6. klassis.

Umbisikulise tegumoe kasutamise reegel sõnastatakse uuritud õpikutes kõige varasemalt 6. klassis ja teema esineb kuni 12. klassini vähemalt ühes igale klassile või keeleoskustasemele mõeldud õpikus. Selle sõnastus ja iseloomustuse põhjalikkus võib õpikuti erineda, kuid peamiselt edastavad õpikute autorid sama mõtet, et umbisikulisi vorme kasutatakse tegija puudumisel. Esitan näited sõnastusest:

- 6. klass: *kui räägime üldiselt ja üldistavalt, ei rõhuta tegijat. Või siis, kui me ei tea, kes on tegija* (Pipar 2020: 46);
- 8. klass: *me ei ütle, kes täpselt on mõne toimingu sooritaja²* (Mangus & Simmul 2021: 65);
- gümnaasium: *kui tegevuse tegija pole teada, sündmusel puudub vahetu põhjustaja või kui tegevuse tegijat pole oluline nimetada* (Kitsnik 2013: 81).

Õpikutes kirjutatakse umbisikulise tegumoe kasutamisest üldiselt nagu eelmistes näidetes, aga ka ajavormidega seoses, nt

- 7. klass: *Umbisikulise tegumoe lihtminevikuga väljendatakse seda, et tegevus on toimunud, aga tegija ei ole teada või ei soovita teda nimetada* (Krall, Saarso & Sõrmus 2004a: 19);
- 8. klass: *Umbisikulise tegumoe olevikku kasutatakse siis, kui räägitakse tegevusest olevikus või tulevikus ilma tegijat nimetamata* (Krall, Saarso & Sõrmus 2004b: 42).

Kuigi umbisikulises tegumoes tegusõnu leidub õpikute tekstides juba nooremates klassides, alustatakse alates 5. klassist tegumoodide võrdlusega üksiksõnade või lausete näitel ning teadvustamise tüüpi või kontrollitud drilli ülesannetes, kus õppija peab umbisikulised vormid isikulistega asendama, näitelaused õige tegumoe juurde lohistama, lauses kahest vormist õige valima. 6. klassist kuni gümnaasiumini korratakse moodustamise reeglid üle. Need on enamasti esitatud tabelite kujul, nii on need mõistetavad eri keeletasemetel õppijatele, kes leiavad info kiiresti üles ega pea reeglitest arusaamiseks pikki lauseid lugema. Kõikide kooliastmete õpikute seas on neid, kus grammatikaterminite, näitesõnade ja -lausete tõlkimisel on kasutatud vene keelt.

6. klassi õpikutes esitletakse umbisikulise tegumoe teemat näidete abil. Õpikutes on oleviku ja lihtmineviku (ühes õpikus ka täismineviku) moodustamise reeglid esitatud korraga, seejuures on tabelites ainult umbisikuliste vormide näited või on lisatud ka, et umbisikulised vormid moodustatakse *ma*-infinitiivi (nt *laulma, kuulama, tantsima, mängima, valima, esinema, elama*) või *da*-infinitiivi tüvest (nt *süüa, olla*). Tunnused on poolpaksus kirjas või eraldatud kaldkriipsuga. Kui 6. klassis domineeris reeglite esitamine tabelite kujul, siis III kooliastme ja gümnaasiumi õpikutes esineb ka pikemate lausetega reegli sõnastust, nt *Umbisikulise tegumoe täismineviku vorm moodustatakse abisõna olema abil, mis on olevikus. Põhitegusõna on tudvormis (sama, mis umbisikulise tegumoe lihtmineviku eitav vorm)* (Kitsnik 2004: 145). Oleviku

---

² Magistritöö autori tõlge

ja lihtmineviku käsitlemine kordub alates 6. klassi õpikutes kõigile järgmistele klassidele mõeldud õpikutes, III kooliastmes lisandub täisminevik ja gümnaasiumis enneminevik.

Umbisikulisele tegumoele pööratakse suuremat tähelepanu III kooliastmes ning gümnaasiumis korratakse üle eri aegade, kõneliikide ja kõneviiside tunnused. Ka Tiiu Üksiku (2019) magistritöös uuritud täiskasvanutele mõeldud õpikutes esineb umbisikulise tegumoe õpetamine suuremas osas just B-tasemel, kuid seda leidub ka juba A-tasemel. Siinse töö jaoks uuritud õpikute reeglite selgitused on peaaegu igas õpikus esitatud deduktiivselt, kuid see ei välista õpetajal teema induktiivset õpetamist. III kooliastme õpikutes rõhutatakse, et umbisikulised vormid moodustatakse neljandast põhivormist *tud*-vormist, mis omakorda moodustatakse astmevahelduslikel tegusõnadel nõrgast vormist, ning võrdluseks esitatakse ka *ma*-infinitiivi vormid. Õpikutes esitatakse umbisikulise tegumoe kõik tunnusevariandid, kuid verbide ja tunnusevariantide vaheliste seoste laiendamise põhjalikkus erineb. Gümnaasiumi õpikutes on lisatud suuremad verbide rühmad, kuid rühmitamise alust üldjuhul selgesõnaliselt ei põhjendata. Erandite näited ja nende arv erineb õpikuti, tüüpide juures on loetletud erandite *ma*-infinitiivid, nt *jooma, sööma, tooma, looma, lööma, müüma, käima, viima, pidama, minema, olema, panema, tulema, surema, tegema, nägema*, ning näited nende vormide muutumisest (Kitsnik 2004: 94–95; Krall, Saarlo & Sõrmus 2004b: 43; Rütli & Viilipus 2007: 26; Mangus & Simmul 2021: 67).

Õpikutes on umbisikulise tegumoe teemal teadvustamise, kontrollitud, tähendusliku ja kommunikatiivse drilli ning vaba moodustamise tüüpi ülesandeid. Kommunikatiivse keelepraktika ülesandeid, kus õppijad saavad mängida rollimänge, vahetada üksteisega infot, arutleda eri teemadel, esineb ainult gümnaasiumiastmes Mare Kitsniku koostatud õpikutes. Kaks sagedasemat ülesandetüüpi on kontrollitud drill ja teadvustamine. Teadvustamise ülesannetes tuleb õppijatel isikulisi ja umbisikulisi lauseid võrrelda, õpiku või mõne väljaande tekstist umbisikulisi vorme leida ja neid analüüsida. Kontrollitud drilli esineb kõige rohkem, õppijad peavad muutma umbisikulised laused isikulisteks, valima sõnapangast lünkadesse sõnu, asendama isikulise tegumoe vormid umbisikulistega, moodustama üksikutest *ma*-infinitiivi vormidest umbisikulisi vorme. Tähendusliku drilli ülesannetes on vaja seotud tekstis sobiva vormiga lünkasid täita, fraase ja lauseid tõlkida, vastata küsimustele ja moodustada lauseid umbisikulist tegumoodi kasutades, leida loetellu mittekuluv sõna, ühendada tulpades olevad sõnad lauseteks. Kommunikatiivset drilli on võrreldes teiste drillidega vähem, ülesannetes tuleb esitada paarilisele küsimusi. Vaba moodustamise ülesannetes peavad õppijad umbisikulist tegumoodi kasutades lauseid lõpetama, jooniste või olukordade põhjal jutustama, suuliselt või kirjalikult lauseid koostama.

Samasugune tendents kasutada grammatika harjutamiseks drille ilmneb ka teiste riikide keeleõpikutes. J. M. Aski (2003) uuris ajavormide harjutamist seitsmes itaalia keele algkooliõpikus ning leidis, et neis oli väga vähe kommunikatiivse keelepraktika ülesandeid ning kõige rohkem oli kontrollitud drilli. Tema sõnul ei toeta peamiselt vormimoodustusele keskendumine ja neis mustrite leidmine tänapäevaseid keeleõppe kommunikatiivseid eesmärke. E. T. Voldi (2020) uuritud Skandinaavias kasutatavates põhikooli ja gümnaasiumi prantsuse keele võõrkeelena õpikutes olid suurem osa ülesannetest kontrollitud drillid ja ülejäänud tähenduslikud/kommunikatiivsed drillid, kommunikatiivse keelepraktika ülesandeid oli kõige vähem, keskenduti lünkade täitmisele, vormide muutmisele, tõlkimisele.

Uuritud E2 õpikud järgivad tavaliselt kindlat struktuuri: kasutus- ja moodustusreeglid esitatakse koos ning neile järgnevad näitelauseid ja ülesanded. Reeglid on enamasti esitatud deduktiivselt ja neis kasutatakse termineid. Grammatikateema sisu on sama, käsitlemise põhjalikkus erineb klassiti ja autoriti. Paljud ülesanded on drilli tüüpi, tähendusele keskenduvat kommunikatiivset keelepraktikat on vähem, kuid õpetaja võib valida, milliseid ülesandeid õpikutest kasutab ja neid ise juurde luua.

3. Valim, materjal, meetod

3.1. Informandid

Magistritöö jaoks kogusin nii kirjalikku kui ka suulist materjali õpilastelt. Nii testiks kui ka intervjuudeks kasutasin mugavusvalimit. Lähtusin õpilaste kättesaadavusest ja koostöövalmidusest (Õunapuu 2014: 142). Informandid olid vene emakeelega 18- ja 19-aastased õpilased, kes õppisid 2024/25. õppeaastal 12. klassis eesti keelt teise keelena. Valisin just 12. klassi, sest õpitud grammatikareeglid peaksid olema omandatud gümnaasiumi lõpuks. Selleks, et kindel olla, et vastaja on vene emakeelega täisealine õpilane, olid ankeedis selle kohta küsimused.

Õpilased õppisid kahes erinevas Eesti üldhariduskoolis, kus gümnaasiumiosas on õppekeeleks eesti keel. Kuna töö eesmärk ei ole koolide tulemusi omavahel võrrelda, siis käsitlen õppijaid tervikliku rühmana. Gümnaasiumi riikliku õppekava (GRÕK 2011) järgi peaks gümnaasiumi lõpuks olema õpilastel eesti keeles teise keelena B2-tase, 2023. aastast kehtiva GRÕK-i (2023) järgi eakohane C1-tase. Informantide keeleõppe teekond ja keeletasemed ei ole täpselt teada. Võib oletada, et kõik on saavutanud vähemalt B1-taseme ja gümnaasiumi lõpus sooritavad B2-taseme eksami, kuid nende hulgas võib leiduda ka õpilasi, kes on käinud C1-eksamit sooritamata ja ka neid, kes on gümnaasiumi lõpuks C1-taseme saavutanud. Informante oli 50, kellest kõik andsid nõusoleku andmete kasutamiseks magistritöös anonümiseeritud kujul. Kõik informandid tegid testi ja nendest 8 andsid ka introspektiivse intervjuu.

3.2. Materjal ja meetod

Õppija keeleteadmistest terviklikuma ülevaate saamiseks kogusin ülesannetega suulist ja kirjalikku materjali. Selleks, et teemat paremini mõista, on vaja uurida seda mitmeti. Peamised viisid, kuidas uurida teise keele omandamist, on jälgida õppijate tekstiloomet ja küsida neilt selgitusi keele õppimise kohta (Ellis & Barkhuizen 2006: 7, 15). Sellepärast kogusin keelematerjali mõlemal viisil ja spetsiaalselt siinse magistritöö tarbeks. Õppijakeele andmete kogumisel eristatakse üldisi ja fokuseeritud näiteid. Vastupidiselt üldistele näidetele on fokuseeritud näidete kogumise eesmärk, et õppija kasutaks uurija määratud keelevorme. Nii eksperimentaalselt kui ka fokuseeritult näidete esilekutsumisega soovitakse, et õppija kasutaks kindlaid vorme, kuid esimese puhul on oluline sõnumi edastamine ehk sujuvus ja teise puhul on tähelepanu vormil ehk täpsusel. (Ellis & Barkhuizen 2006: 30–31)

Kirjaliku materjali kogumiseks koostasin testi (vt peatükk 3.3), mis koosnes kolmest ülesandest. Ülesannete eesmärk oli välja selgitada õppijate teadmised umbisikuliste vormide kasutamisest ja moodustamisest. Ajakulu, arusaadavuse ja jõukohasuse hindamiseks tegin kolme sama kooli 12. klassi vene emakeelega täisealise õpilasega proovitesti ja -intervjuu, nemad valimisse ei kuulunud. Vestlused toimusid Zoomis ja õpilased lahendasid ülesandeid Google Docs'is. Testi tegemiseks kulus neil aega 43–59 minutit ja intervjuu jaoks 26–40 minutit. Pärast ülesannete lahendamist andsid õpilased tehtule tagasisidet. Proovitestide ja -intervjuude järel muutsin lausete sõnastust ja kitsendasin pöördtüüpide valikut, et vähendada testi tegemisele kuluvat aega.

Keeleandmeid kogusin 2025. aasta kevadel. Ülesannete lahendamise ajal ei olnud lubatud kasutada abivahendeid. Enne ülesandeid oli magistritöö autorit ja magistritööd tutvustav lühike tekst, millele järgnes nõusoleku andmise võimalus ja ankeet. Kõik informandid andsid oma nõusoleku testis osaleda ja kogutud keelematerjali anonümiseeritud kujul magistritöös kasutada. Õpilased tegid testi eesti keele tundide ajal koolis koos teiste klassikaaslastega paberil või individuaalselt kokkulepitud ajal Zoomis kohtudes Google Docs'is. Koolis sooritanud õpilastel kulus testi tegemiseks 29–50 minutit, Zoomis tegijatel 24–72 minutit. Lahendamisele kulunud ajaerinevused võisid olla tingitud õpilaste individuaalsetest erinevustest ja keeletasemest. Õpilastel oli ülesannete jooksul lubatud küsida sõnade ja lausete tähendusi, kõige rohkem küsiti verbi *vägivallatsema* tähendust.

Teise andmekogumise meetodina kasutasin poolstruktureeritud intervjuud, mille puhul on küsimused ettevalmistatud, kuid vajadusel võib küsimuste järjekorda muuta ja küsimusi lisada (Õunapuu 2014: 171–172). Kaheksa informandiga tegin introspektiivsed individuaalintervjuud. Introspektiivsete meetoditega kutsutakse esile andmeid, millega saab teada, kuidas õppijad oma mõtlemist ja käitumist reflekteerivad. Sellega eeldatakse, et mõtetes toimuvat on mingil määral võimalik jälgida samamoodi nagu reaalseid sündmuseid. Sageli liigitatakse introspektiivsed meetodid ajaraami, vormi (kirjalik või suuline), ülesande tüübi (nt samaaegne või tagasivaatav) ja stiimuli koguse järgi. Kuna introspektiivsete meetoditega kogutud andmed ei pruugi olla alati täielikult tõesed, siis võib uurimismaterjali usaldusväärsuse tõstmiseks kasutada mitut introspektiivset meetodit. (Ellis & Barkhuizen 2006: 47; Gass & Mackey 2008: 50–51) Andrew Cohen (1998, viidatud Gass & Mackey 2008: 50–63 järgi) jagab suulised aruanded² (ingl *verbal reports*) kolmeks, Rod Ellis ja Gary Barkhuizen (2006: 41–47) lisavad ka neljanda liigi:

1. Enesearuanne² (ingl *self-report*) – Keeleõppija kirjeldab üldisi arvamusi enda käitumise või omaduste kohta. Sageli ei põhine kirjeldused sündmuse vaatlusel. Andmeid saab näiteks koguda küsimustike, intervjuude, õppijate keeleõppe jäädvustustega.
2. Enesevaatlus² (ingl *self-observation*) – Vaadeldakse keeleõppija mõtteid ja käitumist. Keeleõppija kirjeldus on sündmuse toimumisega samaaegne ehk introspektiivne või sündmusejärgne ehk retrospektiivne. Kuna andmed lähtuvad kindlast sündmusest, siis ei saa neid üldistada nagu enesearuande puhul. Kaks peamist andmekogumise meetodit on päevikud ja mõjutatud meenutused² (ingl *stimulated recall*), mille abil mõtteid esile kutsutakse ja mille jaoks kasutatakse näiteks videoid.
3. Eneseselgitus² (ingl *self-revelation*) / valjusti mõtlemine (ingl *think-aloud*) – Õppija kirjeldab oma mõtteprotsessi ülesande sooritamise ajal. Tavaliselt eelnevad eneseselgitusele sammud. Uuriija annab selged juhised ja rõhutab, et õppija mõtleks valjusti pigem sooritamise ajal, kui et jagaks selgitusi pärast sooritust, enne salvestamist harjutab õppija valjusti mõtlemist. Sellist suulist aruannet sobib kasutada olukordades, kus valjusti mõtlemine ei sega ülesande sooritust. Peamiselt kasutatakse seda kirjalike ülesannete puhul.
4. Enesehindamine² (ingl *self-assessment*) – Õppijal palutakse anda ülevaade tema enda teise keele omandamise teadmistest. Küsimuste sõnastus võib mõjutada õppija vastuseid, konkreetsetele küsimustele keele kasutamise, vajaduste ja olukordade näidetest on lihtsam vastata kui abstraktsetele küsimustele keelesüsteemist.

Intervjuud toimusid eesti keeles pärast testi tegemist Zoomis, õpilaste koolis pärast tunde või eesti keele tunni ajal. Intervjuude salvestamiseks kasutasin vastavalt Zoomi või telefoni helisalvestit. Intervjuusid tegin, kuni saabus küllasus. Kui intervjuudes hakkab öeldu korduma, siis on andmestik piisav, et järeldusi teha (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005: 169). Enne intervjuud tutvustasin osalejale suuliselt intervjuu ülesehitust ja kuidas saadud infot kasutan. Kõik intervjuueeritavad andsid oma nõusoleku osalemiseks ja magistritöös anonümiseeritud kujul vastuste kasutamiseks. Intervjuud, mis toimusid koolis, kestsid 22–25 minutit, ja intervjuud Zoomis kestsid 20–43 minutit. Intervjuu kestus oleneb õpilase mõtlemis- ja vastamiskiirusest. Intervjuu ajal pidid õpilased moodustama isikulistest lausetest umbisikulised laused ja kirjeldama samal ajal oma mõttekäike, kasutades eneseselgitust ja enesehindamist.

Selleks, et kõik vastused oleksid koos, trükkisin need paberilt ja Google Docs'ist Microsoft Wordi dokumenti ning kodeerisin informandid. Testi teinud informandid tähistasin koodiga INF_X ja intervjuu andnud informandid koodiga INF0_X, kus X märgib informandi numbrit, seejuures testi ja intervjuu sooritanud informantide koodid ei ole vastavuses, intervjuueeriija on

tähistatud koodiga KBS. Seejärel sisestasin testide ja intervjuude tulemused Microsoft Exceli töölehele, et tulemustest oleks konkreetsem ülevaade. Zoomis ja telefoniga salvestatud intervjuud litereerisin Microsoft Wordi dokumenti, kasutades rakendust Tekstiks (Olev & Alumäe 2022) ning kontrollisin need käsitsi üle. Intervjuude analüüsimisel kasutasin programmi QCAmapi (Fenzl & Mayring 2017), kus märkisin eri värvidega ära tähenduslikud üksused, mis vastasid uurimisküsimustele.

3.3. Ülesannete koostamise põhimõtted

Verbide valikul lähtusin alapeatükis 1.2.2 käsitletud pedagoogiliste grammatikate järgi koostatud *tud-* ja *dud-*vormide moodustamise süsteemist ning tegin selles mõned muudatused. Ülesannetes ei olnud eraldi tüübina *t*-tunnuselisi verbe, mille tüve lõpus on *-e* (nt *lugema*), sest käsiraamatutes ja õpikutes esinenud näitesõnad langesid kokku tüübiga, kus *-g* kaob. *dud-*tunnuselise *l*-lõpulise tüvega verbid esindavad *l-*, *n-*, *r*-lõpuliste tüvedega verbide tüüpi. *d-*tunnuselitest eranditest valisin sõna *tulema*, sest see pöördub samamoodi nagu *panema* ja *surema* ning võiks olla õpilastele neist tuttavam, ning sõnad *olema* ja *minema*, sest nende vormistik erineb mõnel määral teistest tüüpi kuuluvatest verbidest (Metslang jt 2023: 250). Verbide valikul arvestasin, et informandid saaksid moodustada kõikidest tüüpidest oleviku ja lihtmineviku jaatavaid ja eitavaid vorme, ülejäänud ülesannete puhul jälgisin tüüpide vahelduslikkust, see tähendab, et verbid oleksid erinevatest astmevahelduse ja alatüüpidest. Kasutatud verbid kordusid ülesannetes. Esitan süsteemi koos ülesannetes kasutatud verbidega.

tud-partitsiibi tunnus *-tud* esineb

1) astmevahelduseta verbides, kus tüves on

- kaks silpi (*muutama, magama, teatama, lubama, kaotama*),
- kolm silpi (*tähistama, selgitama, korraldama, otsustama, küpsetama, lõpetama*),
- kolm või enam silpi (*iseloostama, vägivaldsema, autasustama, kahekordistama*);

2) astmevahelduslikes verbides, mille *ma*-infinitiiv on alati tugevas astmes ja *tud*-partitsiip enamasti nõrgas. Tunnus *-tud* esineb astmevahelduslikes verbides

- mis on kahesilbilised ja mille tüve lõpus on
  - *-i* (*eksima, rääkima, õppima, mängima, tõlkima*),
  - *-u* (*istuma, kutsuma, lõhkuma, uskuma*),
  - *-a* (*vaatama, oskama, hüppama, ootama, kordama, kuulama*);

- kus *g* ja *d* kaovad (*lugema, praadima, kuduma*);
- mille tüve lõpus on *-s* (*seisma, maksuma, tõusma*);
- mille tüve lõpus on *-d* (*nõudma, andma, hoidma, leidma*);
- mille tüve lõpus on *-t* (*tootma, suutma, ostma, sõitma, võitma, saatma, tahtma, keetma*);

3) astmevahelduseta (*pesema*) ja astmevahelduslikes erandites (*tegema, nägema*).

tud-partitsiibi tunnus *-dud* esineb

1) astmevahelduseta verbides, mille tüves on üks silp ja

- pikk vokaal (*müüma, sööma, jooma, jääma, saama, looma, tooma, viima*),
- diftong (*võima, käima*);

2) astmevahelduslikes verbides, mille tüve lõpus on

- *-l* (*kuulma, laulma*),
- *-le* (*võistlema, vaidlema, võimlema, õmblema, vestlema, näitlema*);

3) astmevahelduseta erandites (*olema, minema, tulema*).

Kirjalikus testis oli kolm ülesannet. Ülesandetüüpide valiku tegin magistritöö jaoks koostatud mõistekaardi (vt lisa 1) ja õpikutes leidunud ülesannete tüüpide järgi. Valisin kontrollitud ja tähendusliku drilli tüüpi ülesanded, sest neid esines magistritöös analüüsitud õpikutes kõige rohkem, seega peaksid õpilastele need tüübid juba tuttavad olema.

Testi esimeses ülesandes tuli lõpetada lause, see võimaldas kontrollida õpilaste teadmisi umbisikulise tegumoe kasutamisest. Teises ülesandes, mis oli kontrollitud drilli tüüpi ja mille eesmärk oli moodustada korrektne vorm, pidid informandid moodustama verbide *ma*-infinitiivi vormidest etteantud ajakategooriale vastavaid umbisikulise tegumoe vorme. Testi kolmandas ülesandes ja intervjuu ülesandes, mis olid tähendusliku drilli tüüpi ja kus õpilane pidi vastuse andmiseks sisendist aru saama, tuli moodustada isikulistest lausetest umbisikulised laused.

Teises ülesandes oli vaja moodustada ülesandesse valitud eri tüüpi verbidest mõlema kõneliigi kindla kõneviisi oleviku ja lihtmineviku vorme. Erandsõnast *nägema* pidi moodustama ainult oleviku vormid ning *tegema*-verbist ainult lihtmineviku vormid. *d*-tunnuselised pika vokaaliga ühesilbilised verbid jagunesid omakorda väikestesse tüüpidesse teadusgrammatikate liigituse ja verbide isikulise tegumoe lihtmineviku vormide järgi ning vaheldusid lausetes. Ühes rühmas olid sõnad *viima* ja *müüma*, teises *tooma, looma, jooma* ja *sööma*, kolmandas *saama* ja *jääma*. Kuna täis- ja enneminevikku käsitletakse magistritöös analüüsitud õpikutes vähem, siis oli ka testis neid vähem küsitud. Liitaegades oli kokku vaja moodustada 12 vormi, nendest kuus olid jaatavad ja kuus eitavad. Ka *tud*- ja *dud*-tunnuselisi

vorme küsiti liitaegades võrdselt. Astmevahelduseta verbe oli neli ja astmevahelduslikke kaheksa. Eitava vormi puhul oli enne lünka eitussõna *ei*. Kui öeldis on mitmesõnaline, siis on lauses teisel kohal ainult finiidne verbivorm ning infiniitne verbivorm on tavaliselt lause lõpus (Metslang jt 2003: 123). Selleks, et lünki oleks lihtsam ja arusaadavam täita, ei olnud töö autoril alati võimalik lauseid koostades seda reeglit järgida ning seetõttu võib sõnajärg mõnes lauses tunduda ebaloomulik.

Kolmandas ülesandes oli neli olevikulist ja neli lihtminevikulist lauset. Mõlemas ajavormis oli üks eitav lause, kus sihitise kääne jäi osastavaks, ja kolm jaatavat lauset: sihitiseta lause, lause, kus sihitise kääne jäi osastavaks, ja lause, kus isikulises lauses oli sihitis omastavas ja umbisikulises lauses tuli kasutada nimetavat. Astmevahelduseta ja astmevahelduslikke verbe oli võrdselt neli. Lausetesse olid alused teadlikult valitud nii ainsuses kui ka mitmuses. Kui aluseks on mitmuse 1. isiku pronoomen, siis võib selle eesti keeles tihtipeale lausest välja jätta, sest alusele viitab öeldisverbi pöördevorm (Metslang jt 2023: 616). Selleks, et teada saada, kuidas õppijad aluse puudumisele reageerivad, oli ülesandes kaks aluseta isikulist lauset.

Intervjuu ülesandes muutsid õppijad etteantud isikulised laused umbisikuliseks, nad pidid moodustama mõlema kõneliigi oleviku ja lihtmineviku vorme. Lauses tegumoodi muutes oli vaja ka kuus sihitist osastavas jätta samasse käändesse, kaks sihitist oli vaja muuta omastavast nimetavaks. Astmevahelduseta verbe oli viis ja astmevahelduslike verbe seitse.

Testi ja intervjuu jaoks koostas töö autor laused ise. Lausete koostamisel ja verbide valimisel toetusin analüüsitud õpikutele, E2 pedagoogilistele grammatikatele ja etSKELLi (2020) eesti keele õppekorpusele. Teise ülesande oleviku ja lihtmineviku laused olid koostatud lühitekstidena. Testi ja intervjuu ülesanded on toodud lisa 2.

4. Tulemused ja analüüs

Siinse magistritööga selgitatakse välja valimisse kuulunud B2-tasemel 12. klassi õpilaste teadmised umbisikulise tegumoe moodustamisest ja kasutamisest. Peatükk koosneb neljast osast. Alapeatükis 4.1 esitan tulemused informantide eksplitsiitsetest teadmistest umbisikulise tegumoe kasutamise reegli kohta. Alapeatükis 4.2 analüüsin testi 2. ülesande vastuseid, millega selgitan välja informantide teadmised umbisikulise tegumoe oleviku, liht-, täis- ja ennemineviku vormide moodustamisest. Alapeatükis 4.3 annan ülevaate ja analüüsin informantide teadmisi umbisikuliste lausete moodustamisest. Alapeatükis 4.4 esitan introspektiivsete intervjuude vastused ja analüüsin informantide teadmisi umbisikulisest tegumoest. Alapeatükke liigendavad vahekokkuvõtted.

Andmeid analüüsin kvalitatiivselt ning võrdlen õppijakeelt eesti keele kui sihtkeelega. Vastuste tõlgendamisel lähtun ootuspärastest vormidest ja nende paiknemisest lausetes, näiteks kui vormihomonüümia tõttu langevad kokku verbi *da*-infinitiiv ja umbisikulise tegumoe oleviku eitav vorm, siis arvestan vormi ootuspärasena. Sihtkeelepärane vorm on morfoloogiliselt korrektne lausesse sobiv vorm ja mittesihtkeelepärane vorm morfoloogiliselt ebakorrekne ja/või lausesse ebasobiv. Kõikide informantide vastustes leidis umbisikulise tegumoe tunnustega vorme, mis tähendab, et kõik õppijad said tööjuhistest aru. Tulemused kehtivad uuritud valimi piires.

Alapeatükis 4.2 esitan testi jaoks koostatud tüüpide määratluse järgi (vt ptk 3.3) uurimuse tarbeks kogutud keelematerjali. Tüübisine kirjeldus järgib struktuuri: oleviku jaatavad, oleviku eitavad, lihtmineviku jaatavad, lihtmineviku eitavad vormid. Eitavatele vormidele on analüüsis lisatud eitussõna *ei*, kuid testis ei pidanud õppijad seda ise kirjutama, sest see oli eitavate vormide esilekutsmiseks ette antud. Peatükis esitan oodatud sihtkeelepärased vormid ja mittesihtkeelepärastest vormidest need, mida kasutasid viis või rohkem õppijat, lisaks kui esinevad, siis tavapäratumad vastused ja täitmata lünkade arv. Tüüpide rohkuse ja vastuste suure varieeruvuse tõttu on kõik 2. ülesande vastused toodud lisa 3.

Alapeatükis 4.3 lähtun vastuste esitamisel 3. ülesande lausete koostamise põhimõtetest (vt ptk 3.3). Analüüsin umbisikuliste vormide moodustamist ja lauseliikmete kasutamist.

Alapeatükis 4.4 analüüsin intervjuude suuliseid ja kirjalikke vastuseid, mida illustreerivad informantide suulised kommentaarid. Lühem väljajätt intervjuudest on tähistatud kahe punktiga .., pikem väljajätt katkestusjoontega – – –. Lühikesi pause märgib (.) ja pikemaid pause (...). Poolelijäänud sõnadele osutab sidekriips poolelijäänud sõnaosa järel, nt *umbisiku-*.

Kokkuhääldatud sõnad on seotud võrdusmärgiga, nt *ma=olen*. Küsimärk tähistab tõusvat intonatsiooni. Töö autori kommentaarid on nurksulgudes.

4.1. Informantide teadmised umbisikulise tegumoe kasutamisest

Testi esimese ülesandega selgitati välja, millised on õppijate arusaamad umbisikulise tegumoe kasutamisest. Neile anti lõpetamiseks lause *Umbisikulist tegumoodi kasutan, kui...* 26 informanti vastasid ootuspäraselt. Kuigi kasutusreegli sõnastus erines, siis põhiidee oli kõigil sama – nad kasutavad umbisikulist tegumoodi siis, kui tegija ei ole teada. 7 informanti kirjutasid, et nad kasutavad umbisikulist tegumoodi siis, kui on vaja, ja 1 kirjutas lünka *tahan*. Võib oletada, et neil ei tulnud reegel meelde või nad ei teadnud seda, aga ei tahtnud lünka tühjaks jätta. 6 informanti andsid ebatäpseid vastuseid umbisikulise tegumoe kasutusest, neist 1 kirjutas oleviku tunnuse *-kse* ja mainis osastavat käännet, kuid kasutusfunktsioonina nimetas viisakust.

- *räägin mis toimub*
- *tegevus on/oli protsessis*
- *oleks vaja midagi teha*
- *on vaja kedagi või midagi kirjeldada*
- *ma tahan jääda anonüümseks*
- *taha räägida viisakalt Ut -kse + osastav*

7 informanti jätsid lünka tühjaks ja 2 kirjutasid lünka *ei tea*. 1 informant kriipsutas maha sõna *kasutan* ja kirjutas lünka *ei kasuta*. Seega suutsid umbes pooled anda täpse vastuse, millal umbisikulist tegumoodi kasutatakse.

4.2. Informantide teadmised umbisikulise tegumoe vormide moodustamisest

t-tunnuselised astmevahelduseta verbid

Verbi tüves on kaks silpi (*muutuma, magama, teatama, lubama*)

4 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *muututakse*. 46 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 10 vormi *muudetakse*, 8 vormi **muudakse*, 7 vormi **muutakse*, 5 vormi **muudatakse* ja 5 vormi *muutuvad*. 1 informant kirjutas lünka nimisõna *muutumine*.

19 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei magata*. 31 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 20 vormi *maga*.

25 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *teatati*. 24 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 6 vormi *teati*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

18 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei lubatud*. 30 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 11 vormi *lubanud* ja 6 vormi *lubati*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

Verbi tüves on kolm silpi (*tähistama, selgitama, korraldama, otsustama*)

35 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *tähistatakse*. 15 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 7 vormi **tähistakse*. 1 informant kirjutas lünka ainsuse saavas käändes nimisõna *tähistamiseks*.

10 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei selgitata*. 40 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 16 vormi *selgita* ja 13 vormi **selgitakse*.

33 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *korraldati*. 16 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. 1 informant jättis lünga tühjaks.

17 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei otsustatud*. 31 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 16 vormi *otsustanud*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

Verbi tüves on rohkem kui kolm silpi (*iseloostama, vägivallatsema, autasustama, kahekordistama*)

29 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *iseloostatakse*. 21 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 9 vormi **iseloostakse* ja 7 vormi *iseloostavad*.

11 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei vägivallatseta*. 39 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 12 vormi *vägivallatse* ja 5 vormi **vägivallatakse*. 1 informant kirjutas lünka *ma*-infinitiivi vormi *vägivallatsema*.

27 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *autasustati*. 19 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. 4 informanti jätsid lünga tühjaks.

15 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei kahekordistatud*. 33 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 11 vormi *kahekordistanud* ja 9 vormi *kahekordistati*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

Astmevahelduseta verbidest, mille tüves oli kaks, kolm või enam silpi, moodustasid informandid sihtkeelepäraseid vorme kõige rohkem oleviku ja lihtmineviku jaatavates lausetes, seejuures õigeid lihtmineviku jaatavaid vorme oli oleviku vormidest rohkem. Mittesihtkeelepäraste oleviku jaatavate vormide moodustamisel unustati lisada *-ta*, nt **tähistakse* 'tähistatakse', või kasutati isikulise tegumoe oleviku mitmuse 3. pöörde vorme. Need on E2 grammatika käsiraamatute autorite sõnul sagedased veahtlikud kohad. Oleviku eitavad vormid asendati kõige sagedamini isikuliste oleviku eitavate vormide või

mittesihkkeelepäraste umbisikulise tegumoe oleviku jaatavate vormidega. Mittesihkkeelepärastel lihtmineviku jaatavatel vormidel ühtset profiili ei olnud, informandid kasutasid nii umbisikulisi kui ka isikulisi vorme. Lihtmineviku eitavate *tud*-vormide asemel kasutati sageli mittesihkkeelepäraseid *nud*-vorme ja umbisikulise tegumoe lihtmineviku jaatavaid vorme. Nende verbi tüüpide sõnadest moodustasid informandid kõige rohkem sihtkeelepäraselt oleviku jaatava vormi *tähistatakse*, mis võib õppijatele olla väga tuttav tähtpäevade teemast, ja kõige vähem oleviku jaatava vormi *muututakse*. Kuigi verbid olid astmevahelduseta, esines vastustes mõnel juhul sõnade *muutama* ja *teatama* tüvedes klusiili nõrgenemist, õppijad võisid ekslikult arvata, et verbid on astmevahelduslikud. Neid sõnu aeti segamini teiste kujult lähedaste sõnadega, mis näitab, et osad informandid ei teadnud verbide tähenduste erinevust või kasutasid nende jaoks tuttavamaid verbe.

t-tunnuselised astmevahelduslikud verbid

Verbi tüvi on kahesilbiline ja tüve lõpus on -i (*eksima, rääkima, õppima, mängima*)

37 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *eksitakse*. 13 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme.

17 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei räägita*. 33 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme, neist 12 vormi *räägi* ja 8 vormi *räägitakse*.

14 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *õpiti*. 32 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme, neist 11 vormi **õppiti*. Lüngas esines ka vorme verbist *õpetama*. 2 informanti kirjutasid lünka *ma*-infinitiivi vormi *õppima*. 4 informanti jätsid lünga tühjaks.

15 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei mängitud*. 33 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme, neist 14 vormi *mänginud* ja 5 vormi *mängita*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

Verbi tüvi on kahesilbiline ja tüve lõpus on -u (*istuma, kutsuma, lõhkuma, uskuma*)

33 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *istutakse*. 17 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme.

16 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei kutsuta*. 34 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme, neist 11 vormi *kutsutakse* ja 9 vormi *kutsu*. 1 informant kasutas verbist *kasutama* vormi *kasutanud*.

10 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *lõhuti*. 39 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme, neist 18 vormi **lõhkuti*. 1 informant kirjutas lünka *ma*-infinitiivi vormi *lõhkuma*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

10 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei usutud*. 39 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 8 vormi **usunud*, 7 vormi *uskunud* ja 6 vormi *usuti*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

Verbi tüvi on kahesilbiline ja tüve lõpus on -a (vaatama, oskama, hüppama, ootama)

21 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *vaadatakse*. 28 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 10 vormi **vaatakse* ja 8 vormi **vaadetakse*. 1 informant kirjutas lünka nimisõna *vaatamine*.

11 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei osata*. 39 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 16 vormi *oska* ja 5 vormi **oskata*.

11 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *hüpati*. 35 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 17 vormi **hüppati*. 4 informanti jätsid lünga tühjaks.

16 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei oodatud*. 33 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 8 vormi *oodanud* ja 8 vormi **ootanud*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

Astmevahelduslikest verbidest, mille verbi tüves on kaks silpi ja tüve lõpus vokaal *-i*, *-u* või *-a*, kasutasid informandid sihtkeelepäraseid vorme kõige rohkem oleviku jaatavates lausetes, teisi umbisikulise tegumoe sihtkeelepäraseid lihtvorme moodustati võrreldes oleviku jaatavate vormidega peaaegu poole vähem. Mittesihtkeelepäraste oleviku jaatavate vormide kasutuses ühtset profiili polnud, kuid need olid enamasti umbisikulise tegumoe oleviku jaatava tunnusega, aga verbitüvedes esinesid vead, sama tulemus oli ka Valeria Uluhanjantsi (2019: 81–82) magistritöö ülesannetes. Oleviku eitava vormi tähenduses kasutati mittesihtkeelepäraste vormidena isikulisi oleviku eitavaid vorme, umbisikulisi oleviku jaatavaid vorme. Nii siinses magistritöös kui ka V. Uluhanjantsi (2019: 84) magistritöös oli mittesihtkeelepärastel lihtmineviku jaatavatel vormidel olemas õige tunnus, kuid need olid tugevaastmelised. Kui V. Uluhanjantsi (2019: 90) magistritöös moodustasid õppijad enamasti sihtkeelepäraseid lihtmineviku eitavaid vorme, siis siinses töös olid mittesihtkeelepärased lihtmineviku eitavad vormid sageli isikulise tegumoe tunnusega *-nud*, kasutati ka muid umbisikulise tegumoe tunnustega vorme. Kuna sõnad olid astmevahelduslikud, siis eksisid informandid tüve valikul, mis ühtib E2 grammatika käsiraamatute autorite arvamusega, et üheks veakohaks on vale tüve valimine. Nende verbitüüpide sõnadest moodustasid informandid sihtkeelepärastelt kõige rohkem oleviku jaatava vormi *eksitakse* ja kõige vähem lihtmineviku vorme *lõhuti* ja *ei usutud*.

Verbi tüvest kaob -g (*lugema*)

33 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *loetakse*. 17 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 5 vormi **luetakse*.

19 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei loeta*. 31 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 13 vormi *loe* ja 7 vormi *loetakse*.

25 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *loeti*. 25 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme.

16 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei loetud*. 31 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 13 vormi *lugenud*. 3 informanti jätsid lünga tühjaks.

Verbi tüvest kaob -d (*praadima, kuduma*)

21 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *praetakse*. 29 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 13 vormi **praaditakse* ja 5 vormi **praaetakse*. 1 informant kirjutas lünka ainsuse saavas käändes nimisõna *praadimiseks*.

11 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei praeta*. 39 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 9 vormi **praadita*, 7 vormi **praadi*, 7 vormi **praaditakse* ja 7 vormi *praetakse*.

1 informant moodustas sihtkeelepärase vormi *kooti*. 49 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 17 vormi **kuduti* ja 6 vormi *kudusid*.

2 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei kootud*. 47 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 17 vormi *kudunud* ja 13 vormi **kudutud*. 2 informanti kasutasid vorme verbist *kaduma*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

Astmevahelduslikest verbidest, mille tüvest kaob -g või -d, moodustasid informandid sihtkeelepäraseid vorme kõige rohkem oleviku jaatavates lausetes, kõige vähem oli sihtkeelepäraseid lihtmineviku eitavaid vorme. Mittesihtkeelepärased oleviku jaatavad vormid olid *takse*-tunnuselised, kuid oli valitud vale tüvi. Oleviku eitava vormi tähenduses kasutati mittesihtkeelepäraste vormidena isikulisi oleviku eitavaid vorme ja umbisikulisi oleviku jaatavaid vorme. Mittesihtkeelepärastel lihtmineviku jaatavatel vormidel ühtset profiili ei olnud, moodustati umbisikulise tegumoe tunnustega vorme, sama selgus ka V. Uluhanjantsi (2019: 85–87) magistritöö tulemustest. Lihtmineviku eitavate *tud*-vormide asemel kasutati sageli mittesihtkeelepäraseid *nud*-vorme. Nende verbi tüüpide sõnadest moodustasid informandid sihtkeelepäraselt kõige rohkem oleviku jaatava vormi *loetakse* ja kõige vähem lihtmineviku jaatava vormi *kooti*. Nii siinses kui ka V. Uluhanjantsi (2019: 85) magistritöös kasutati verbi *kuduma* puhul palju erinevaid mittesihtkeelepäraseid tüvevariante. Verbi

tüve muutused võisid õppijatele olla võõrad, sest seda sõna ei esine sisendkeeles sageli. Õppijatel oli raskusi nõrgaastmeliste tüvede valikul.

Verbi tüve lõpus on -s (*seisma, maksuma, tõusma*)

30 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *seistakse*. 20 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 7 vormi **seisakse*.

17 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei maksta*. 33 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 9 vormi *maksa* ja 8 vormi *makstakse*.

19 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *tõusti*. 29 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. Lüngas esines ka vorme verbist *tõstma*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

12 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei seistud*. 37 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 20 vormi *seisnud*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

Verbi tüve lõpus on -d (*nõudma, andma, hoidma, leidma*)

14 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *nõutakse*. 36 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 14 vormi **nõuakse* ja 11 vormi **nõudakse*. 1 informant polnud kindel, millist vormi valida, ja kirjutas lünka kaldkriipsuga eraldatud isikulise ja umbisikulise vormi *nõuavad/*nõuatakse*.

13 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei anta*. 37 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 10 vormi *antakse*, 5 vormi *anda* ja 5 vormi *anna*.

13 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *hoiti*. 35 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 11 vormi **hoidi* ja 7 vormi **hoiati*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

9 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei leitud*. 39 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 17 vormi *leidnud*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

Verbi tüve lõpus on -t (*tootma, suutma, ostma, sõitma*)

16 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *toodetakse*. 34 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 13 vormi **toodakse* ja 12 vormi **tootakse*. Lüngas esines ka vorme verbist *tooma*.

7 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei suudeta*. 43 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 14 vormi *suuda*, 8 vormi *suuta* ja 6 vormi **suudakse*.

18 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *osteti*. 32 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 6 vormi **ostati* ja 6 vormi **osti*.

8 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei sõidetud*. 42 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 16 vormi *sõitnud* ja 5 vormi **sõitud*.

Astmevahelduslikest verbidest, mille tüve lõpus oli *-s*, *-d* või *-t*, moodustasid informandid sihtkeelepäraseid vorme kõige rohkem oleviku ja lihtmineviku jaatavates lausetes, seejuures õigeid oleviku jaatavaid vorme oli lihtmineviku vormidest rohkem. Mittesihtkeelepärased oleviku jaatavad vormid olid küll oleviku tunnusega, kuid verbidele oli valitud vale tüvi ja vale tunnusevariant nagu ka V. Uluhanjantsi (2019: 80–81) magistritöö vastustes. Oleviku eitavate vormide tähenduses kasutati mittesihtkeelepäraseid isikulisi oleviku eitavaid vorme ja umbisikulisi oleviku jaatavaid vorme. Mittesihtkeelepärased lihtmineviku jaatavad vormid olid enamasti õige tegumoe ja aja tunnusega, kuid valiti vale tüvi, sama selgus ka V. Uluhanjantsi (2019: 84) magistritöö tulemustest. Lihtmineviku eitavate *tud*-vormide asemel kasutasid informandid mittesihtkeelepäraseid *nud*-vorme, ka V. Uluhanjantsi (2019: 88) magistritöös kasutasid vastajad vale tüvega *tud*-tunnuselisi vorme. Nende verbitüüpide sõnast moodustasid informandid sihtkeelepärast kõige rohkem oleviku jaatava vormi *seistakse* ja kõige vähem oleviku eitava vormi *ei suudeta*. Testi tulemused ühtivad E2 grammatika käsiraamatutes mainitud veakohaga, et verbidel, mille tüvi lõpeb *t*-ga, unustatakse tüvevokaal *-a* umbisikulise tegumoe tunnuse ees *e*-ks muutmata.

tud*-tunnuseline astmevahelduseta erandsõna *pesema

38 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *pestakse*. 12 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. 1 informant kirjutas lünka ainsuse osastavas käändes nimisõna *pesemist*.

29 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei pesta*. 21 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 8 vormi *pese*. 1 informant polnud kindel, millist vormi valida, ja kirjutas lünka kaldkriipsuga eraldatud vormid **peseta/pese*.

25 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *pesti*. 25 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 5 vormi **peseti*.

19 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei pestud*. 31 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 10 vormi **pestnud* ja 7 vormi *pesnud*.

t*-tunnuselised astmevahelduslikud erandsõnad *nägema* ja *tegema

5 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *nähakse*. 45 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 15 vormi **näetakse* ja 7 vormi **nähtakse*. 1 informant kirjutas lünka *on näha*.

10 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei nähta*. 40 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 14 vormi *näe* ja 6 vormi *näinud*.

30 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *tehti*. 19 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 5 vormi *teinud*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

16 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei tehtud*. 32 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 13 vormi *teinud*. Lüngas esines ka vorm verbist *tegutsema*. 1 informant kirjutas lünka *ole tehtud*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

Astmevahelduseta erandist *pesema* ja astmevahelduslikest eranditest *nägema* ja tegema moodustasid informandid kõige rohkem sihtkeelepäraseid lihtmineviku jaatavaid vorme, kõige vähem õigeid vastuseid oli eitavates vormides. Mittesihtkeelepärased oleviku jaatavad vormid olid enamasti õige aja tunnustega, kuid valetüvelised. Oleviku eitavate vormide asemel kasutati mittesihtkeelepäraseid isikulisi oleviku eitavaid vorme või muid umbisikulise tegumoe tunnustega vorme. Lihtmineviku jaatavate vormide tähenduses olid mittesihtkeelepärased vormid umbisikuliste tunnustega või isikulised vormid. Lihtmineviku eitavate *tud*-vormide asemel kasutati sageli mittesihtkeelepäraseid *nud*-vorme. Nende verbitüüpide sõnadest moodustasid informandid sihtkeelepäraselt kõige rohkem oleviku jaatava vormi *pestakse* ja kõige vähem oleviku jaatava vormi *nähakse*. Erandite õigete tüvede valikul oli õppijatel raskusi.

Kokkuvõtteks kasutasid informandid *t*-tunnuselisi sihtkeelepäraseid vorme umbes kolmandikul juhtudel. Tüüpidesiseselt oli väikeseid erinevusi, kuid tulemuste põhjal on näha, et kõige paremini teati oleviku ja lihtmineviku jaatavate vormide moodustamist, seejärel oleviku eitavate ning lihtmineviku eitavate vormide moodustamist. Oleviku jaatavatel vormidel oli enamasti õige tunnus, kuid eksiti tüve valikul. Kasutati ka isikulise tegumoe oleviku mitmuse 3. pöörde vorme, kuid seda ei esinenud palju, mis näitab, et vead ei tulenenud emakeelest, vaid peegeldasid õpitud ehk olid keelesisesed. Umbisikuliste oleviku eitavate vormide asemel kasutati väga sageli isikulisi oleviku eitavaid vorme ja umbisikulise tegumoe oleviku jaatavaid vorme. Lihtmineviku jaatavate vormide asemel kasutati umbisikulisi ja isikulisi vorme. Lihtmineviku eitavate vormide asemel kasutasid informandid sageli isikulise tegumoe *nud*-tunnuselisi vorme. Verbide õigete tüvede valikul oli raskusi, isegi kui verb polnud astmevahelduslik. See on B2-tasemel õppijale iseloomulik (Kallas jt 2022). Mõnikord ajasid informandid segamini kujult lähedasi verbe ja moodustasid vorme teistest verbidest. Kui õppijad ei saa moodustamise reegleid rakendada või need pole meeles, siis peavad nad tuginema varemkuuldule, sellepärast sõltuvad töö autori arvates eelnevalt esitatud sihtkeelepäraselt kõige rohkem ja kõige vähem kasutatud üksikvormid pigem esilduvusest sisendis.

d-tunnuselised astmevahelduseta verbid

Verbi tüves on üks silp ja pikk vokaal (*müüma, viima; sööma, jooma, looma, tooma; jääma, saama*)

36 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *müüakse*. 13 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. 1 informant jättis lünga tühjaks.

16 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei müüda*. 34 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 9 vormi *müüa*, 8 vormi *müüakse* ja 6 vormi *müü*.

22 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *viidi*, 26 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

11 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei viidud*. 38 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 15 vormi *viinud* ja 6 vormi *viidi*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

30 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *süüakse*. 20 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 5 vormi **söödakse*. 1 informant kirjutas lünka ainsuse saavas käändes nimisõna *söömiseks*.

30 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *juuakse*. 20 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. 1 informant kirjutas lünka ainsuse saavas käändes nimisõna *joomiseks*.

15 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei sööda*. 35 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 16 vormi *söö*, 5 vormi *süüa* ja 5 vormi *süüakse*.

13 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei jooda*. 37 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 17 vormi *joo*, 6 vormi *juua* ja 5 vormi *juuakse*.

30 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *loodi*. 20 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 5 vormi **looti*. Lüngas esines ka vorm verbist *lootma*.

24 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *söödi*. 24 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 5 vormi *sõid*. 1 informant kirjutas lünka *ma*-infinitiivi vormi *sööma* ja 1 informant ainsuse saavas käändes nimisõna *söömiseks*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

9 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei toodud*. 41 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 16 vormi *toonud* ja 7 vormi **tootud*. Lüngas esines ka vorme verbist *tootma*.

8 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei söödud*. 39 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 16 vormi *söönud* ja 7 vormi *söödi*. 3 informanti jätsid lünga tühjaks.

9 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *jäädakse*. 41 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 11 vormi **jäätakse* ja 5 vormi **jääkse*. 1 informant kirjutas lünka *oleks jäänud*.

9 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei saada*. 40 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 22 vormi *saa* ja 8 vormi *saaks*. 1 informant kirjutas lünka *oleks saanud* ja 1 vormi **peakse*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

14 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *saadi*. 34 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 11 vormi **saati* ja 5 vormi *said*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

7 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei jäänud*. 42 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 17 vormi *jäänud* ja 8 vormi **jäätud*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

Verbi tüves on üks silp ja diftong (*võima, käima*)

6 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *võidakse*. 44 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 11 vormi **võitakse*, 10 vormi *võiks*, 7 vormi **võiakse* ja 7 vormi *võivad*. Lüngas esines ka vorm verbist *võtma*.

7 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei käida*. 42 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 12 vormi *käi*, 11 vormi *käiakse* ja 8 vormi *käia*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

12 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *käidi*. 36 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 9 vormi **käiti* ja 7 vormi *käisid*. 1 informant kasutas verbist *minema* vormi *minna*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

7 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei käidud*. 43 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 15 vormi *käinud* ja 8 vormi **käitud*. 1 informant kasutas verbist *minema* vormi **läheks*.

Astmevahelduseta verbidest, mille tüves oli üks silp ja pikk vokaal või diftong, moodustasid informandid sihtkeelepäraseid oleviku ja lihtmineviku jaatavaid vorme kõige rohkem, sihtkeelepäraseid eitavaid vorme umbes poole vähem. Nii siinses kui ka V. Uluhanjantsi (2019: 81) magistritöös oli mittesihtkeelepäraste oleviku jaatavate vormidel tegumoe ja ajavormi tunnus enamasti õige, kuid valiti vale tüvi. Oleviku eitavad vormid asendati kõige sagedamini isikuliste vormidega või mittesihtkeelepäraste umbisikuliste oleviku jaatavate vormidega. Mittesihtkeelepärastel lihtmineviku jaatavatel vormidel oli enamasti õige tunnus, kuid eksiti tunnusevariandi ja verbi tüvega, V. Uluhanjantsi (2019: 85–86) magistritöös varieerusid vastused rohkem. Lihtmineviku eitavate *dud*-vormide asemel kasutati sageli

mittesihthelepäraseid *nud*-vorme ja vale tüvega *tud*-vorme. Nende verbi tüüpide sõnadest moodustasid informandid sihtkeelepäraselt kõige rohkem oleviku jaatava vormi *müüakse* ja kõige vähem oleviku jaatava vormi *võidakse*.

d-tunnuselised astmevahelduslikud verbid

Verbi tüve lõpus on -l (*laulma, kuulma*)

23 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *lauldakse*. 27 informanti kasutasid mittesihthelepäraseid vorme, neist 9 vormi **laulakse* ja 5 vormi **laulatakse*.

11 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei kuulda*. 39 informanti kasutasid mittesihthelepäraseid vorme, neist 13 vormi *kuula*, 8 vormi **kuulakse* ja 6 vormi *kuulata*. 1 informant kirjutas lünka *ole kuulda*. Lüngas esines ka vorme verbist *kuulama*.

13 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *kuuldi*. 33 informanti kasutasid mittesihthelepäraseid vorme, neist 8 vormi *kuulati*. Lüngas esines ka vorme verbist *kuulama*. 4 informanti jätsid lünga tühjaks.

8 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei lauldud*. 38 informanti kasutasid mittesihthelepäraseid vorme, neist 12 vormi *laulnud*, 8 vormi *lauldi* ja 5 vormi **laultud*. 4 informanti jätsid lünga tühjaks.

Verbi tüve lõpus on -le (*võistlema, vaidlema, võimlema, õmblema*)

19 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *võisteldakse*. 29 informanti kasutasid mittesihthelepäraseid vorme, neist 7 vormi **võistletakse*. 1 informant polnud kindel, millist vormi valida, ja kirjutas lünka kaldkriipsuga eraldatud isikulise ja umbisikulise vormi *võistlevad/võisteldakse*. Lüngas esines ka vorm verbist *võitlema*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

5 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei vaielda*. 44 informanti kasutasid mittesihthelepäraseid vorme, neist 8 vormi *vaidle*, 7 vormi *vaieldakse* ja 6 vormi **vaidleta*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

12 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *võimeldi*. 34 informanti kasutasid mittesihthelepäraseid vorme, neist 6 vormi **võimleti*. Lüngas esines ka vorm verbist *võitlema*. 1 informant kirjutas lünka nimisõna *võimlemine*. 4 informanti jätsid lünga tühjaks.

9 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei õmmeldud*. 41 informanti kasutasid mittesihthelepäraseid vorme, neist 9 vormi **õmblenud* ja 6 vormi **õmbletud*.

Astmevahelduslikest verbidest, mille tüve lõpus oli *-l* või *-le*, moodustasid informandid kõige rohkem sihtkeelepäraseid oleviku jaatavaid vorme, mõlema aja sihtkeelepäraseid

eitavaid vorme oli vähem. Mittesihkkeelepärased oleviku jaatavad vormid olid õige aja tunnusega, kuid valiti vale tüvi või tunnusevariant. Oleviku eitavad vormid asendati kõige sagedamini isikuliste oleviku eitavate vormidega või muude umbisikulise tegumoe vormidega. Mittesihkkeelepärased lihtmineviku jaatavad vormid olid umbisikulised, aga vale tüve ja tunnusevariandiga. Lihtmineviku eitavate *dud*-vormide asemel kasutati sageli isikulisi *nud*-vorme või vale tüve ja tunnusevariandiga vorme nagu ka V. Uluhanjantsi (2019: 90–91) magistritöös. Nende verbi tüüpide sõnadest moodustasid informandid sihtkeelepäraselt kõige rohkem oleviku jaatava vormi *lauldakse* ja kõige vähem oleviku eitava vormi *ei vaielda*. *le*-lõpuliste verbide puhul oli raskusi õige tüve valikul.

Astmevahelduseta erandsõna *olema*

22 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ollakse*. 27 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme, neist 6 vormi *oleks* ja 5 vormi **oletakse*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

3 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei olda*. 45 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme, neist 22 vormi *ole* ja 8 vormi *olla*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

14 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *oldi*. 34 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme, neist 6 vormi *olid*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

7 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei oldud*. 40 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme, neist 22 vormi *olnud*. 3 informanti jätsid lünga tühjaks.

Astmevahelduseta erandsõna *minema*

28 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *minnakse*. 18 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme. 2 informanti kasutasid vorme verbist *käima* ja 1 verbist *tulema*. 4 informanti jätsid lünga tühjaks.

9 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei minda*. 39 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme, neist 9 vormi *minna*. 8 informanti kasutasid vorme verbist *käima* ja 1 verbist *tulema*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

12 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *mindu*. 35 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme. 7 informanti kasutasid vorme verbist *käima*. 3 informanti jätsid lünga tühjaks.

9 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei mindud*. 38 informanti kasutasid mittesihkkeelepäraseid vorme, neist 6 vormi *läinud*. 4 informanti kasutasid vorme verbist *käima* ja 1 verbist *tulema*. 3 informanti jätsid lünga tühjaks.

Astmevahelduseta erandsõna *tulema*

24 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *tullakse*. 26 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 9 vormi **tuletakse*.

9 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei tulda*. 40 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 11 vormi *tule* ja 11 vormi *tullakse*. 1 informant kasutas vormi verbist *käima*. 1 informant polnud kindel, millist vormi valida, ja kirjutas lünka kaldkriipsuga eraldatud vormid *tullakse/tulda*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

19 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *tuldi*. 27 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 5 vormi *tulid*. 4 informanti jätsid lünga tühjaks.

9 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei tulnud*. 40 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 18 vormi *tulnud*. 1 informant kasutas vormi verbist *käima*. 1 informant jättis lünga tühjaks.

Astmevahelduseta eranditest moodustasid informandid kõige rohkem sihtkeelepäraseid oleviku jaatavaid vorme, mõlema aja sihtkeelepäraseid eitavaid vorme vähem. Mittesihtkeelepärased oleviku jaatavad vormid olid õige aja tunnusega, kuid vale tüve või tunnusevariandiga. Oleviku eitavate vormide tähenduses kasutati kõige sagedamini isikulisi oleviku eitavaid vorme, *da*-infinitiivi vormidega kokkulangevaid vorme või umbisikulise tegumoe oleviku tunnustega vorme. Mittesihtkeelepäraste lihtmineviku jaatavate vormide tähenduses kasutati verbide *olema* ja *tulema* puhul isikulise tegumoe lihtmineviku jaatava kõneliigi mitmuse 3. pöörde vorme ning *minema* puhul muid umbisikulisi vorme. Lihtmineviku eitavate *dud*-vormide asemel kasutati sageli isikulisi *nud*-vorme. Nende verbi tüüpide sõnadest moodustasid informandid sihtkeelepäraselt kõige rohkem oleviku jaatava vormi *minnakse* ja kõige vähem oleviku eitava vormi *ei olda*. Raskusi tekitas õige tüve ja aja tunnuse valimine. Selles tüübis ajasid informandid kujult lähedasi sõnu segamini, eriti verbe, mis väljendasid liikumist.

Kokkuvõtteks kasutasid informandid sihtkeelepäraseid *d*-tunnuselisi vorme peaaegu kolmandikel juhtudel. Tulemuste põhjal võib järeldada, et informandid teadsid kõige paremini oleviku jaatavate vormide moodustamist ja mõlema aja eitavate vormide moodustamist palju vähem, lihtmineviku jaatavad vormid jäid nende vahepeale. Oleviku jaatavad vormid olid enamasti õige ajavormi tunnusega, kuid eksiti tüve ja tunnusevariandi valikul. Oleviku eitavate vormide asemel kasutati sageli isikulisi vorme või muid umbisikulisi vorme. Lihtmineviku jaatavad vormid olid enamasti õige aja tunnusega, kuid eksiti verbi tüve ja tunnusevariandi valikul. Lihtmineviku eitavate vormide asemel kasutati sageli isikulise tegumoe *nud*-tunnuselisi vorme. E2 õppijale on iseloomulik, et umbisikuliste vormide moodustamisel on

raskusi tüve ja tunnuse valikul (Kallas jt 2022). Mõnikord ajasid informandid segamini kujult lähedasi verbe ja moodustasid vorme teistest verbidest. Ka *d*-tunnuseliste verbitüüpide sihtkeelepäraste ja mittesihtkeelepäraste eelnevalt esitatud üksikverbide kasutamise sagedus sõltub töö autori arvates sellest, milliseid tähelepanekuid õppijad sisendkeeles märkavad.

Täisminevik (*saatma, laulma, võitma, kaotama, kuulma, sööma*)

3 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *on saadetud*. 45 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. 11 informanti kasutasid liitvorme ja 37 lihtvorme. Lüngas esines ka vorme verbist *saama*. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

3 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *on lauldud*. 45 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 10 lihtvormi *lauldakse* ja 5 vormi *lauldi*. 11 informanti kasutasid liitvorme ja 37 lihtvorme. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

2 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei ole võidetud*. 45 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 17 lihtvormi *võitnud*. 11 informanti kasutasid liitvorme ja 36 lihtvorme. Lüngas esines ka vorme verbidest *võima, võitlema* ja *võtma*. 3 informanti jätsid lünga tühjaks.

7 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei ole kaotatud*. 41 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 12 lihtvormi *kaotatud*, 11 vormi *kaotanud* ja 5 vormi *kaota*. 11 informanti kasutasid liitvorme ja 37 lihtvorme. 2 informanti jätsid lünga tühjaks.

1 informant moodustas sihtkeelepärase vormi *ei ole kuulnud*. 45 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 12 lihtvormi *kuulnud* ja 6 vormi *kuuldud*. 12 informanti kasutasid liitvorme ja 34 lihtvorme. Lüngas esines ka vorme verbist *kuulama*. 4 informanti jätsid lünga tühjaks.

4 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei ole söödud*. 42 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 16 lihtvormi *söönud* ja 7 vormi *söödud*. 10 informanti kasutasid liitvorme ja 36 lihtvorme. 4 informanti jätsid lünga tühjaks.

Enneminevik (*magama, tahtma, laulma, jooma, kordama, kuulma*)

7 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *oli magatud*. 38 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 17 lihtvormi *magati*. 9 informanti kasutasid liitvorme ja 36 lihtvorme. 5 informanti jätsid lünga tühjaks.

Lauses ei esinenud kordagi sihtkeelepärast vormi *oli tahetud*. 45 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 8 lihtvormi *tahtnud*, 6 vormi **tahti* ja 5 vormi *taheti*. 7 informanti kasutasid liitvorme ja 38 lihtvorme. 5 informanti jätsid lünga tühjaks.

2 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *oli lauldud*. 43 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 16 lihtvormi *lauldi*. 6 informanti kasutasid liitvorme ja 39 lihtvorme. 5 informanti jätsid lünga tühjaks.

3 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *oli joodud*. 42 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 14 lihtvormi *joodi* ja 6 vormi *jõid*. 8 informanti kasutasid liitvorme ja 37 lihtvorme. 5 informanti jätsid lünga tühjaks.

1 informant moodustas sihtkeelepärase vormi *ei olnud korratud*. 44 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 7 lihtvormi **kordanud* ja 7 vormi *korratud*. 5 informanti kasutasid liitvorme ja 40 lihtvorme. 5 informanti jätsid lünga tühjaks.

2 informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *ei olnud kuulnud*. 43 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 13 lihtvormi *kuulnud* ja 7 vormi *kuuldud*. 9 informanti kasutasid liitvorme ja 36 lihtvorme. Lüngas esines ka vorme verbist *kuulama*. 5 informanti jätsid lünga tühjaks.

Umbisikulise tegumoe täis- ja ennemineviku sihtkeelepäraseid vorme moodustati väga vähe, seejuures eitavaid vähem kui jaatavaid. Informandid ei tajunud, et peaks kasutama liitvorme, rohkem kasutati erinevaid umbisikulisi lihtvorme. Sihtkeelepäraseid täismineviku vorme kasutati ülesandes rohkem kui ennemineviku vorme, see võib tuleneda sisendkeele mõjust. Siinse magistritöö jaoks uuritud õpikutes käsitleti umbisikulise tegumoe liitvorme kõikide kooliastmete õpikutes vähem kui lihtvorme ning täismineviku vorme alates 8. klassist, ennemineviku alles gümnaasiumis. Kui kõikidel täis- ja ennemineviku vormidel oli vähemalt üks ootuspärane vastus, siis mitte ühtegi sihtkeelepärast ennemineviku eitavat vormi ei moodustatud astmevahelduslikust verbist *tahtma*. Selle tüübi puhul muutub tüve lõpu *-a* umbisikulise tegumoe tunnuse ees *e*-ks, kuid informandid unustasid seda muuta või jätsid selle üldse kirjutamata. Sõnaveebi õpetaja tööriistade grammatikapädevuse kirjelduse (Kallas jt 2022) järgi kuulub umbisikulise tegumoe ennemineviku jaatavate ja eitavate vormide moodustamine ja kasutamine C1-tasemel õppija oskuste hulka. Õppija mõistab nende vormide tähendust, kuid ise kasutab neid harva. Täisminevikku võib käsitleda juba kindlates kontekstides B1-tasemel, B2-tasemel õppija mõistab umbisikulise tegumoe täismineviku vormide tähendust, kuid ise kasutab neid harva. Lisaks õpikutes esitatule pole õppijad tõenäoliselt umbisikulise tegumoe liitvormide kinnistumiseks piisavalt ka muud sisendit saanud, seetõttu oli ootuspärane, et testi ülesannetes esines sihtkeelepäraseid vorme vähe. Testi tulemustest võib järeldada, et umbisikulise tegumoe liitajavormide moodustamine ja kasutamine oli B2-tasemel õppijatele ülejõukäiv.

4.2.1. Vahekokkuvõtte umbisikulise tegumoe vormide moodustamisest

Sihtkeelepäraseid umbisikulise tegumoe oleviku ja lihtmineviku vorme kasutasid õpilased testi teises ülesandes umbes kolmandikul juhtudel. Umbisikuliste lihtvormide moodustamisel eksiti tüve ja tunnusevariandi valikul. Lisaks esinesid peaaegu igas verbitüübis mõned vormid, mis olid moodustatud etteantud sõnaga sarnanevatest verbidest. Nii *t*-tunnuseliste kui ka *d*-tunnusteliste tüüpide vahel suuri erinevusi polnud, kõige paremini oli kinnistunud oleviku jaatavate vormide moodustamine, mida käsitletakse siinses töös uuritud õpikutes alates 6. klassist kuni gümnaasiumini, põhjalikum lihtmineviku vormide käsitus lisandub alates 7. klassist. Umbisikulised jaatavad vormid olid üldjuhul umbisikuliste tunnustega, kuid umbisikuliste eitavate vormide asemel kasutati sageli isikulise tegumoe eitavaid vorme. Niisiis oli jaatavate vormide moodustamine õpilastel selgem kui eitavate vormide moodustamine, mis võib tuleneda sellest, et tõenäoliselt puutuvad õppijad suulise ja kirjaliku sisendkeele kaudu rohkem kokku jaatavate kui eitavate vormidega. Kuigi õpikutes rõhutatakse, et umbisikulised vormid moodustatakse *tud*-vormidest, siis sihtkeelepäraseid lihtmineviku eitavaid ja liitaegade vorme, kus *tud*-partitsiibi vormid esinevad, kasutati võrreldes teiste vormidega vähem. Sihtkeelepäraseid umbisikulise tegumoe täis- ja ennemineviku vorme kasutasid õpilased väga vähe. Vormide suurest varieeruvusest võib järeldada, et teadmised vajaksid veel rohkem kinnistamist.

4.3. Informantide teadmised umbisikuliste lausete moodustamisest

Järgnevalt esitan testi kolmanda ülesande vastused. Lause numbrile (1–8) järgnevad ülesandes etteantud isikuline lause ja selle ootuspärane umbisikuline vaste. Kuna sellel ülesandel olid kindlad õiged vastused, siis pööran tulemuste esitamisel tähelepanu umbisikuliste vormide kasutamisele ja lauseliikmetest alusele ja sihitisele, kuid sõnajärjele mitte, sest tähendusliku drilli tüüpi ülesannetel võivad vastused mõnel määral erineda. Näited 1 ja 2 on eitavad osasihitisega laused, 3 ja 4 jaatavad sihitiseta laused, 5 ja 6 jaatavad osasihitisega laused, 7 ja 8 jaatavad täissihitisega laused.

(1) Vanemad ei kuula laste arvamust. / Laste arvamust ei kuulata.

5 informanti jätsid lünga täitmata ja 1 informant ei kasutanud lauses verbi. 7 informanti moodustasid sihtkeelepärase oleviku eitava vormi *ei kuulata*. 37 informanti kasutasid mittesihetkeelepäraseid vorme, neist 7 vormi **ei kuulatakse* ja 6 vormi *ei kuulda*. 1 informant kasutas vormi *kuulaks* ilma eitussõnata *ei*. Lüngas esines ka vorme tegusõnast *kuulma*. Alus *vanemad* puudus 33 lausest. Sihitis *laste arvamust* jäi oodatavasse ainsuse osastava vormi 43

lauses. 2 informanti muutsid nimisõnade vorme, kuid need sobisid siiski lausesse, nad kirjutasid lünka *lapse arvamust* ja *laste arvamusi*.

(2) Autor ei tõlkinud artiklit inglise keelde. / Artiklit ei tõlgitud inglise keelde.

6 informanti jätsid lünga täitmata. 8 informanti moodustasid sihtkeelepärase lihtmineviku eitava vormi *ei tõlgitud*. 36 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 10 vormi *ei tõlkinud* ja 6 vormi **ei tõlkitud*. 3 informanti kasutasid liitvorme, 2 vormi *ei ole tõlgitud* ja 1 vormi **ei olnud tõlkitud*. 2 informanti kasutasid vorme **tõlgeks* ja *tõlgiti* ilma eitussõnata *ei*. Alus *autor* puudus 33 lausest. Sihitis *artiklit* jäi oodatavasse ainuse osastava vormi 28 lauses. 16 informanti muutsid nimisõna vormi: 8 kasutasid vormi *artikkel*, 5 vormi *artikli*, 2 vormi *artikkel* ja 1 vormi *artiklid*.

(3) Noored sportlased käivad ilusa ilmaga õues. / Ilusa ilmaga käiakse õues.

6 informanti jätsid lünga täitmata. 21 informanti moodustasid sihtkeelepärase oleviku jaatava vormi *käiakse*. 23 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 7 vormi **käitakse*. 1 informant kasutas verbist *jalutama* vormi *jalutavad*. Alus *noored sportlased* puudus 32 lausest.

(4) Abikaasad vestlesid õhtusöögilauas elust. / Õhtusöögilauas vesteldi elust.

7 informanti jätsid lünga täitmata. 14 informanti moodustasid sihtkeelepärase lihtmineviku jaatava vormi *vesteldi*. 29 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 7 vormi **vestleti* ja 6 vormi **vestlesid*. 2 informanti kasutasid liitvorme *oli vesteldud* ja **on vestleta*. Alus *abikaasad* puudus 33 lausest.

(5) Ema keedab piparmünditee jaoks vett. / Piparmünditee jaoks keedetakse vett.

4 informanti jätsid lünga täitmata. 11 informanti moodustasid sihtkeelepärase oleviku jaatava vormi *keedetakse*. 35 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 8 vormi **keedakse*, 7 vormi **keedatakse* ja 6 vormi **keetakse*. Alus *ema* puudus 33 lausest. Sihitis *vett* jäi oodatavasse ainuse osastava vormi 39 lauses. 5 informanti muutsid nimisõna vormi: 2 kasutasid vormi *vesi* ja 3 vorme *veed*, *vetta* ja *vette*. Kahest lausest puudus sihitis.

(6) Kolleegid sõid lõunasöögiks salatit. / Lõunasöögiks söödi salatit.

9 informanti jätsid lünga täitmata. 19 informanti moodustasid sihtkeelepärase lihtmineviku jaatava vormi *söödi*. 22 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 5 vormi **sõiti*. 1 informant kasutas liitvormi *oli söödud*. Alus *kolleegid* puudus 31 lausest. Sihitis *salatit* jäi oodatavasse ainuse osastava vormi 33 lauses. 7 informanti muutsid nimisõna vormi: 3 kasutasid vormi *salati*, 2 vormi *salatid*, 1 vormi *salat* ja 1 vormi **salaat*. Ühest lausest puudus sihitis.

(7) Sünnipäevaks saame tavaliselt kingituse. / Sünnipäevaks saadakse tavaliselt kingitus.

5 informanti jätsid lünga täitmata. 15 informanti moodustasid sihtkeelepärase oleviku jaatava vormi *saadakse*. 30 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme, neist 12 vormi **saatakse*. Lüngas esines ka vorme tegusõnast *saama*. Aluse puudumine lausete moodustamist ei mõjutanud. 1 informant kasutas oodatavat sihitise vormi *kingitus* ainsuse nimetavas käändes. Sihitis *kingituse* jäi omastavasse 36 lauses. 5 informanti muutsid nimisõna vormi, 4 informanti kasutasid vormi *kingitusi* ja 1 vormi *kingitust*. Sihitis puudus kolmest lausest.

(8) Eelmisel pühapäeval küpsetasime vanaemale maitstva koogi. / Eelmisel pühapäeval küpsetati vanaemale maitsev kook.

6 informanti jätsid lünga täitmata. 24 informanti moodustasid sihtkeelepärase lihtmineviku jaatava vormi *küpsetati*. 20 informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. 2 informanti kasutasid liitvorme *oli küpsetanud* ja *oli küpsetatud*. Aluse puudumine lausete moodustamist ei mõjutanud. 2 informanti kasutasid oodatavat sihitise vormi *maitsev kook* ainsuse nimetavas käändes. Sihitis *maitstva koogi* jäi omastavasse 34 lauses. Sõna tüves kirjutamata jäänud tähtedega vorme, nt *maitsa*, *mitsva*, *matsva*, ei loeta käände muutuseks. 6 informanti muutsid omadussõna ja/või nimisõna vorme, 2 kasutasid vormi *maitsvat kooki*, 2 *maitsvat koogi*, 1 *maitstva kooke* ja 1 omadussõnata vormi *koog*. Sihitis puudus kahest lausest.

4.3.1. Vahekokkuvõtte umbisikuliste lausete moodustamisest

Testi kolmanda ülesande tulemustest selgusid informantide teadmised erinevate umbisikuliste lausete moodustamisest. Nii testi teises kui ka selles ülesandes moodustasid õppijad verbidest sihtkeelepäraseid vorme. Mittesihtkeelepärased vormid olid vale tüve, tunnuse või tunnusevariandiga, vastuste erinevust mõjutas ka verbitüüp. Peaaegu kaks kolmandikku õppijatest ei kasutanud umbisikulistes lausetes alust, samas kui umbes pooled vastasid esimeses ülesandes ootuspäraselt, millal umbisikulist tegumoodi kasutada. Seega kasutasid õppijad kolmandas ülesandes olemasolevaid teadmisi ilma metalingvistilisi teadmisi esimeses ülesandes verbaliseerimata. Aluse olemasolu või puudumine isikulistes lausetes ei mõjutanud umbisikuliste lausete moodustamist, raskused olid pigem sihtkeelepäraste verbivormide moodustamisel. Kõikides sihtkeelepäraste verbivormidega lausetes v.a ühes oli ka alus lausest välja jäetud, sellega näitasid õppijad teadmisi umbisikulise tegumoe vormimoodustusest ja kasutusfunktsioonist korraga. Sihitise vorme õppijad enamasti ei muutnud, mis võis töö autori arvates tuleneda sellest, et umbisikulise tegumoe teemas on esmane fookus öeldisel ja alusel, sihitise käändemuutus on vähem märgatav ja seda ei pea alati muutma. Niisiis keskendusid õppijad rohkem öeldistele ja vähem teistele lauseliikmetele.

4.4. Introspektsioon: informantide teadmised umbisikulisest tegumoest

Introspektsioonis osales 8 informanti. Ülesandes eeldati umbisikulise tegumoe oleviku ja lihtmineviku jaatavate ja eitavate vormide kasutamist lausetes (näide 9, 10, 11, 12). Igal näitel on isikuline lause, millele on lisatud ka ootuspärane umbisikuline lause, kuid sõnajärg võib õppijate vastustes mõnel määral erineda. Järgnevalt esitatakse intervjuudes kõlanud selgitused, kus eksplitsiitsete teadmiste kasutamiseks loetakse reeglitest lähtumist ja implitsiitsete teadmiste kasutamiseks sõna kõlavusele, tundele või kuulmiskogemusele tuginemist. Õppijate mõttekäikude illustreerimiseks on lisatud ka tsitaadid intervjuudest.

(9) Täna õhtul lõpetavad osalejad treeninglaagri. Lõpupeol söövad lõpetajad torti ja vestlevad tulevikuplaanidest. / Täna õhtul lõpetatakse treeninglaager. Lõpupeol süüakse torti ja vesteldakse tulevikuplaanidest.

Viis informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *lõpetatakse*. Nad kas asendasid lisaselgitusteta olemasoleva vormi *lõpetavad* sihtkeelepärase vormiga või eemaldasid eksplitsiitsete teadmiste põhjal mitmuse 3. pöörde tunnuse *-vad* ja asendasid selle impersonaali tunnusega *-takse*; moodustasid *ma*-infinitiivi või *da*-infinitiivi vormi ja asendasid vastavalt *-ma* või *-da takse/-kse*-tunnusega. INF08 leidis põhivorme võrreldes, et selles sõnas pole nõrka vormi, mille järgi umbisikulist vormi moodustada. Mittesihtkeelepäraste vormide moodustamist põhjendasid kolm informanti erinevalt. INF06 ja INF07 moodustasid mittesihtkeelepärased vormid **lõppetakse*, **lõpetakse*. Nad valisid küll õige tunnusevariandi, kuid unustasid lisada silbi *-ta*, kuna tüves juba on *ta*-liide. See on sagedane veaohklik koht. INF06 sõnul moodustas ta vormi tunde ja varasema kuulmiskogemuse järgi, kuid tal olid ka eksplitsiitsed teadmised, et selles lauses peab kasutama *kse*-lõpulist vormi. INF07 mõtles küsimusele *Mida tehakse?* ja asendas isikulise vormi umbisikulisega. INF04 võrdles verbi infinitiive ning polnud päris kindel, kas impersonaalne vorm moodustatakse *da*-infinitiivi alusel, aga eemaldas tunnuse *-da* ja moodustas vormi **lõpetadakse*. Ta valis vale tunnusevariandi, sest oletas, et kui *lõpetada* lõpeb *da*-ga siis impersonaalses vormis on tunnus *-dakse*.

Isikulises lauses oli sihitis *treeninglaagri* ainsuse omastavas käändes. INF08 mäletas, et umbisikuliste vormide puhul peab kontrollima, kas sõnad jäävad samasse käändesse ja muutis sihitise käände nimetavaks, teised informandid käänat ei muutnud. Sihtkeelepärane oleks lauses kasutada nimetavat käänat *treeninglaager*. INF03 mõtles, kas kasutada nimetavat või omastavat, kuid arvas kahtlvalt, et tähendus sellest ei muutu. Ka Raili Pooli (2006: 196–197) artiklis, kus eesti keelt kõrgtasemel valdavad vene emakeelega üliõpilased põhjendasid

objektikäände valikut, kaalusid nad eri sihitisekäändeid, kuid teadsid kindlamalt lausesse sobiva vormi põhjendust. Järgnevas tsitaadis arutleb INF08 sihitise käändevaliku üle umbisikulises lauses.

INF08: no ma arvan, et mõnikord muutub --- ka käänded --- no (.) seal oli nii palju reegleid lihtsalt kui on umbisikuline siis peab neid veel kord vaatlema et kas need on praegu õigeses käändes et väga tihti need lähevad nimetavasse aga see ka sõltub kas on lause eitavas või jaatavas ja kas on tegevus lõpetatud või see toimub praegu toimub protsessis --- [kui tegevus toimub] siis on osasihtis minu meelest siis osastav --- [kui tegevus on lõpetatud] umbisikulises nimetav

Seitse informanti moodustasid sihtkeelepärase vormi *süüakse*. Kaks neist asendasid isikulise vormi *söövad* umbisikulise vormiga *süüakse*, seejuures INF07 mõtles taas küsimusele *Mida tehakse?*. INF08 ütles, et tuleb moodustada nõrgast vormist *süüa* ning ka teised lähtusid *da*-infinitiivist ja lisasid *kse*-tunnuse. INF02 ja INF06 lähtusid implitsiitsetest teadmistest ning moodustasid vormi varasema kuulumiskogemuse ja tunde järgi nii, et see nende jaoks hästi kõlaks. INF05 toetus nii eksplitsiitsetele kui ka implitsiitsetele teadmistele. Ta nimetas *sööma*-verbi erandiks, sest muutuvad tähed *ö* ja *ü*. Ta oli kindel, et **sööakse* ei öelda ja on kuulnud ainult vormi *süüakse*. INF04 moodustas mittesihtkeelepärase vormi **söödakse*. Ta mõtles põhivormidele ja nimetas ka vormi *süüakse*, kuid otsustas **söödakse* kasuks, sest tema arvates nägi see vorm parem välja.

Isikulises lauses oli sihtis *torti* ainsuse osastavas käändes. INF02 muutis tarbetult umbisikulises lauses käände osastavast *torti* omastavaks *tordi*.

Seitse informanti kasutasid sihtkeelepärast vormi *vesteldakse*. Nad asendasid tervikuna isikulise vormi *vestlevad* umbisikulise vormiga *vesteldakse*. INF06 moodustas vormi jällegi tunde ja varasema kuulumiskogemuse järgi, ta teadis, et vorm peab olema *kse*-lõpuline. INF07 mõtles taaskord küsimusele *Mida tehakse?*. Ülejäänud informandid moodustasid umbisikulise vormi *da*-infinitiivi vormi *vestelda* alusel, INF08 nimetas seda nõrgaks vormiks ja INF04 vormiks, kus on muutus. Kaks informanti kõrvutasid põhivorme, INF02 arvas, et **vestletakse* kõlab imelikult ja seega ei valinud seda. INF04 valis tunnusevariandiks *-dakse*, sest oletas, et kui *vestelda* lõpeb *da*-ga siis impersonaalses vormis on tunnus *-dakse*. INF05 moodustas mittesihtkeelepärase impersonaali tunnusega vormi **vestletakse*. Ta lähtus *ma*-infinitiivi vormist *vestlema*, eemaldas tunnuse *-ma* ja välistas vormid **vestlekse* ja *vesteldakse*.

Kaheksast informandist seitse ei muutnud lausetes pärast aluste eemaldamist sõnajärge, nad muutsid ainult verbide tegumoodi. INF03 vahetas esimeses lauses sihitise *treeninglaagri* ja määruse *täna õhtul* kohad, tõstes sihitise esimeseks. Kõik informandid teadsid, et tuleb kasutada oleviku vorme. Aja määramisel aitas neid sõna *täna* ja isikulistes lausetes verbide

lõpud, mis viitasid olevikule. Mõned informandid valisid õige aja, välistades minevikuajad. INF07 ja INF05 nimetasid, et lause on tulevikus, sest tegevused alles hakkavad toimuma. Esitan näite INF05 mõtisklusest.

INF05: aga ma kahtlen kuna teine osa on ilmselt tulevikus ja=see terve lause on tulevikus ja ma ei ole kindel kas ma õigesti kasutasin need oleviku vormid kas võib neid oleviku vormid panna siia

KBS: --- ja need need tegusõnad [lõpetavad, söövad, vestlevad] on ka siis tuleviku vormides?

INF05: ee (...) nagu minu teades ei ole nagu (.) sellist eri tuleviku vormi sõnadel vist tegusõnadel

KBS: aga mis aeg .. on .. nendel tegusõnadel

INF05: ee olevik --- ma võin kasutada et .. nad söövad praegu torti ma võin seda muuta niimoodi et see söövad jääb alles ja terve lause on nagu (.) olevikus ma võin öelda nemad söövad torti praegu ja see lause nagu on olemas vist seda võib niimoodi öelda

Kokkuvõtteks leidsid kõik informandid esimese sammuna lausetest alused ja eemaldasid need, seejärel muutsid tegusõnade vormid umbisikuliseks. Kõik informandid kasutasid kõikides verbides oleviku impersonaali vorme tunnusega *-takse/-dakse/-akse*. Mittesihkkeelepärastes vormides eksiti tüve moodustamisel ja/või umbisikulise tegumoe oleviku tunnuse valikul. Sihitise vorme muutsid vähesed. Lausete muutmisel tuginesid informandid eksplitsiitsetele teadmistele, isegi kui need ei olnud korrektsed, kuid oli ka neid, kes lähtusid varasemast kuulmiskogemusest või keeletunnetusest.

(10) Meie pere reeglite järgi ei söö lapsed söögilauas toitu kiirustades, ei laula ja ei räägi juttu, kui toit on suus. / Meie pere reeglite järgi ei sööda söögilauas toitu kiirustades, ei laulda ja ei räägita juttu, kui toit on suus.

Viis infomanti kasutasid sihtkeelepärast vormi *ei sööda*. Kolm neist asendasid lisaselgitusteta isikulise vormi *ei söö* umbisikulise vormiga, INF01-le oli see vorm tervikuna meelde jäänud, INF07-t aitas küsimus *Mida ei tehta?* ja INF08 lähtus tundest. Teised kaks lähenesid süsteemsemalt. Nad võrdlesid põhivorme, INF04 moodustas umbisikulise tegumoe jaatava vormi **söödakse* ja eemaldas eitava vormi jaoks tunnuse *-kse*; INF05 eemaldas *ma*-infinitiivilt *sööma* tunnuse *-ma* ning kahtles, kas lisada allesjäänud tüvele *-ta* või *-da*. Ta otsustas *da*-tunnusevariandi kasuks, et vorm imelikult ei kõlaks ega seostuks sõnaga *sööt*.

Kolm informanti moodustasid mittesihkkeelepärased vormid. INF06 valis tunnusevariandiks *-ta* ja kasutas vormi **ei sööta*. Ta küll kirjutas sihtkeelepärase vormi, kuid muutis seda, kuna sama lause teised vormid olid ka *ta*-lõpulised. INF03 informant lähtus **ei süüa* kasutamisel umbisikulise tegumoe oleviku jaatavast vormist *süüakse*, millelt eemaldas oleviku tunnuse *-kse*. Jaatava vormi moodustas omakorda *da*-infinitiivi vormist *süüa*. INF02 sõnul tundis ta, et oleks vaja kasutada *kse*-lõpulist *da*-infinitiivist moodustatud vormi **ei*

süüakse ja oli kindel, et **ei sööakse* on vale, sest see ei kõla hästi. Tal oli arusaam, et nii jaatavas kui ka eitavas on umbisikulised vormid *kse*-lõpulised.

Kuus informanti kasutasid sihtkeelepärast vormi *ei laulda*. Kaks neist asendasid lisaselgitusteta isikulise vormi umbisikulise vormiga, INF01-le oli see vorm tervikuna meelde jäänud, INF08 kirjutas tunde järgi. INF07 mõtles taaskord küsimusele *Mida ei tehta?*. Teised kolm lähtusid eksplitsiitsetest teadmistest, kuid toetusid ka implitsiitsetele. INF03 ja INF04 moodustasid umbisikulise oleviku jaatava vormi ja eemaldasid sellelt *kse*-tunnuse. INF05 mõtles *ma*-infinitiivi vormile *laulma* ja kaalus, kas sõna tüvele lisada *-ta* või *-da*.

INF05: siin=ma mõtlen et peaksin võtma ma-infinitiivi? ja siis eemaldada seda lõppu ka ja siis asendada seda kas ta või daga (.) aga ma mõtlen praegu (.) mis lõpp peaks olema (...) kindlasti mitte nõrk d? kuna laultakse vist kui ma ei eksi ja (.) oleks loogiline kui oleks ta lõpus ja siis=ma mõtlen .. kas see a jääb sinna või mitte (.) laul- ei laultakse laultakse kõlab imelikult see mis ma räägin kuidas ma tunde järgi mõtlen et laultakse oleks imelik (.) laulatakse võiks olla aga kuna ma-infinitiiv on laulma laultakse on imelik lauldakse kõlab parem ja siis eemaldan see kse ja ei laulda

Kaks informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. INF06 kasutas vormi **ei laulta*, sest ta üldistas, et umbisikulise tegumoe oleviku eitava vormi tunnus on ainult *-ta*. INF02 moodustas *akse*-tunnuselise jaatava vormi **ei laulakse*. Ta tundis, et sõna lõpus peaks olema *-kse*.

Viis informanti kasutasid sihtkeelepärast vormi *ei räägita*. Kolm neist asendasid lisaselgitusteta isikulise vormi umbisikulise vormiga, INF01-le oli see tervikuna meelde jäänud ja INF08 vastas tunde järgi, INF07 mõtles jällegi küsimusele *Mida ei tehta?*. Kaks informanti kahtlesid vormi moodustamisel, kuid jõudsid õige tulemuseni. INF05 võrdles *ma*-infinitiivi vormi ja umbisikulise tegumoe oleviku jaatavat vormi ning täheldas, et umbisikulises vormis peaks tüves olema *g*-täht. INF06 tahtis esialgu jätta vormi samaks nagu isikulises lauses. Ta vaatas, et sama lause teistele verbidele on ta lisanud tunnuse *-ta* ja järeldas, et kõik verbid selles lauses peaksid niimoodi lõppema. Ta ei olnud selles päris kindel, kuna ütles, et pole varem seda sõna kuulnud.

Kolm informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. INF03 ja INF04 moodustasid *da*-infinitiivi vormist umbisikulise oleviku jaatava vormi ja eemaldasid sellelt *kse*-tunnuse ning alles jäi tugevaastmeline vorm **ei rääkita*. INF04 võrdles ka sõna põhivorme. INF02 kasutas nõrgaastmelist vormi **ei räägitakse*. Ta tundis, et oleks vaja kasutada *kse*-lõppu. Ta lisas *ma*-infinitiivi vormi **räägima* tüvele umbisikulise tegumoe tunnuse *-takse*. Tal oli arusaam, et nii jaatavas kui ka eitavas on umbisikulised vormid *kse*-lõpulised.

Kokkuvõtteks kasutasid kõik informandid kõikides oleviku vormides umbisikulise tegumoe tunnusega vorme, kuid mittesihkkeelepärastel vormidel oli valitud mõne teise ajavormi umbisikulise tegumoe tunnus või vale tüvi. Kõige rohkem eksiti sõnades *sööma* ja *rääkima*, sest nende sõnade muutmisel tüvi muutub. Oli neid, kes ei osanud umbisikuliste vormide moodustamist selgitada, kuid suurem osa sihtkeelepärasteid ja mittesihkkeelepärasteid vorme oli moodustatud reeglite põhjal. Kõik informandid teadsid, et tuleb kasutada oleviku vorme. Nad kas välistasid minevikuajad, sest verbid ei olnud *nud*-lõpulised, tundsid ära, et isikulises lauses on verbid olevikus, lähtusid minevikule viitava ajamäärsõna puudumisest või iseloomustasid, et tegevus toimub praegu. INF02 ütles, et umbisikulise tegumoe oleviku vorme on lihtsam moodustada kui mineviku vorme. Informantidele tekitas raskusi aluse leidmine, sest see ei olnud esimesel kohal ja lauses oli kolm öeldist, mida alus laiendas. Alus *lapsed* puudus kuue informandi lausest. Mõnikord arvasid nad ekslikult, et lause alguses asuv fraas *meie pere reeglite järgi* on alus ja muutsid seda, et see ei viitaks nii tugevalt elusolenditele, nt *pere reeglite*, *laste reeglite* või *reeglite järgi*. Sihitise vorme ei muutnud ükski informant. Üldiselt jäi informantide lausetes verbide tegumoodi muutes sõnajärg samaks.

(11) Paljud minu klassikaaslased käisid eelmisel suvel laulupeol. Tuhanded inimesed laulsid uusi ja vanu laule. Esinejad andsid suurepärase kontserdi. / Eelmisel suvel käidi laulupeol. Lauldi uusi ja vanu laule. Anti suurepärase kontsert.

Neli informanti kasutasid sihtkeelepärast vormi *käidi*. Nad moodustasid vormi kas tunde, kõlavuse või tervikvormi meenutamise järgi. INF07 ei osanud põhjendada oma esimest mõtet kasutada isikulise tegumoe ennemineviku (informandi sõnul täismineviku) vormi *olid käinud*. Intervjuuerija meeldetuletusel, et pole vaja muuta aega, vaid tegumoodi, moodustas informant sihtkeelepärase vormi, kuid ei osanud seda reeglitega selgitada.

INF07: kasutan mingit vormi mis siin kõige paremini kõlab --- jah jah et pigem ma seda kuulsin kuskil et oli nii öeldud ja kasutasin --- kahjuks ma juba pigem mitte reeglite järgi kasutan vaid kuidas no mis paremini kõlab

INF05 tugines vormi moodustamisel eksplitsiitsetele teadmistele, kuid mitte kõige puhul. Ta võrdles *ma*- ja *da*-infinitiivi vorme ning ütles, et vahetas isikulise vormiga võrreldes sõna lõpu. Ta ütles, et kasutab *ti*-/*di*-lõppe tunde järgi, aga on kindel, et selle kohta on reegel olemas. Neli informanti kasutasid mittesihkkeelepärasteid vorme. Kolm informanti kasutasid *ti*-tunnusega vorme. INF03 moodustas vormi **käiati*, ta lisas *da*-infinitiivi vormile *käia* impersonaali tunnuse *-ti*. INF06 mõtles küsimusele *Mida tehti?*, ta arvas kuulnud olevat vormi **käiti*, aga polnud endas täiesti kindel. INF04 moodustas umbisikulise vormi **käisiti*, asendades isikulise vormi *käisid* lõpu *-d*. Ta ka võrdles verbi infinitiive, aga ei saanud

rakendada oma tavapärasest oletuslikku reeglit, et *da*-lõpp muutub *di*-ks ja *ta*-lõpp muutub *ti*-ks. Siiski leidis ta, et midagi peaks sõna lõpus olema. Ta jõudis järeldusele, et see on erandsõna. INF02 kasutas umbisikulise tegumoe enneminevikulist vormi **oli käitud*. Tema esialgne mõte oli *käidi*, aga ta muutis selle ennemineviku vormiks, põhjendades seda sisetunde ja kõlavusega.

Alus *paljud minu klassikaaslastel* puudus kõikide informantide lausetest. Üldiselt tundsid informandid aluse kiiresti ära, sest see oli lause alguses, kuid mõnele informandile valmistas raskusi aluse eemaldamine, kuna see ei olnud ühesõnaline. Iseseisvalt arutledes jõudsid nad siiski eeldatava tulemuseni, nagu on näha ka allolevatest tsitaatidest.

INF01: no esiteks ma=ei tea läheb ära siit need inimesed mis teevad midagi nagu need tegijad – –
– mul läheb lihtsalt sassi sellepärast et siin on nagu need paljud klassikaaslastel et kas see peab olema siin ka lauses või ma lihtsalt saaksin kirjutada et laulupeol eelmisel suvel käidi laulupeol?

INF02: siin ma üldse ei saanud aru et kuidas mulle ära panna klassikaaslastel kui nendest on jutt – – – ja ma ei tea kui mul oli tunne et kui ma panen ära minu siis see ei ole nii isikuline nagu lihtsalt mingid klassikaaslastel käinud – – – aga=ma siin võib-olla kirjutaks käidi oli käitud jah midagi sellest – – – noh, nüüd ei ole üldse keegi

Viis informanti muutsid pärast aluse eemaldamist sõnajärge. Nad alustasid lauset ajamäärusega *eelmisel suvel*, sellele järgnesid öeldis ja kohamäärus *laulupeol*. Kolm informanti alustasid lauset pärast aluse eemaldamist öeldisega, millele järgnesid ka umbisikulises lauses ajamäärus ja kohamäärus.

Viis informanti kasutasid sihtkeelepärast vormi *lauldi*. Kaks informanti moodustasid vormi *da*-infinitiivi tüvest ja asendasid sõna lõpu *-da* lõpuga *-di*. Kolm informanti asendasid etteantud isikulise vormi tervikuna umbisikulisega ning lähtusid kõlavusest, INF08 põhjendas vormi moodustamist, vältevaheldusest lõpuni aru saamata.

INF08: no (.) ma arva- ma arvan et pigem tunde järgi aga seal oli mingi seotud nõrka vormiga ja võib-olla sealt ma võtan neid

KBS: mis on nõrk vorm mis=see tähendab

INF08: no näiteks (.) no näiteks ää laulma laulda laulan ja see lihtsalt muutub ma=ei tea seal oli mingi muut- no kus oli muutus see nõrk vorm mis ei ole mis ei sarnane väga teiste vormidega selle selle sõna vormidega

Kolm informanti kasutasid mittesihtkeelepärast vormi **laulti*, mis sarnaneb kõlaliselt sihtkeelepärase vormiga. INF03 liitis *da*-infinitiivi tüvele tunnuse *-ti*. INF02-l ja INF06-l moodustamise reegli põhjendust polnud, nad moodustasid vormi tunde, kõlavuse või varasema kuulmiskogemuse põhjal.

Alus *tuhanded inimesed* puudus kõikide informantide lausetest. Informandid teadsid umbisikulise tegumoe kasutamise reeglit ja leidsid aluse lihtsasti üles, sest see paiknes lause alguses.

Isikulises lauses oli sihitis *uusi ja vanu laule* mitmuse osastavas käändes. Kolm informanti muutsid sihitise käännet. INF02 ja INF03 kirjutasid umbisikulises lauses *uusi ja vanu laulu*. INF08, kes kirjutas *uued ja vanad laulud*, üldistas käände valikute reegleid ja põhjendas, et võib-olla oli reegel, et umbisikulise tegumoe puhul kasutatakse nimetavat käännet. Sihtkeelepärane oleks umbisikulises lauses sihitis osastavasse käändesse jätta.

INF03 muutis pärast aluse eemaldamist sõnajärge, umbisikulises lauses oli esimesel kohal öeldis ja teisel sihitis. Teised sõnajärge ei muutnud.

Viis infomanti kasutasid sihtkeelepärast vormi *anti*. Nad asendasid isikulise vormi umbisikulise vormiga varasema kuulmiskogemuse põhjal või tunde järgi. INF08 arvas, et moodustamine on seotud nõrga vormiga ehk vormiga kus on muutus ja mis ei sarnane teiste sama sõna vormidega, aga pigem moodustas tunde järgi. Kaks informanti moodustasid vormi *da*-infinitiivi tüvest ja asendasid sõna lõpu *-da* lõpuga *-ti*. Kolm informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. INF04 ja INF07 kasutasid umbisikulise tegumoe lihtmineviku tunnusega vormi **andi*, mis sarnaneb kõlaliselt sihtkeelepärase vormiga, INF07 põhjendaski, et lähtus kõlavusest. INF02 kasutas sisetunde järgi umbisikulise tegumoe ennemineviku vormi *oli antud*. INF04 arvas mäletavat, et *-ti/-di* kasutus sõltub *da*-infinitiivi lõpust.

INF04: --- nagu ma mäletasin? milles ma pole kindel? on selles vormis on ti di lõpp ja see on leeb da-infinitiivi lõpust --- andama annada (.) da-infinitiiv on anna aa .. ma arvan et praegu et see=on ann- andi kahe n-iga .. sellepärast et no ma ei tea ma-infinitiiv on annama ja siis da-infinitiiv on anna aga (.) ei ma ei ma ei ma üldse ei tea andi anti andi andi

Alus *esinejad* puudus kõikide informantide lausetest. Aluse leidmine oli lihtne, sest see oli ühesõnaline ja asus lause alguses. INF03 muutis pärast aluse eemaldamist sõnajärge, umbisikulises lauses oli esimesel kohal sihitis ja teisel öeldis. Teised informandid sõnajärge ei muutnud. Isikulises lauses oli sihitis *suurepärase kontserdi* omastavas käändes. INF03 kaalus nimetavat käännet, kuid otsustas sihitise ikkagi omastavasse jätta. Kaks informanti muutsid sihitise vorme, INF07 kasutas sõnu osastavas käändes ja INF08 nimetavas. INF08 üldistas reeglit ja põhjendas sihtkeelepärase vormi kasutamist.

INF08: lauldi (.) uued ja vanad laulud sest võib-olla seal oli mingi reegel seotud sellega et peab olema nimetav kui me kasutame umbisikulist umbisikulist jah (.) anti suurepärase kontsert ka nimetuses sest võib-olla oli seal reegel mingi seotud sellega ja see on lõpeta- lõpetatud nii et jah

Kokkuvõtteks muutsid kõik informandid tegusõnade vormid umbisikuliseks, peaaegu kõik vormid olid umbisikulise tegumoe lihtmineviku jaatava tunnustega *-ti/-di*. Mittesihtkeelepärastes vormides eksiti tunnusevariandi valikul, kuid informantide häälde ei olnud klusiili valiku erinevus tajutav. Nende lausete puhul lähtusid informandid rohkem oma sisetundest, vormi kõlavusest või varasemast kuulmiskogemusest, mis võis tuleneda

verbitüüpide ja kasutatud verbide valikust või sellest, et vormi keerukuse edenedes puuduvad neil eksplitsiitsed teadmised, millele tugineda. Informandid teadsid, et umbisikulistes lausetes on vaja kasutada lihtmineviku vorme. Nad tuginesid aja kindlaks tegemisel ajamäärusele ja nimetasid, et neid aitas aja tuvastamisel ka lihtminevikule viitavad isikuliste verbide lõpud. Üldiselt tuvastasid informandid lausetest alused kiiresti. See oli nende jaoks lihtne, sest alused paiknesid lausete alguses. Mõne jaoks oli keerulisem otsustada, kui alus oli mitmesõnaline, kuid iseseisvalt arutledes suutsid nad selle üles leida ja eemaldada. Sihitise vorme muutsid sihtkeelepäraseks vähesed. Sõnajärge muudeti vähe, üldiselt oli umbisikulistes lausetes esimesel kohal öeldis.

(12) Filmis ei näidelnud staarid hästi ja seetõttu ei võitnud filmitegijad auhindu. Ka kinod ei müünud pileteid prognoositud koguses. / Filmis ei näideldud hästi ja seetõttu ei võidetud auhindu. Pileteid ei müüdnud prognoositud koguses.

Kaks informanti kasutasid sihtkeelepärast vormi *ei näideldud*, kuid ei osanud vormi moodustamist põhjendada. Kuus informanti kasutasid mittesihetkeelepäraseid vorme. Kolm neist kasutasid *tud*-tunnuselisi vorme. INF03 moodustas vormi **ei näideldud*. Ta ei olnud kindel, kas vormi peab üldse muutma, kuid asendas kahtlevalt *nud*-lõpu *tud*-lõpuga. INF05 ja INF07 kasutasid kõlavust hinnates vormi **ei näideldatud*, mille puhul lisasid valele tüvele umbisikulise tegumoe tunnuse. Mõlemad informandid moodustasid kohe pärast lause ette lugemist ka sihtkeelepärase vormi, kuid moodustust põhjendades hakkasid pakkuma teisi vorme nagu *näidati*, **näidan*, *näidatud*, **näideldati*. INF02 kasutas koos eitussõnaga *ei* umbisikulise tegumoe lihtmineviku jaatava tunnusega vormi **ei näidelti*, kuid ei arvanud, et see on lausesse sobiv. Ka tema arvas alguses, et isikulises lauses olev verb on juba umbisikulises vormis. INF04 ja INF06 katsetasid erinevaid isikulisi ja umbisikulisi vorme ning otsustasid kasutada *nud*-tunnuselisi vorme **ei näiteldanud* ja *ei näidelnud*, kuid kahtlesid nende õigsuses.

INF04: ma tean et see on et kogu (.) et kogu sõna=on valesti kirjutatud moodustanud ja --- aga täpselt ei tea kuidas peaks olema jah

INF06: siin lauses teises lauses ma ise üldse kirjutaksin et jääksin seda sõna samamoodi ei näidelnud siis ei võidelnud (.) jah võib-olla see pole õige aga mina paneksin

Informandid said osalause tähendusest aru ja neil tekkis seos nimisõnaga *näitleja*, kuid verb *näitlema* oli nende jaoks pigem uus ja seetõttu oli keeruline *nud*-vormist tuletada põhivorme ja verbi muuta. Mõnikord läks verb *näitlema* segamini teise kujult lähedase verbiga *näitama*. Korduvalt arvati ekslikult verbi vormi järgi, et osalause on juba umbisikuline, ja kuna alus paiknes pärast öeldist, ei olnud selle leidmine ka nii kiire ja lihtne, kui eelnevates laustes.

Kuuest umbisikulisest lausest puudus alus *staarid*. Peaaegu kõikides osalausetes jäi sõnajärg pärast aluse eemaldamist samaks.

INF07 kasutas sihtkeelepärast vormi *ei võidetud*, kuigi tema esimene mõte oli kasutada vormi *ei olnud võetud*. Ta ütles, et ei moodustanud vormi millegi eeskujul, vaid kõlavuse ja varasema kuulmiskogemuse põhjal. Seitse informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. INF01 ja INF08 moodustasid nõrga tunnusevariandiga vormi *ei võidud*. Esimene mõtles tüvemuutustele põhivormides, nende põhjal meenusid talle vormid *võidud* ja *võideldud*, kuid ei pidanud neid selles lauses sobivaks kasutada. Teine katsetas alguses vorme sõnast *võtma*, siis märkas, et on valet sõna kasutanud ja asendas isikulises lauses oleva vormi umbisikulise tegumoe vormiga. INF03 ja INF05 moodustasid vormi **ei võitnud*. INF03 lähtus lauses olevast isikulisest vormist ja asendas tunnuse *-nud* tunnusega *-tud*. INF05 katsetas erinevaid vorme.

INF05: --- ja seetõttu (...) ei (.) võita (.) ei võitnud võitma võita (.) da-infinitiiv da läheb ära (.) ei võidut- võitnud ei võitnud ma arvan ja seetõttu ei võitnud auhindu --- ma võtsin da-infinitiivi (.) siis vahetasin lõpu (.) ja kuidas ma valisin nõrk või tugev t? jälle tunde järgi --- selles=mõttes ma lihtsalt kirjutasin vaatasin kas see kõlab nagu .. midagi mis ma oleks öelnud ja mis ma võiksin kuulda kuskil? ja siis lähengi sellega

INF02 kasutas umbisikulise tegumoe lihtmineviku jaatava tunnusega vormi **ei võeti*. Tal olid korrektsed eksplitsiitsed teadmised umbisikuliste lihtmineviku vormide tunnustest *-ti* ja *-tud*, kuid selles lauses ühegi eitava verbi puhul *tud*-tunnust ei kasutanud. Kaks informanti kasutasid *nud*-tunnusega vorme. INF04 kasutas vormi **ei võitanud*. Ta nimetas intervjuu lõpus lihtmineviku eitavateks tunnusteks *-tut* ja *-dut*, kuid ise neid lausete moodustamisel ei kasutanud. Ta võrdles lauses olevat isikulist vormi, *ma-* ja *da-*infinitiivi vorme ning lisas viimasele *nud*-tunnuse. Ta oli kindlal arvamusel, et on valet vormi kasutanud. INF06 ajas sõnad segamini ja moodustas vormi *ei võidelnud*. Ta soovis esialgu jätta vormi samasuguseks nagu isikulises lauses, kuna arvas, et umbisikulise tegumoe lihtmineviku eitava vormi tunnus on *-nud*, ka teised verbid uues lauses olid tal *nud*-lõpulised. Kui ta oli lause üle lugenud, märkas, et peaks verbi vormi muutma. Ta mõtles ka **ei võideti* peale, kuid valis **ei võidelnud*. Ta ütles, et kasutas enda loogikat, sest ei uskunud kindlalt, et isikulised ja umbisikulised vormid on erinevad.

Esimese lause teine osalause oli informantide arvates grammatiliselt keeruline. Verbi muutmisel valmistas raskusi tüve ja tunnuse valimine. Mõnikord läks verb *võtma* segamini teiste kujult lähedaste verbidega nagu *võima*, *võitlema*, *võtma*. Seitse informanti eemaldasid lausest öeldisele järgneva aluse *filmitegijad*. INF07 kasutas sihitist mitmuse nimetavas,

sihtkeelepärast ei peaks sihitise käänat selles lauses muutma. Peaaegu kõikides osalausetes jäi sõnajärg pärast aluse eemaldamist samaks.

Neli informanti kasutasid sihtkeelepärast vormi *ei müüdüd*. Nad mõtlesid põhivormidele, asendasid *nud*-tunnuse *dud*-tunnusega ning hindasid moodustatud vormi kõla varasema kuulmiskogemuse põhjal. Neli informanti kasutasid mittesihtkeelepäraseid vorme. INF05 võrdles põhivorme ja katsetas sõnu *tud*- ja *dud*-tunnusega ning moodustas kõlavuse põhjal vormi **ei müüdüd*. INF02 ja INF06 kasutasid umbisikulise tegumoe lihtmineviku jaatavate tunnustega vorme **ei müüeti* ja **ei müüdi*. Esimene kahtles vormide **ei müüjati* ja **ei müüti* vahel, kuid otustas paremini kõlavuse põhjal viimase kasuks ja lisas tähe *-e*, et **müüti* ei sarnaneks nimisõnaga *müüt*. Teine nimetas vormi *müüdüd*, kuid otsustas loogilisuse põhjal *müüdi* kasuks. INF04 kasutas vormi **ei müüdanud*. Ta ütles, et vaatas *da*-infinitiivi vormi ja üritas selle järgi *nud*-tunnust kasutades moodustada umbisikulise vormi.

Verbi muutmisel valmistas raskusi tunnuse valimine. Seitsmest lausest puudus alus *kinod*, mille leidmine oli kiire ja pigem lihtne, kuna see paiknes lause alguses. Sihitist *pileteid* ei muutnud ükski informant. Umbisikulistes lausetes oli esimesel kohal sihitis või öeldis. INF01 põhjendas lauses aluse ja sihitise eristamist.

INF01: no nagu (.) kino on see kes nii-öelda müüb neid pileteid ja seega ta ongi tegija see ongi tegija

KBS: aga piletid ei ole tegija

INF01: ei --- sest neid müüakse? --- et nagu nendega midagi tehakse mitte need teevad midagi

Kokkuvõtteks kasutasid peaaegu kõik informandid umbisikulise tegumoe tunnustega vorme. Täiesti sihtkeelepäraseid vorme oli kõikidest vormidest kolmandik. Mittesihtkeelepärastes vormides eksiti tunnusevariandi valikul, kasutati erinevaid umbisikulise tegumoe lihtmineviku tunnuseid *-ti/-di* ja *-tud/-dud* või isikulise tegumoe lihtmineviku tunnust *-nud*. Enamasti ei olnud informantidel selgeid eksplitsiitseid teadmisi, millele vormide moodustamisel tugineda. E2 õpikute ja grammatika käsiraamatute järgi peaksid õppijad umbisikulisi vorme moodustama *tud*-vormi tüvest, kuid kui iga verbi nelja põhivormi ei ole pähe õpitud, siis on õppijatel keeruline vorme spontaanselt moodustada. Aluse asukoht mõjutas selle leidmist ja lausest eemaldamist. Eitavates lausetes sihitise käänat enamasti ei muudetud. Paljud informandid ei muutnud sõnajärge.

4.4.1. Vahekokkuvõte introspektiivsetest intervjuudest

Eneseselgituse ja enesehindamisega oli võimalik teada saada õppijate mõtlemisprotsessidest samal ajal, kui nad ülesannet lahendasid. Intervjuudes vastasid informandid ülesandel põhinevatele küsimustele ja üldistele küsimustele umbisikulise tegumoe ja sellega seotud teemade kohta. Enamasti olid vormid sihtkeelepärased, kuid võrreldes oleviku vorme lihtmineviku vormidega, muutusid teadmised ebakindlamaks. See väljendus moodustusreeglite kirjeldamisel ja verbi tunnusevariantide valimisel. Umbisikulise tegumoe jaatavate vormide tunnused olid õppijatel paremini kinnistunud kui eitavad, mis võib tuleneda sellest, et jaatavate vormide esilduvus sisendis on tõenäoliselt kõrgem. Umbisikulise tegumoe lihtmineviku eitavate vormide moodustamine osutus kõige keerulisemaks. Võib oletada, et tunnus *-tud* ei kannu õppijate jaoks sama palju umbisikulise tegumoe tähendust kui tunnus *-takse*, mis neile umbisikulise tegumoe kohe seostub. Eranditeks nimetasid nad sõnu *jooma, käima, minema, nägema, olema, sööma, tulema, viima*, need kattuvad E2 õpikutes ja käsiraamatutes esitatuga. Lisaks raskendas tundmatu vormistikuga ja kujult lähedaste verbide tüvede vahel valimine sihtkeelepäraste vormide moodustamist ja kasutamist. Informandid tundsid end põhjendustes kindlamalt, kui said tugineda meeldejäetud reeglitele. Seega on enamikule teise keele õppijatele eksplitsiitsete reeglite teadmine vajalik, kuna nad saavad nendele tugineda täpsusele orienteeritud olukordades, kus implitsiitsetest teadmistest üksi ei piisa.

Informandid nimetasid isikuliste ja umbisikuliste lausete erinevuseks verbivormide muutumist ja tegija puudumist. Kui isikulises lauses olid abistavad ajamäärsõnad või selged pöördetunnused, siis ajavormi määramisega polnud üldjuhul raskusi. Ka aluse leidmine ja ära jätmine polnud keeruline, eriti kui see oli ühesõnaline ja lauses esimesel kohal. Kuna suurem fookus oli tegumoele, siis ei pööranud informandid umbisikulistes lausetes sihitise käänetele väga palju tähelepanu. B2-tasemel õppija võib umbisikulises tegumoes verbiga kasutatava täis- ja osasihitise käändevalikul eksida (Kallas jt 2022). Informantide arvates on umbisikulise tegumoe korrektne kasutamine vajalik selleks, et vestluspartnerid mõistaksid keeleõppija kõnet, ning kasulik keele rikastamiseks ja kindlates kontekstides kasutamiseks (nt üldistuste tegemisel *tihti räägitakse*, ametlikes tekstides), kuid vormimoodustuse komplitseeritus muudab selle teema õppijate jaoks keeruliseks.

Kokkuvõte

Siinses magistritöös uuriti eesti keelt teise keelena õppivate 12. klassi õpilaste grammatikapädevust. Töö eesmärk oli välja selgitada B2-tasemel eesti keelt valdavate õppijate teadmised umbisikulise tegumoe moodustamisest ja kasutamisest ning anda ülevaade selle grammatikateema käsitlemisest õpikutes. Selle jaoks vaatsin 4.–12. klassi eesti keele teise keelena õpikuid ning kogusin õppijatelt testiga kirjalikku ja intervjuuga suulist materjali.

Õpikute analüüsiks koostatud mõistekaardi (vt lisa 1) põhjal kirjeldati moodustamis- ja kasutamisreegleid ning ülesande tüüpe. Ülevaatest selgus, et eesti keele teise keelena 4.–12. klassi õpikutes oli umbisikulise tegumoe esitamisel enamasti sama ülesehitus, reeglitele järgnesid näited ja ülesanded, mis olid drilli tüüpi, kommunikatiivseid keelepraktika ülesandeid oli selle grammatikateema kohta vähe. Umbisikulist tegumoodi käsitletakse õpikutes alates 5. klassist kuni gümnaasiumini ja teema juurde tullakse tagasi igas kooliastmes.

Õpikute ülevaate põhjal olid ülesannete tüübid informantidele tõenäoliselt tuttavad. Testi ja intervjuu ülesanded näitasid, kuidas informandid oma teadmisi uutes kontekstides rakendasid. Sihtkeelepäraseid lihtvorme moodustasid informandid testi teises ülesandes umbes kolmandikul juhtudel. Nii testi kui ka intervjuu ülesannete tulemuste põhjal oli kõige paremini kinnistunud oleviku jaatavate vormide moodustamine ja vähem umbisikulise tegumoe lihtmineviku eitavate ja liitajavormide moodustamine. Mittesihtkeelepärastel lihtvormidel olid pigem umbisikulise tegumoe tunnused, aga eksiti nii astmevahelduseta kui ka astmevahelduslikes verbides tüve ja umbisikulise tegumoe tunnusevariandi valikul. Intervjuu ülesandes olid vormid enamasti sihtkeelepärased, informandid pöörasid teadlikult tähelepanu vormi ja lause moodustamisele ning põhjendasid oma vastuseid sageli eksplitsiitsetele teadmistele tuginedes. Teadmised umbisikulise tegumoe kasutamisest kajastusid lausete moodustamisel, kus enamik informantidest eemaldasid aluse ja muutsid verbivormi.

Kuigi eesmärk kasutada teises ja kolmandas ülesandes umbisikulisi vorme oli sama, siis ei andnud see verbivormide moodustamisel samu tulemusi. Võrreldes ülesandega, kus pidi ainult vorme moodustama, kasutati lausete moodustamisel isikulisi vorme vähem. Töö autori arvates võib sellel olla mitu põhjust. Grammatiliselt korrektsete üksikvormide moodustamisele keskendumine on automaatsem tegevus kui tähenduslike lausete moodustamine, mille puhul peab jälgima rohkem kui ühe lauseliikme muutmist ja hindama kogu muudetud tervikut. Esimese tegevuse puhul võisid õppijad lähtuda suure lausete mahu ja rutiinse tegevuse tõttu neile tuttavamatest vormidest ega kontrollinud, kas need olemasolevate lausete konteksti sobivad. Võib-olla ei ole mõnede isikuliste ja umbisikuliste vormide sarnasuse tõttu nende

täenduslik erinevus õppijatele märgatav või hoolimata tööjuhisest tundus umbisikuliste vormide kasutamine nende jaoks ebaloogiline.

Magistritöö tulemustest võib järeldada, et grammatilise täpsuse saavutamiseks ei piisa õpikutes leiduvatest valdavalt samatüübilistest ülesannetest, kuna need ei toeta teadmiste rakendamist uute sõnade puhul erinevates olukordades. Seega peaksid õppematerjalide koostajad jälgima ülesannete mitmekesisust ning õppijad ja õpetajad vormide moodustusele, tähendusele ja kasutamisele teadlikku tähelepanu pöörama. Kokkuvõtteks selgus tulemustest ja vastuste suurest varieeruvusest, et umbisikuliste vormide moodustamine on vene emakeelega E2 õppijatele keeruline ja teadmised umbisikulisest tegumoest pole gümnaasiumi lõpuks piisavalt kinnistunud ning vajavad veel täiendamist.

Uurimust võiks korrata, kui eestikeelsele haridusele üleminek on juba kestnud ja uue õppekava järgi õppivad õpilased lõpetavad 12. klassi, ning välja selgitada ka 9. klassi õpilaste teadmised, et võrrelda teadmiste omandamist eri keeletasemetel. Andmeid umbisikulise tegumoe moodustamisest ja kasutamisest saaks koguda nt vaba loome või kommunikatiivse keelepraktika tüüpi ülesannetega, et hinnata, kuidas õpilased kasutavad teadmisi teistel eesmärkidel kui drilli ülesannetes. Lisaks võiks küsitleda õpetajaid, et teada saada, milliseid meetodeid ja materjale nad (umbisikulise tegumoe) õpetamisel kasutavad.

Kirjandus

- Abdullajeva, Ramila. 2013. *Grammatilise struktuuri kajastumine teise kooliastme eesti keele teise keelena õpikutes*. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut. Magistritöö.
- Aski, Janice M. 2003. Foreign Language Textbook Activities: Keeping Pace with Second Language Acquisition Research. *Foreign Language Annals* 36(1), 57–65. <https://doi.org/10.1111/j.1944-9720.2003.tb01932.x>.
- Cohen, Andrew D. 1998. *Strategies in learning and using a second language*. New York: Longman.
- Eesti Hariduse Infosüsteem. s. a. *Õpikute otsing*. <https://enda.ehis.ee/avalik/avalik/opikud/OpikudOtsi.faces>. (Vaadatud 27.02.2025).
- EKG I = Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael & Silvi Vare. 1995. *Eesti keele grammatika I. Morfoloogia, sõnamoodustus*. (Toim) Mari Erelt, Tiiu Erelt, Henn Saari & Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.
- EKK = Erelt, Mati, Tiiu Erelt & Kristiina Ross. 2020. *Eesti keele käsiraamat*. Uuendatud väljaanne. Tallinn: Eesti Keele Instituut, EKSA.
- E-koolikott. s. a. *Õppekirjanduse register*. <https://e-koolikott.ee/et/oppekirjandus>. (Vaadatud 27.02.2025).
- EKR = *Euroopa keeleõppe raamdokument: õppimine, õpetamine ja hindamine*. 2007. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-06/euroopa_keeleeõppe_raamdokument.pdf. (Vaadatud 19.05.2025).
- EKR = Euroopa Nõukogu 2023. *Euroopa keeleõppe raamdokument: õppimine, õpetamine ja hindamine. Sõsarväljaanne*. Euroopa Nõukogu. https://hm.ee/sites/default/files/documents/2023-01/S%C3%B5sarv%C3%A4ljaanne_Jaanuar%202023.pdf. (Vaadatud 10.11.2023).
- Ellis, Nick C. 2005. At the interface: Dynamic interactions of explicit and implicit language knowledge. *Studies in Second Language Acquisition* 27(2). 305–352. <https://doi.org/10.1017/S027226310505014X>.
- Ellis, Rod & Gary Barkhuizen. 2006. *Analysing Learner Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, Rod. 2000. *The Study of Second Language Acquisition*. Seitsmes trükk. Oxford: Oxford University Press.

- Ellis, Rod. 2002. Methodological Options in Grammar Teaching Materials. Eli Hinkel & Sandra Fotos (toim), *New Perspectives on Grammar Teaching in Second Language Classrooms*, 106–121. New York: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Ellis, Rod. 2009a. Implicit and Explicit Learning, Knowledge and Instruction. Ellis, Rod, Shawn Loewen, Catherine Elder, Rosemary Erlam, Jenefer Philp & Hayo Reinders, *Implicit and Explicit Knowledge in Second Language Learning, Testing and Teaching*, 3–25. Bristol: Multilingual Matters.
- Ellis, Rod. 2009b. Implicit and Explicit Knowledge of a Second Language. Ellis, Rod, Shawn Loewen, Catherine Elder, Rosemary Erlam, Jenefer Philp & Hayo Reinders, *Implicit and Explicit Knowledge in Second Language Learning, Testing and Teaching*, 31–64. Bristol: Multilingual Matters.
- Erelt, Mati, Helle Metslang & Helen Plado. 2017. Alus. Mati Erelt & Helle Metslang (toim), *Eesti keele süntaks*, 240–257. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Erelt, Mati. 2017. Öeldis. Mati Erelt & Helle Metslang (toim), *Eesti keele süntaks*, 93–239. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- etSKELL. 2020. Sketch Engine for Estonian Language Learning; <https://skell.sketchengine.eu/#home?lang=et>. (Vaadatud 25.03.2025).
- Gass, Susan M. & Alison Mackey. 2008. *Data elicitation for second and foreign language research*. New York: Routledge.
- Gass, Susan M. & Larry Selinker. 2008. *Second Language Acquisition: An Introductory Course*. Kolmas trükk. New York: Routledge.
- GRÕK = Gümnaasiumi riiklik õppekava. Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“. 2023. Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1080/3202/3006/18m_gym_lisa1.pdf#. (Vaadatud 29.04.25).
- GRÕK = Gümnaasiumi riiklik õppekava. Ainevaldkond „Võõrkeeled“. 2011. Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1290/8201/4021/2m_lisa2.pdf#. (Vaadatud 29.04.25).
- Haridus- ja Noorteamet. *s.a. Õppekavaveeb*. <https://oppekava.ee>. (Vaadatud 19.05.2025).
- Haridus- ja Teadusministeerium. *s.a. Õppekavade materjalide veeb*. <https://projektid.edu.ee/site/okmv>. (Vaadatud 19.05.2025).
- Hausenberg, Anu-Reet, Tiina Kikerpill, Maia Rõigas & Ülle Türk. 2003. *Keeleoskuse mõõtmise: käsiraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara. 2005. *Uuri ja kirjuta*. (Tlk) Inger Kraav, Tiiu Kuurme, Ulve Kala, Meri-Liis Laherand, Viivi Maansoo, Jüri Orn. Tallinn: Medicina.

- Ilves, Marju 2008. *Algaja keelekasutaja. A2-taseme eesti keele oskus*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Iseseisev... = *Iseseisev keelekasutaja. B1- ja B2-taseme eesti keele oskus*. 2008. Koost. Anu- Reet Hausenberg, Marju Ilves, Annekatrin Kaivapalu, Krista Kerge, Katrin Kern, Mare Kitsnik, Ingrid Krall, Karin Rummo, Tiina Rütmaa. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Jaason, Kristi. 2025. Samm edasi: keeleõpe ilma õpikuta. – *Õpetajate Leht* 25. märts., nr 11.
- Kaivapalu, Annekatrin & Maisa Martin. 2010. Mis on võõrkeeleõpe ja kuidas võõrkeelt õpitakse. Piret Kanne (koost), *Võõrkeeled: valdkonnaraamat põhikooliõpetajale*. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus. <https://oppekava.ee/mis-on-voorkeeleope-ja-kuidas-voorkeelt-opitakse/>. (Vaadatud 19.05.2025).
- Kallas, Jelena, Kristina Koppel, Raili Pool, Tiiu Üksik & Katrin Tsepelina. 2022. *Eesti keele kui teise keele õpetaja tööriistad*. Eesti Keele Instituut. DOI: 10.15155/3-00-0000-0000-0000-08C04L; <https://sonaveeb.ee/teacher-tools>.
- Kerge, Krista. 2008. *Vilunud keelekasutaja. C1-taseme eesti keele oskus*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Kikerpill, Tiina. 2010. *Lugemisoskuse mõõtmine eesti keeles teise keelena. Testisoorituse kvalitatiivne analüüs*. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut. Magistritöö. <http://hdl.handle.net/10062/15211>. (Vaadatud 20.02.2025).
- Krall, Ingrid & Elle Sõrmus. 2000. *Eesti keele grammatika õpetamise võimalusi*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Larsen-Freeman, Diane. 2003. *Teaching Language: From Grammar to Grammaring*. Boston: Heinle Cengage Learning.
- Lindström, Liina. 2017. Lause infostruktuur ja sõnajärg. Mati Ereht & Helle Metslang (toim), *Eesti keele süntaks*, 537–565. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Mangus, Inga & Merge Simmul. 2023. *Eesti keele grammatika harjutuste ja vastustega. Грамматика эстонского языка с упражнениями и ответами*. Teine trükk. Tallinn: Kirjatark.
- Metslang, Helle, Ingrid Krall, Renate Pajusalu, Kristi Saarlo, Elle Sõrmus & Silvi Vare. 2003. *Keelehärm. Eesti keele probleemseid piirkondi*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Metslang, Helle, Mati Ereht, Külli Habicht, Tiit Hennoste, Reet Kasik, Pire Teras, Annika Viht, Eva Liina Asu, Liina Lindström, Pärtel Lippus, Renate Pajusalu, Helen Plado, Andriela Rääbis & Ann Veismann. 2023. *Eesti grammatika*. (Toim) Helle Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Metslang, Helle, Silva Tomingas, Silvi Vare & Jaan Õispuu. 2000. *Õpetaja tabeliraamat. Metoodiline juhend eesti keele grammatika seinatabelite juurde*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Metslang, Helle. 2017. Sihitis. Mati Ereht & Helle Metslang (toim), *Eesti keele süntaks*, 258–277. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- O'Neill, Robert. 1982. Why use textbooks? *ELT Journal* 36(2), 104–111. <https://doi.org/10.1093/elt/36.2.104>.
- Pool, Raili. 2006. Täis- ja osasihitise kasutamisest eesti keelt teise keelena õppijate pilgu läbi. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat* 2. 185–202. <http://dx.doi.org/10.5128/ERYa2.13>.
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. 2010. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/126042024012?>. (Vaadatud 27.02.2025).
- QCAmap = Fenzl, Thomas & Philipp Mayring. 2017. QCAmap: eine interaktive Webapplikation für Qualitative Inhaltsanalyse. *Zeitschrift für Soziologie der Erziehung und Sozialisation* 37. 333–340.
- Rammo, Ly. 2025 Materjalide koostamine on suur vastutus. – *Õpetajate Leht* 1. aprill., nr 12.
- Rammo, Sirje, Maarika Teral, Birute Klaas-Lang & Mari Allik. 2012. *Keel selgeks! Eesti keele õpik täiskasvanutele. Estonian grammar. Eesti keele grammatika*. Tallinn: Avita.
- Rane, Hemangi. 2024. *Estonian Case System in L2 Learning Materials*. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut. Magistritöö. <https://hdl.handle.net/10062/102145>. (Vaadatud 20.02.2025).
- Raudla, Heiki. 2025. Kas õpikuvabadus avardab võimalusi või süvendab hariduslikku ebavõrdsust? – *Õpetajate Leht* 1. aprill., nr 12.
- Tarkin, Svea. 2021. *Eesti keele kindla kõneviisi olevikulised ja lihtminevikulised verbivormid hiina emakeelega õppijate kasutuses*. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut. Magistritöö. <http://hdl.handle.net/10062/74687>. (Vaadatud 20.02.2025).
- Tekstiks = Olev, Aivo & Tanel Alumäe. 2022. Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service. *Baltic Journal of Modern Computing* 10(3). 409–421. <https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>.
- Tkatšova, Anastassia. 2021. *Eesti refleksiivverbid vene emakeelega õppijate keeleteadmistes*. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut. Magistritöö. <http://hdl.handle.net/10062/74414>. (Vaadatud 20.02.2025).
- Tomlin, Russell S. 1994. Functional grammars, pedagogical grammars, and communicative language teaching. Terence Odlin (toim), *Perspectives on Pedagogical Grammar*, 140–178. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139524605.009>.

- Uluhanjants, Valeria. 2019. *Eesti õppekeelega gümnaasiumi lõpetanud vene emakeele kõnelejate teadmised eesti keele grammatikast*. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut. Magistritöö. <http://hdl.handle.net/10062/64108>. (Vaadatud 20.02.2025).
- Uuspõld & Valmet = Эллен Ууспылд & Айно Валмет. 2001. *Популярная грамматика эстонского языка. Eesti keele grammatiline vormistik*. Tallinn: Valgus.
- Valmis, Aavo & Lembetar Valmis. 2016. *Грамматика эстонского для всех с упражнениями и ключом к ним. Lihtne eesti keele grammatika harjutuste ja võtmeaga*. Kaheksas trükk. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Viht, Annika & Külli Habicht. 2019. *Eesti keele sõnamuutmine*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Vold, Eva Thue. 2020. Meaningful and contextualised grammar instruction: what can foreign language textbooks offer? *The Language Learning Journal* 48(2). 133–147. <http://dx.doi.org/10.1080/09571736.2017.1357745>.
- Õispuu = Яан Ыйспуу. 1999. *Справочник по эстонскому языку*. Таллинн: Коолибри.
- Õppekirjandusele ... = Õppekirjandusele esitatavad nõuded, õppekirjanduseretsenseerimisele ja retsensentidele esitatavad miinimumnõuded ning riigi poolt tagatava minimaalse õppekirjanduse liigid klassiti ja õppeaineti. 2016. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129032016001>. (Vaadatud 27.02.2025).
- Õunapuu, Lembit. 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. (Toim) Ede Kärner. Tartu: Tartu Ülikool.
- Üksik, Tiiu. 2019. *Грамматика õpetamine eesti keele kui teise keele täiskasvanute õpikutes*. Tallinna Ülikool, humanitaarteaduste instituut. Magistritöö. <https://www.etera.ee/s/eJIMTxi9se>. (Vaadatud 20.02.2025).

Õpikud

II kooliaste

- Jänese, Anne & Antidea Metsa. 2008. *Eesti keele õpik vene õppekeelega kooli 6. klassile, 1. osa*. Tallinn: Koolibri.
- Jänese, Anne & Antidea Metsa. 2013. *Eesti keele õpik vene õppekeelega kooli 6. klassile, 2. osa*. Teine, parandatud trükk. Tallinn: Koolibri.
- Jänese, Anne & Antidea Metsa. 2014. *Eesti keele õpik vene õppekeelega kooli 5. klassile, 1. osa*. Kolmas, ümbertöötatud trükk. Tallinn: Koolibri.
- Jänese, Anne & Antidea Metsa. 2015. *Eesti keele õpik vene õppekeelega kooli 5. klassile, 2. osa*. Kolmas, ümbertöötatud trükk. Tallinn: Koolibri.

- Kaskman, Anne & Maire Küppar. 2004. *Eesti keele õpik vene õppekeelegra kooli 5. klassile*. Tallinn: Ilo.
- Kloren, Anne. 2004. *Eesti keele õpik vene õppekeelegra kooli 4. klassile*. Tallinn: Ilo.
- Mangus, Inga & Merge Simmul. 2016. *Eesti keele õpik „Minu eesti keel“ vene õppekeelegra kooli 5. klassile*. Tallinn: Kirjatark.
- Mangus, Inga & Merge Simmul. 2017. *Eesti keele õpik „Minu eesti keel“ vene õppekeelegra kooli 6. klassile*. Tallinn: Kirjatark.
- Mangus, Inga & Merge Simmul. 2024a. *Eesti keele kui teise keele õpik „Armastan eesti keelt“ 4. õpinguaasta, 1. osa*. Tallinn: Kirjatark.
- Mangus, Inga & Merge Simmul. 2024b. *Eesti keele kui teise keele õpik „Armastan eesti keelt“ 4. õpinguaasta, 2. osa*. Tallinn: Kirjatark.
- Pipar, Pille. 2018. *Teele. Eesti keele õpik vene õppekeelegra koolile, 5. klass, 1. osa*. Tallinn: Koolibri.
- Pipar, Pille. 2019a. *Teele. Eesti keele õpik vene õppekeelegra koolile, 5. klass, 2. osa*. Tallinn: Koolibri.
- Pipar, Pille. 2019b. *Teele. Eesti keele õpik vene õppekeelegra koolile, 6. klass, 1. osa*. Tallinn: Koolibri.
- Pipar, Pille. 2020. *Teele. Eesti keele õpik vene õppekeelegra koolile, 6. klass, 2. osa*. Tallinn: Koolibri.
- Pipar, Pille. 2023. *Teele. Eesti keel teise keelena 4. klassi õpik, 2. osa*. Teine, parandatud trükk. Tallinn: Koolibri.
- Pipar, Pille. 2024. *Teele. Eesti keel teise keelena 4. klassi õpik, 1. osa*. Teine, parandatud trükk. Tallinn: Koolibri.
- Sepp, Ivi & Taavi Tammsaar. 2007. *Eesti keele õpik vene õppekeelegra kooli IV klassile, 1. osa*. Tallinn: Koolibri.
- Sepp, Ivi & Taavi Tammsaar. 2008. *Eesti keele õpik vene õppekeelegra kooli IV klassile, 2. osa*. Tallinn: Koolibri.
- Vahar, Õie & Maibi Rikker. 2004. *Eesti keele õpik vene õppekeelegra kooli 6. klassile*. Tallinn: Ilo.

III kooliaste

- Kitsnik, Mare. 2004. *Eesti keele õpik vene õppekeelegra kooli 9. klassile*. Tallinn: Ilo.
- Krall, Ingrid, Kristi Saarso & Elle Sõrmus. 2004a. *Eesti keele õpik vene õppekeelegra kooli 7. klassile*. Tallinn: Ilo.

- Krall, Ingrid, Kristi Saarlo & Elle Sõrmus. 2004b. *Eesti keele õpik vene õppekeelelega kooli 8. klassile*. Tallinn: Ilo.
- Mangus, Inga & Merge Simmul. 2021. *Eesti keele õpik „Minu eesti keel“ vene õppekeelelega kooli 8. klassile*. Kolmas trükk. Tallinn: Kirjatark.
- Mangus, Inga & Merge Simmul. 2022. *Eesti keele õpik „Minu eesti keel“ vene õppekeelelega kooli 9. klassile*. Kolmas trükk. Tallinn: Kirjatark.
- Mangus, Inga & Merge Simmul. 2023. *Eesti keele õpik „Minu eesti keel“ vene õppekeelelega kooli 7. klassile*. Tallinn: Kirjatark.
- Siirak, Aino. 2014. *Eesti keele õpik vene õppekeelelega kooli 7. klassile. Kolmas, ümbertöötatud trükk*. Tallinn: Koolibri.
- Siirak, Aino. 2015a. *Eesti keele õpik vene õppekeelelega kooli 8. klassile, 1. osa. Neljas, ümbertöötatud trükk*. Tallinn: Koolibri.
- Siirak, Aino. 2015b. *Eesti keele õpik vene õppekeelelega kooli 8. klassile, 2. osa. Neljas, ümbertöötatud trükk*. Tallinn: Koolibri.
- Siirak, Aino. 2016. *Eesti keele õpik vene õppekeelelega kooli 9. klassile, 1. osa. Kolmas, ümbertöötatud trükk*. Tallinn: Koolibri.
- Siirak, Aino. 2017. *Eesti keele õpik vene õppekeelelega kooli 9. klassile, 2. osa. Kolmas, ümbertöötatud trükk*. Tallinn: Koolibri.

Gümnaasium

- Kitsnik, Mare. 2013. *Praktiline eesti keel teise keelena: B2, C1*. Tallinn: Künnamees.
- Kitsnik, Mare. 2019. *Sõnajalaõis: gümnaasiumi eesti keele kui teise keele õpik, 1. osa. B2.1*. Tallinn: Koolibri.
- Kitsnik, Mare. 2020. *Sõnajalaõis: gümnaasiumi eesti keele kui teise keele õpik, 2. osa. B2.2*. Tallinn: Koolibri.
- Mangus, Inga & Merge Simmul. 2021. *Eesti keele kui teise keele õpik „Minu eesti keel“ gümnaasiumile*. Tallinn: Kirjatark.
- Metsa, Antidea. 2000. *Aga teie arvamus? Eesti keel suhtlemisõpik vene õppekeelelega gümnaasiumile*. Kolmas, parandatud trükk. Tallinn: Koolibri.
- Rüütli, Malle & Ele Viilipus. 2007. *Eesti keele õpik vene õppekeelelega gümnaasiumi 10. klassile*. Tallinn: Koolibri.
- Rüütli, Malle & Ele Viilipus. 2008. *Eesti keele õpik vene õppekeelelega gümnaasiumi 11. klassile*. Tallinn: Koolibri.

Rüütli, Malle & Ele Viilipus. 2009. *Eesti keele õpik vene õppekeelelega gümnaasiumi 12. klassile.*

Tallinn: Koolibri.

Sooneste, Maie. 2007. *Eesti keele õpik: vene õppekeelelega gümnaasium. Kesk- ja kõrgtase.*

Tallinn: Varrak.

Impersonal Voice in Estonian as a Second Language General Education Textbooks and in Learners' Knowledge. Summary

This master's thesis examines the impersonal voice in the Estonian language, with a particular focus on how it is presented in general education textbooks and how pupils with knowledge of Estonian as a second language at B2 level have acquired this structure. According to language level descriptions, a learner at the B2 level understands and uses verb forms in the impersonal voice, although they may select incorrect word stems due to gradation rules or use wrong tense markers. By focusing on a single grammatical category, this thesis allows for the assessment of upper secondary school students' grammatical competence and provides insight into their explicit knowledge of the Estonian impersonal voice at the beginning of the transition to Estonian-language education. The aim of the thesis was to identify Estonian as a second language B2 level learners' knowledge about the formation and use of the impersonal voice and to give an overview of how the grammar topic is presented in general education textbooks.

To answer the research questions, the use, formation, and related tasks in textbooks were analysed. Language data was collected from fifty informants using a written test, which consisted of three tasks, and from eight of them through introspective interviews. The data was analysed qualitatively.

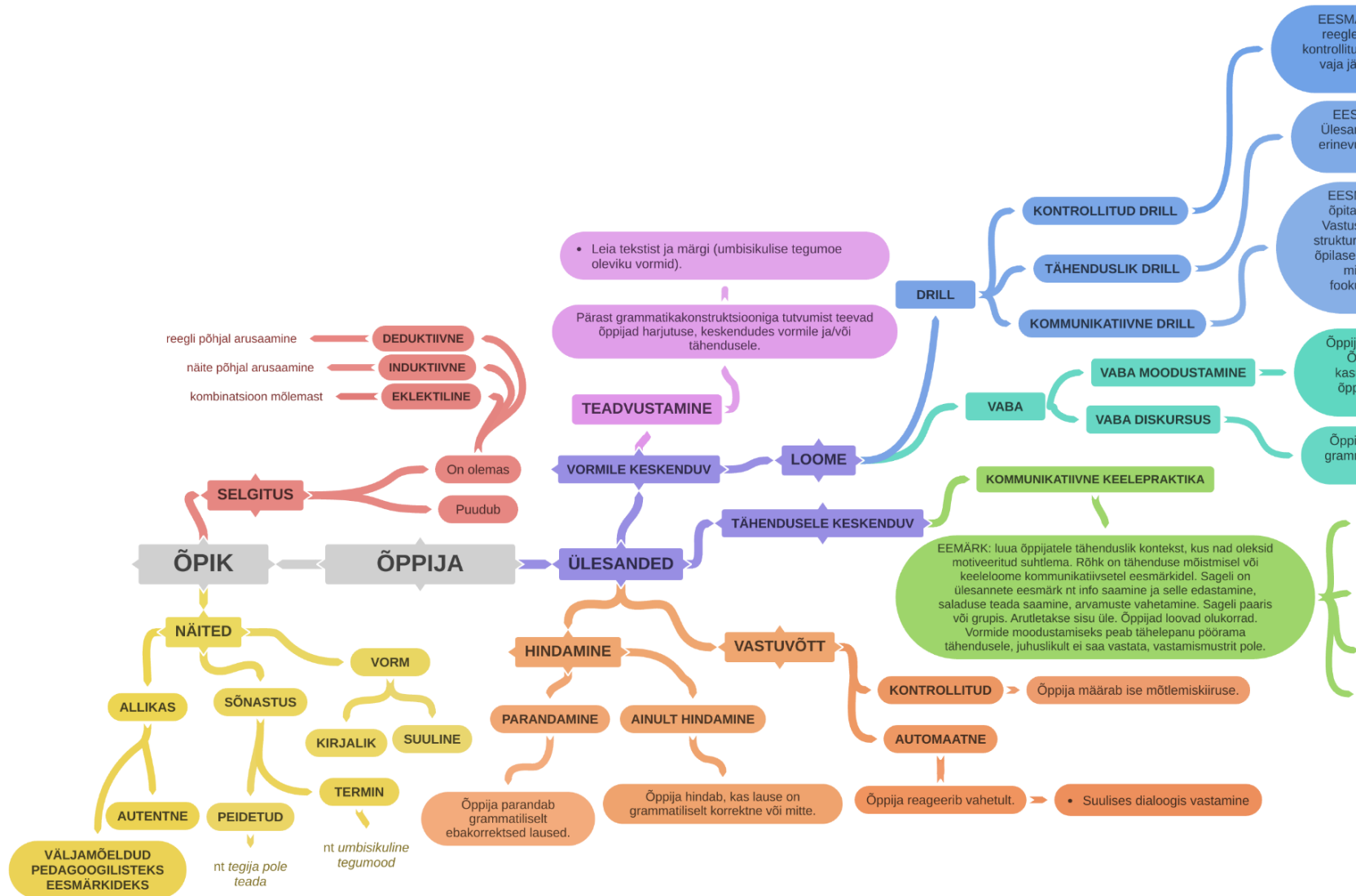
The overview of the grammar textbooks revealed that the presentation of the impersonal voice generally followed a similar structure across materials. Rules were followed by examples and tasks, which were predominately drills; there were very few communicative language practice tasks for this grammar topic. The tasks in both the written test and the interviews demonstrated the informants' ability to apply their knowledge in new contexts. Approximately one third of the forms in the test's second task were produced target-like. Both the test and interview results indicated that the informants were most confident in the present affirmative forms but struggled more with the imperfect negative forms and compound tense forms. Non-target forms typically had impersonal markers but incorrect verb stems or wrong tense markers. In the interview task, most of the forms were target-like, as the informants paid conscious attention to form, and many of their oral responses were based on their explicit grammar knowledge. Knowledge of the use of the impersonal voice was reflected in sentence formation tasks, where most informants left out the subject and changed the verb form.

In conclusion, the tasks in textbooks are not sufficient for achieving grammatical accuracy, as they do not adequately support the transfer of grammatical knowledge to varied and

unfamiliar contexts. Therefore, tasks in textbooks should be more diverse, and both students and teachers should pay conscious attention to the formation, meaning and use of grammatical forms to ensure a high level of accuracy. Overall, the findings and wide variability in responses indicate that the formation of impersonal forms remains challenging for learners of Estonian as a second language, and the knowledge of impersonal voice is not sufficiently established by the end of the upper secondary school and requires further reinforcement.

Lisad

Lisa 1. Mõistekaart

Lisa 2. Testi ja intervjuu ülesanded

1. Lõpeta lause.

Umbisikulist tegumoodi kasutan siis, kui _____.

2. Pane sulgudes olev tegusõna õigesse umbisikulise tegumoe vormi.

Umbisikulise tegumoe olevik

1) Kesklinnas on nüüd uus ja põnev restoran. Töötajate sõnul _____ (iseloomustama) peakokka andeka meistrina. Nõusid _____ (pesema) professionaalsetes nõudepesumasinate, aga käsitsi ei _____ (pesema). Peakokk ütleb ajakirjanikule, et nende restoranis suppi ei _____ (müüma) ja köögis liha ei _____ (praadima). Kokk on kindel, et poodi ei _____ (minema) tühja kõhuga ja söömise ajal raamatut ei _____ (lugema).

2) Tehases _____ (tootma) puidust maju. Töötajatelt _____ (nõudma) täpsust ja puhtust. Neile ei _____ (andma) suvel puhkust, ei _____ (suutma) arvestada nende erisoovidega. Neile ei _____ (selgitama), miks ei _____ (maksma) korralikku palka. Töötajatega ei _____ (olema) rahul. Kahjuks ei _____ (oskama) hinnata oma töötajaid ja ei _____ (nägema), et nad on õnnetud.

3) Suurlinnades elab palju inimesi. Tänavatel ei _____ (kuulma) päeval vaikust, sest seal liigub palju inimesi ja autosid. Töökohtade nimel lausa _____ (võistlema), kuna konkurents on suur. Kõiki linnaelanikke ei _____ (kutsuma) linnapea vastuvõtule.

4) Teatris ei _____ (käima) iga päev. Teatris peab käituma viisakalt. Haigena ei _____ (tulema) teatrisse. Kui _____ (jääma) hiljaks, ei _____ (saama) saali istuma. Etenduse ajal _____ (istuma) vaikselt, ei _____ (sööma), ei _____ (jooma), ei _____ (magama), ei _____ (vägivallatsema). Vaheajal _____ (lugema) kavalehte ja ei _____ (rääkima) valju häälega. Kui reeglite vastu _____ (eksima), siis _____ (võima) külastajaid saalist välja saata. Mõnikord _____ (nägema) teatris vanu tuttavaid.

- 5) Kino omanik räägib, et uude kinno _____ (tulema) rõõmuga. Kinno _____ (minema) filmi, aga ka toidu pärast, sest seal _____ (müüma) väga maitsvat popkorni. Kinno _____ (vaatama) tavaliselt ära kõik uued filmid.
- 6) Jõulude ajal _____ (muutuma) alati lahkemaks, _____ (olema) sõbralikud ning ei _____ (vaidlema) tühiste asjade pärast. Jõulupühi _____ (tähistama) koos perega. Õhtul _____ (praadima) hapukapsast ja verivorsti, _____ (sööma) seapraadi ja _____ (jooma) glögi ning _____ (seisma) kuuse ees ja _____ (laulma) jõululaule.

Umbisikulise tegumoe lihtminevik

- 1) Pere tahtis kahe kuu jooksul raha säästa. Kuu alguses _____ (looma) kogumishoius. Pesu _____ (pesema), kui elektri hind oli madal, ja ei _____ (pesema), kui hind oli kõrge. Ei _____ (sõitma) autoga, vaid jalgrattaga. Kallites restoranides söömas ei _____ (käima). Riideid _____ (ostma) allahindluse ajal. Kuu lõpus _____ (lõhkuma) hoiupõrsas ja _____ (lugema) raha uuesti ning _____ (olema) rõõmsad, et ei _____ (jääma) miinusesse. Suvel _____ (minema) kogutud raha eest reisile. Kuna ükski suveniir ei meeldinud, siis ei _____ (tooma) midagi reisilt koju.
- 2) Sellel semestril _____ (kuduma) käsitöötunnis kampsunit, kuid ei _____ (kuduma) salli ja ei _____ (õmblema) pükse. Semestri viimasesse tundi ei _____ (tulema) rõõmuga ja õpilastel ei _____ (lubama) tunnist puududa, sest oli kontrolltöö.
- 3) Öösel _____ (teatama) politseile liiklusõnnetusest. Üks autojuht _____ (viima) haiglasse, teda _____ (hoidma) seal kaks päeva. Teisele autojuhile _____ (tegema) alkoholitest, teda haiglasse ei _____ (viima). Süüdlast ei _____ (leidma), kuid kindlalt seda ei _____ (uskuma).
- 4) Eelmisel esmaspäeval _____ (korraldama) majakoosolek. Koosolek oli keldris, külma ilma tõttu õues ei _____ (seisma). Hilinejaid ei _____ (ootama), koosolek algas täpselt kell 19. Selleks, et aega kokku hoida, ei _____ (lugema) võlglaste nimesid ette. Koosolekul ei _____ (otsustama), millal võiks vahetada radiaatoreid.

- 5) Muusikud harjutasid lauluvõistlusel esinemiseks. Selle jaoks _____ (käima) proovis kolm korda nädalas. Rokkbändis ei _____ (mängima) flööti ega viiulit. Proov ei läinud perfektselt, sest _____ (kuulma) ka valesid noote. Proovis _____ (õppima) üheskoos uut laulu mängima. Pärast proovi _____ (sööma) puu- ja köögivilju.
- 6) Spordipäeval _____ (tulema) staadionile varakult, enne võistlemist _____ (võimlema) end soojaks. Päeva alguses hünni ei _____ (laulma). Kuna _____ (hüppama) ainult kaugust, ei _____ (olema) pärast võistlust väga väsinud. Päeva lõpus _____ (autasustama) parimaid, tundidesse tagasi ei _____ (minema).
- 7) Õpilasfirmade laat algas kell 8, seepärast _____ (tõusma) juba hommikul kell 6 ja ei _____ (sööma) hommikusööki. Laadalt _____ (saama) hea kogemus. Kuna firmale ei _____ (tegema) piisavalt reklaami, siis ei _____ (kahekordistama) algkapitali.

Umbisikulise tegumoe täisminevik

- 1) Mitte kunagi ei _____ (võitma) Eestis lotoga 20 miljonit eurot.
- 2) Ajast aega _____ (saatma) sünnipäevaks õnnitluskaarte. Seda traditsiooni ei _____ (kaotama) tänaseni.
- 3) Paljusid lastelaule _____ (laulma) juba üle saja aasta.
- 4) Kadunud koerast ei _____ (kuulma) nädalaid. Tavaliselt leiab ta kodutee ise. Loodan, et koera ei _____ (sööma) ära.

Umbisikulise tegumoe enneminevik

- 1) Magamistuba oli hommikul tühi, kuid oli näha, et voodis _____ (magama).
- 2) Enne kontrolltööd selgus, et teooriat ei _____ (kordama) piisavalt, kuigi _____ (tahtma) seda teha.
- 3) Raadiost kõlas laul, mida ei _____ (kuulma) aastaid. Seda laulu _____ (laulma) siis, kui vanaisa noor oli.
- 4) Enne, kui külalised saabusid, _____ (jooma) ära kolm liitrit õunamahla.

3. Muuda isikuline lause umbisikuliseks. Ära muuda aega.

Umbisikulise tegumoe olevik

1) Sünnipäevaks saame tavaliselt kingituse.

---

2) Ema keedab piparmünditee jaoks vett.

---

3) Vanemad ei kuula laste arvamust.

---

4) Noored sportlased käivad ilusa ilmaga õues.

Umbisikulise tegumoe lihtminevik

1) Eelmisel pühapäeval küpsetasime vanaemale maitsva koogi.

---

2) Autor ei tõlkinud artiklit inglise keelde.

---

3) Abikaasad vestlesid õhtusöögilauas elust.

---

4) Kolleegid sõid lõunasöögiks salatit.

Intervjuu ülesande laused

Muuda isikulised laused umbisikuliseks. Ära muuda aega.

1) Paljud minu klassikaaslased käisid eelmisel suvel laulupeol. Tuhanded inimesed laulsid uusi ja vanu laule. Esinejad andsid suurepärase kontserdi.

---

2) Filmis ei näidelnud staarid hästi ja seetõttu ei võitnud filmitegijad auhindu. Ka kinod ei müünud pileteid prognoositud koguses.

---

3) Meie pere reeglite järgi ei söö lapsed söögilauas toitu kiirustades, ei laula ja ei räägi juttu, kui toit on suus.

---

4) Täna õhtul lõpetavad osalejad treeninglaagri. Lõpupeol söövad lõpetajad torti ja vestlevad tulevikuplaanidest.

Lisa 3. Õppijate kasutatud vormid testi teises ülesandes

t-tunnuselised tüübid Astmevahelduseta verbid

Verbi tüves on kaks silpi

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	muututakse	muututakse (4), muudetakse (10), muudakse (8), muutakse (7), muudatakse (5), muutuvad (5), muudutakse (3), muutavad (1), muutu (1), muutub (1), muutudakse (1), muutuks (1), muutume (1), muutumine (1), muutun (1)
	Eitav	ei magata	magata (19), maga (20), magatakse (4), magaks (3), magati (2), magadata (1), magate (1)
Lihtminevik	Jaatav	teatati	tühi (1), teatati (25), teati (6), teatakse (3), teatanud (2), teadati (1), teadi (1), teadsime (1), teakakse (1), teatada (1), teatadi (1), teataks (1), teataksi (1), teatas (1), teatasid (1), teatatud (1), teatis (1), teatki (1)
	Eitav	ei lubatud	tühi (2), lubatud (18), lubanud (11), lubati (6), lubata (3), lubaks (2), lubatakse (2), luba (1), lubakse (1), lubasid (1), lubataksi (1), lubatanud (1), luubanud (1)

Verbi tüves on kolm silpi

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	tähistatakse	tähistatakse (35), tähistakse (7), tahistakse (1), tahistatakse (1), tähista (1), tähistame (1), tähistamiseks (1), tähistan (1), tähistata (1), tähistavad (1)
	Eitav	ei selgitata	selgitata (10), selgita (16), selgitakse (13), selgitatakse (3), selgitatud (3), selgitati (2), segitata (1), selgitagi (1), selgitanud (1)
Lihtminevik	Jaatav	korraldati	tühi (1), korraldati (33), korraldasid (4), korraldatud (3), korraldatakse (2), korraldati (1), korraldadi (1), korraldakse (1), korraldanud (1), korraldasime (1), korraldata (1), korraldi (1)
	Eitav	ei otsustatud	tühi (2), otsustatud (17), otsustanud (16), otsustati (4), otsusta (3), otsustatakse (2), otsestanud (1), otsustakse (1), otsustata (1), otsustataks (1), otsustatut (1), otsustud (1)

Verbi tüves on rohkem kui kolm silpi

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	iseloostatakse	iseloostatakse (29), iseloostatakse (9), iseloostavad (7), iseloostab (1), iseloostada (1), iseloostame (1), iseloostati (1), iseloostunud (1)
	Eitav	ei vägivallatseta	vägivallatseta (11), vägivallatse (12), vägivallatakse (5), vägivallatsetakse (4), vägivallatseda (3), vägivalla (2), vägivallata (2), vägivallasta (1), vägivallastata (1), vägivallatsakse (1), vägivallatsega (1), vägivallatseks (1), vägivallatsema (1), vägivallatsen (1), vägivallatsetata (1), vägivallatsete (1), vägivallatseti (1), vägivallatsikse (1)
Lihtminevik	Jaatav	autasustati	tühi (4), autasustati (27), autasustasid (4), autasustakse (2), autasustanud (2), autasustatud (2), autasustasid (1), austati (1), autasustatud (1), autasustaks (1), autasustasime (1), autasustat (1), autasustata (1), autasustati (1), autasutanud (1)
	Eitav	ei kahekordistatud	tühi (2), kahekordistatud (15), kahekordistanud (11), kahekordistati (9), kahekordista (2), kahekordistada (2), kahekordistata (1), kahekordistasin (1), kahekordi (1), kahekordinud (1), kahekordistakse (1), kahekordistasid (1), kahekordistatakse (1), kahekordistunud (1), kahekordistati (1)

Astmevahelduslikud verbid

Verbi tüvi on kahesilbiline ja tüve lõpus on -i

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	eksitakse	eksitakse (37), eksid (3), eksi (2), eksida (2), eksitatakse (2), eksidatakse (1), eksisin (1), eksite (1), eksivad (1)
	Eitav	ei räägita	räägita (17), räägi (12), räägitakse (8), rääkitakse (3), rääkita (2), raagi (1), raakinud (1), räägid (1), räägikse (1), räägite (1), räägiti (1), rääki (1), rääkiti (1)
Lihtminevik	Jaatav	õpiti	tühi (4), õpiti (14), õppiti (11), õppida (4), õppima (2), õppitati (2), õpinud (1), õpita (1), õpitud (1), õppetati (1), õppeti (1), õppi (1), õppiksid (1), õppimas (1), õppisid (1), õppisime (1), õppisin (1), õppitakse (1), õppitud (1)
	Eitav	ei mängitud	tühi (2), mängitud (15), mänginud (14), mängita (5), mängi (4), mängitakse (4), mängitati (2), mängitud (1), me (1), mängiks (1), mängiti (1)

Verbi tüvi on kahesilbiline ja tüve lõpus on -u

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	istutakse	istutakse (33), istu (4), istukse (3), istutatakse (3), istakse (2), istume (2), istetakse (1), istud (1), istun (1)
	Eitav	ei kutsuta	kutsuta (16), kutsutakse (11), kutsu (9), kutsutud (3), kutsutati (2), kutsuti (2), kasutanud (1), kusta (1), kustutakse (1), kutsakse (1), kutse (1), kutsuda (1), kutsutata (1)
Lihtminevik	Jaatav	lõhuti	tühi (1), lõhuti (10), lõhkuti (18), lõhkused (3), lõhkati (1), lõhku (1), lõhkuda (1), lõhkudatud (1), lõhkudi (1), lõhkuma (1), lõhkume (1), lõhkunud (1), lõhkusin (1), lõhkutada (1), lõhkutakse (1), lõhkutati (1), lõhkutud (1), lõhkuvad (1), lõhtuti (1), lõhutakse (1), lõhutaksi (1), lõhuvad (1)
	Eitav	ei usutud	tühi (1), usutud (10), usunud (8), uskunud (7), usuti (6), usutati (2), uskuti (2), uskutud (2), usu (2), usata (1), usku (1), uskuda (1), uskudud (1), uskuksi (1), uskutakse (1), uskutatud (1), usuda (1), usuks (1), usuta (1)

Verbi tüvi on kahesilbiline ja tüve lõpus on -a

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	vaadatakse	tühi (1), vaadatakse (21), vaatakse (10), vaadetakse (8), vaatavad (3), vaatatakse (2), vaadakse (1), vaata (1), vaataks (1), vaatamine (1), vaatan (1)
	Eitav	ei osata	osata (11), oska (16), oskata (5), osatakse (3), osati (3), osanud (2), oskakse (2), oskanud (2), oskatakse (2), osaks (1), osatud (1), oskaks (1), ostata (1)
Lihtminevik	Jaatav	hüpati	tühi (4), hüpati (11), hüppati (17), hüppa (2), hüppanud (2), hüppasid (2), hüppasime (2), hupati (1), hupeti (1), hüppasid (1), hüpatud (1), hüppaks (1), hüppakse (1), hüppaksid (1), hüppame (1), hüppata (1), hüppatakse (1)
	Eitav	ei oodatud	tühi (1), oodatud (16), oodanud (8), ootanud (8), oodata (3), oodati (3), ootasid (2), ootati (2), o (1), oodatakse (1), oodeti (1), oota (1), ootakse (1), ootatud (1), ootud (1)

Verbi tüvest kaob -g

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	loetakse	loetakse (33), luetakse (5), loe (4), loeme (2), loed (1), loeks (1), loetakse (1), luge (1), lugege (1), lugesin (1)
	Eitav	ei loeta	loeta (19), loe (13), loetakse (7), luge (2), lugeta (2), luetakse (2), loeks (1), loetaks (1), loeti (1), lugeks (1), lugenud (1)
Lihtminevik	Jaatav	loeti	loeti (25), lugesid (4), lugenud (3), loetakse (2), loevad (2), lugeti (2), loe (1), loeks (1), loeme (1), loesin (1), loeta (1), loetaks (1), loetaksi (1), loetati (1), loetud (1), loodi (1), lugeda (1), lugetud (1)

	Eitav	ei loetud	tühi (3), loetud (16), lugenud (13), loeti (4), loenud (3), loe (2), loeta (2), loeks (1), loetakse (1), loetati (1), loetut (1), lugeta (1), lugetakse (1), lugetud (1)
--	-------	-----------	--

Verbi tüvest kaob -d

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaataav	praetakse	praetakse (21), praaditakse (13), praetakse (5), praadi (1), praadidakse (1), praadime (1), praadimiseks (1), praadin (1), praadita (1), praaditatakse (1), praadivad (1), praame (1), praetaks (1), praaditakse (1)
	Eitav	ei praeta	praeta (11), praadita (9), praadi (7), praaditakse (7), praetakse (7), praeta (2), praadeta (1), praadikse (1), praee (1), praetakse (1), praeti (1), prae (1), praekse (1)
Lihtminevik	Jaataav	kooti	kooti (1), kuduti (17), kodusid (6), kudutati (4), koeti (2), kuduti (2), kadukse (1), kaos (1), kaoti (1), koetaksi (1), kootud (1), kudati (1), kudeti (1), kududata (1), kuduks (1), kadukse (1), kudun (1), kudunud (1), kodus (1), kodusin (1), kudutaksid (1), kudutatud (1), kudutud (1), kuuti (1)
	Eitav	ei kootud	tühi (1), kootud (2), kudunud (17), kudutud (13), kudutati (2), kadunud (1), kadus (1), koeti (1), koetud (1), kotud (1), kudanud (1), kudu (1), kududud (1), kuduks (1), kudutanud (1), kudutatud (1), kuduvad (1), kutnud (1), kuuti (1), kuutud (1)

Verbi tüve lõpus on -s

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaataav	seistakse	seistakse (30), seisakse (7), seisatakse (4), seisame (2), seisavad (2), seiasakse (1), seisa (1), seisan (1), seistatakse (1), seisvad (1)
	Eitav	ei maksta	maksta (17), maksa (9), makstakse (8), maksakse (3), maksnud (3), makstud (3), maksatakse (2), maksavad (1), makse (1), makseta (1), makstata (1), maksti (1)
Lihtminevik	Jaataav	tõusti	tühi (2), tõusti (19), tõusid (4), tõustati (4), tõstati (2), tõuseti (2), tõustnud (2), tõsteti (1), tõstsin (1), tõstud (1), tõusati (1), tõuseks (1), tõuseksid (1), tõuseme (1), tõusi (1), tõusime (1), tõusis (1), tõusiti (1), tõusnud (1), tõusta (1), tõustakse (1), tõusuti (1)
	Eitav	ei seistud	tühi (1), seistud (12), seisnud (20), seista (3), seisti (3), seisatud (2), seistati (2), seis (1), seisaks (1), seisakse (1), seisdi (1), seisdud (1), seisteti (1), seis (1)

Verbi tüve lõpus on -d

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaataav	nõutakse	nõutakse (14), nõuakse (14), nõudakse (11), nõuatakse (2), nõaekse (1), nõuame (1), nõuda (1), nõudab (1), nõudatakse (1), nõudavad (1), nõudnud (1), nõust (1), nõuavad/nõuatakse (1)
	Eitav	ei anta	anta (13), antakse (10), anda (5), anna (5), annakse (3), antud (3), andakse (2), anti (2), andeta (1), andke (1), andti (1), annaks (1), annata (1), anna (1), antagi (1)
Lihtminevik	Jaataav	hoiti	tühi (2), hoiti (13), hoidi (11), hoiati (7), hoiakse (2), hoidnud (2), hoeti (1), hoiaksid (1), hoianud (1), hoiata (1), hoiatakski (1), hoidakse (1), hoidatakse (1), hoidati (1), hoidatud (1), hoideti (1), hoidki (1), hoiatakse (1), hoiatud (1)
	Eitav	ei leitud	tühi (2), leitud (9), leidnud (17), leidi (4), leidud (2), leinud (2), leiata (1), leiati (1), leiatud (1), leida (1), leidakse (1), leidat (1), leidet (1), leidnutakse (1), leitud (1), leita (1), leitaks (1), leiti (1), leitnud (1), leitut (1)

Verbi tüve lõpus on -t

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	toodetakse	toodetakse (16), toodakse (13), tootakse (12), toodatakse (1), toodavad (1), toodetatakse (1), toodtakse (1), toota (1), tootab (1), tootnud (1), tuuakse (1), tuuatakse (1)
	Eitav	ei suudeta	suudeta (7), suuda (14), suuta (8), suudakse (6), suutakse (4), suudata (2), suuti (2), suudab (1), suudaks (1), suudetakse (1), suudetud (1), suutata (1), suutnud (1), suutud (1)
Lihtminevik	Jaatav	osteti	osteti (18), ostati (6), osti (6), ostaks (3), ostakse (3), ostaksid (2), ostnud (2), osata (1), osta (1), ostadi (1), osteni (1), ostetaksi (1), ostsi (1), ostsid (1), ostsin (1), ostud (1), ostutud (1)
	Eitav	ei sõidatud	sõidatud (8), sõitnud (16), sõitnud (5), sõidatud (3), sõida (2), sõidakse (2), sõita (2), sõiti (2), sõidetud (1), sõidak (1), sõidaks (1), sõidanud (1), sõideti (1), sõidud (1), sõitanud (1), sõitati (1), sõitnetakse (1), sõitsin (1)

Astmevahelduseta erandsõna *pesema*

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	pestakse	pestakse (38), pesetakse (3), pesevad (2), pesta (2), peseme (1), pesemist (1), pesetatakse (1), pestetakse (1), pesti (1)
	Eitav	ei pesta	pesta (29), pese (8), pestakse (3), pesnud (2), pesa (1), peseks (1), peseta (1), pesetakse (1), pestagi (1), pestati (1), pestnud (1), peseta/pese (1)
Lihtminevik	Jaatav	pesti	pesti (25), peseti (5), pesta (4), pestakse (4), pesenud (2), pesteti (2), peseks (1), pesesid (1), pesetaksi (1), pesetatud (1), pesevad (1), pesin (1), pestaks (1), pestati (1)
	Eitav	ei pestud	pestud (19), pestnud (10), pesnud (7), pesenud (4), pesta (4), pese (2), pesetakse (1), peseti (1), pestaks (1), pesti (1)

Astmevahelduslikud erandsõnad *nägema* ja *tegema*

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	nähakse	nähakse (5), näetakse (15), nähtakse (7), näen (3), näeks (2), näeme (2), nägitakse (2), näiakse (2), näe (1), näeb (1), näed (1), näekse (1), näetaks (1), näete (1), näevad (1), nägetakse (1), nägin (1), näha (1), näitakse (1), on näha (1)
	Eitav	ei nähta	nähta (10), näe (14), näinud (6), näeta (4), näetakse (3), näeks (2), näekse (2), näeti (2), märgatakse (1), näeda (1), näedakse (1), näha (1), nähda (1), nähtakse (1), nähti (1)
Lihtminevik	Jaatav	tehti	tühi (1), tehti (30), teinud (5), tegid (3), tegeti (2), tegi (2), tehakse (2), tegesid (1), teget (1), tegetud (1), tehata (1), tehtud (1)
	Eitav	ei tehtud	tühi (2), tehtud (16), teinud (13), tegeti (4), tehta (3), ole tehtud (1), tee (1), tegenud (1), tegetud (1), tegi (1), tegin (1), teguti (1), tegutsetud (1), tehakse (1), tehati (1), tehteti (1), tehti (1)

d-tunnuselised tüübid**Astmevahelduseta verbid****Verbi tüves on üks silp ja pikk vokaal**

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	müüakse	tühi (1), müüakse (36), müüatakse (2), müüdakse (2), müüdi (2), muuakse (1), muutakse (1), müakse (1), müjakse (1), müü (1), müüdetakse (1), müüjakse (1)
	Eitav	ei müüda	müüda (16), müüa (9), müüakse (8), müü (6), müüata (2), muuia (1), müjakse (1), müuakse (1), müüatakse (1), müüati (1), müüdakse (1), müüjakse (1), müüks (1), müüta (1)
Lihtminevik	Jaatav	viidi	tühi (2), viidi (22), viinud (4), viiti (4), viiks (2), viis (2), viati (1), viiaks (1), viiakse (1), viiata (1), viiatati (1), viiatud (1), viidata (1), viideti (1), viidud (1), viijakse (1), viimatki (1), viisid (1), viitiski (1), viitud (1)

	Eitav	ei viidud	tühi (1), viidud (11), viinud (15), viidi (6), viiti (4), viiatud (2), viitud (2), vii (1), viia (1), viiati (1), viida (1), viidetud (1), viidud (1), viijakse (1), viiks (1), viita (1)
--	-------	-----------	---

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	süüakse	süüakse (30), söödakse (5), söövad (3), (S)öötakse (2), süüatakse (2), süüjakse (2), suuakse (1), söime (1), söö (1), sööme (1), söömiseks (1), söön (1)
		juuakse	juuakse (30), joovad (3), juakse (3), joome (2), jootakse (2), juuatakse (2), joo (1), jooakse (1), joodakse (1), joomiseks (1), joon (1), jääkse (1), jõotakse (1), jüüakse (1)
	Eitav	ei sööda	sööda (15), söö (16), süüa (5), süüakse (5), söötakse (2), süüata (2), sööks (1), sööte (1), süüaks (1), süüatakse (1), süüati (1)
		ei jooda	jooda (13), joo (17), juua (6), juuakse (5), jootakse (2), juuata (2), joote (1), juuati (1), juutakse (1), jõöda (1), jõöks (1)
Lihtminevik	Jaatav	loodi	loodi (30), looti (5), loo (1), loob (1), loodetakse (1), looditakse (1), loodnud (1), loodu (1), lookse (1), loomeme (1), loosid (1), loota (1), luuaks (1), luuakse (1), luuti (1), löi (1), lõuakse (1)
		söödi	tühi (2), söödi (24), söid (5), süüati (3), söi (2), söönud (2), sööti (2), söieti (1), söime (1), sööma (1), söömiseks (1), sööta (1), söötsid (1), söötud (1), süüakse (1), süüaksid (1), süüjakse (1)
	Eitav	ei toodud	toodud (9), toonud (16), tootud (7), toodi (3), too (2), tooks (2), tooti (2), tootnud (2), tuuakse (2), toodetud (1), toodunud (1), tootati (1), tuua (1), tõitaksi (1)
		ei söödud	tühi (3), söödud (8), söönud (16), söödi (7), söö (3), söötud (3), sööda (2), soonud (1), söeti (1), söi (1), sööks (1), sööti (1), süüksid (1), süüata (1), süüati (1)

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	jäädakse	jäädakse (9), jäätakse (11), jääkse (5), jääd (3), jääks (3), jääte (3), jäi (2), jäid (2), jääakse (2), jaaks (1), jäätakse (1), jäetakse (1), jäiakse (1), jäin (1), jääb (1), jääda (1), jään (1), jäänud (1), oleks jäänud (1)
	Eitav	ei saada	tühi (1), saada (9), saa (22), saaks (8), saadeta (2), oleks saanud (1), peakse (1), saadud (1), saakse (1), saanud (1), saata (1), saatakse (1), saati (1)
Lihtminevik	Jaatav	saadi	tühi (2), saadi (14), saati (11), said (5), sai (4), saime (2), saadati (1), saadeti (1), saadut (1), saaks (1), saame (1), saan (1), saanud (1), saata (1), saatud (1), saidi (1), sain (1), saiti (1)
	Eitav	ei jäädud	tühi (1), jäädud (7), jäänud (17), jäätud (8), jäädi (3), jäi (2), jääda (2), jaai (1), jaaks (1), jäat (1), jäid (1), jäitnud (1), jäädakse (1), jäädaksi (1), jääks (1), jääta (1), jäätati (1)

Verbi tüves on üks silp ja diftong

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	võidakse	võidakse (6), võitakse (11), võiks (10), võiakse (7), võivad (7), võikse (2), võime (2), võetakse (1), või (1), võib (1), võimakse (1), võite (1)
	Eitav	ei käida	tühi (1), käida (7), käi (12), käiakse (11), käia (8), käita (3), käitakse (3), käinud (2), käeti (1), käiata (1), käidakse (1)
Lihtminevik	Jaatav	käidi	tühi (2), käidi (12), käiti (9), käisid (7), käiati (4), käitud (3), käisime (2), käita (2), k (1), kaidi (1), käi (1), käiaks (1), käiakse (1), käijakse (1), käinud (1), käisiks (1), minna (1)
	Eitav	ei käidud	käidud (7), käinud (15), käitud (8), käi (4), käiaks (2), käiakse (2), käida (2), käidi (2), käiti (2), kaia (1), käijanud (1), käiksi (1), käita (1), käitunud (1), lähakse (1)

Astmevahelduslikud verbid

Verbi tüve lõpus on -l

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	lauldakse	lauldakse (23), laulakse (9), laulatakse (5), laultakse (4), laulavad (3), laula (1), laulame (1), laulan (1), lauldaks (1), lauldatakse (1), laulme (1)
	Eitav	ei kuulda	kuulda (11), kuula (13), kuulakse (8), kuulata (6), kuulatakse (3), kuulaks (2), kuulnud (2), kuulati (1), kuuldud (1), kuulta (1), kuulu (1), ole kuulda (1)
Lihtminevik	Jaatav	kuuldi	tühi (4), kuuldi (13), kuulati (8), kuulakse (2), kuulasid (2), kuulatud (2), kuulsid (2), kuulsin (2), kuulusid (2), kulati (1), kuula (1), kuulaks (1), kuulaksid (1), kuuldakse (1), kuuldati (1), kuuldud (1), kuulmiksi (1), kuulsime (1), kuulti (1), kuultud (1), kuultut (1), kuulu (1)
	Eitav	ei lauldud	tühi (4), lauldud (8), laulnud (12), lauldi (8), laultud (5), laula (2), laulakse (2), laulta (2), laudat (1), laulaks (1), laulati (1), laulatu (1), laulatud (1), lauli (1), laulti (1)

Verbi tüve lõpus on -le

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	võisteldakse	tühi (2), võisteldakse (19), võistletakse (7), võistletatakse (3), võistelda (2), võisteltakse (2), võistle (2), võistlekse (2), võideldakse (1), võisletakse (1), võisteldatakse (1), võistlakse (1), võistledakse (1), võistleme (1), võistlenud (1), võistlesid (1), võistlevad (1), võisteldakse (1), võistlevad/võisteldakse (1)
	Eitav	ei vaielda	tühi (1), vaielda (5), vaidle (8), vaieldakse (7), vaidleta (6), vaidletakse (4), vaieldata (3), vaidelda (2), vaideldakse (2), vaidetakse (2), vaeldakse (1), vaide (1), vaidelta (1), vaidlakse (1), vaidlekse (1), vaidlen (1), vaidlevad (1), vaieldatakse (1), vaieldeks (1), väieldakse (1)
Lihtminevik	Jaatav	võimeldi	tühi (4), võimeldi (12), võimleti (6), võimelda (4), võimlesid (4), võimlenud (3), võimletati (2), võidelti (1), võimeldaks (1), võimeldati (1), võimeldud (1), võimleks (1), võimlema (1), võimleme (1), võimlemiksi (1), võimlemine (1), võimlen (1), võimlesime (1), võimleta (1), võimletud (1), võimli (1), võitud (1)
	Eitav	ei õmmeldud	õmmeldud (9), õmblenud (9), õmbletud (6), õmmelnud (4), õmelnud (3), õmbelnud (2), õmbleks (2), õmbleti (2), õblenud (1), õmbeksi (1), õmbeldud (1), õmbelesenud (1), õmble (1), õmblenub (1), õmbletakse (1), õmbletanud (1), õmbletati (1), õmblnud (1), õmelatud (1), õmeldatud (1), õmmeltud (1)

Astmevahelduseta erandsõna olema

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	ollakse	tühi (1), ollakse (22), oleks (6), oletakse (5), olevad (4), on (3), olakse (1), oldakse (1), ole (1), oleme (1), olete (1), olla (1), ollates (1), olletakse (1), olnud (1)
	Eitav	ei olda	tühi (2), olda (3), ole (22), olla (8), oleks (4), ollakse (3), oldud (2), olnud (2), oldagi (1), oleti (1), ollda (1), olleta (1)
Lihtminevik	Jaatav	oldi	tühi (2), oldi (14), olid (6), oleti (4), oli (3), olla (3), olnud (3), oleks (2), oleksid (2), ollati (2), on (2), ole (1), oleta (1), oletati (1), oliksi (1), olin (1), olinud (1), olleti (1)
	Eitav	ei oldud	tühi (3), oldud (7), olnud (22), oleti (3), oldi (2), oleks (2), oletud (2), oli (2), olla (2), olda (1), ollata (1), ollatu (1), ollnud (1), oltud (1)

Astmevahelduseta erandsõna minema

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	minnakse	tühi (4), minnakse (28), käiakse (2), minnes (2), lahedakse (1), läheks (1), lähen (1), läksid (1), minakse (1), minek (1), mineks (1), minetakse (1), minna (1), minnaks (1), minnatakse (1), minneks (1), minnetakse (1), tuletakse (1)
	Eitav	ei minda	tühi (2), minda (9), minna (9), minnakse (6), lähe (5), käiakse (3), käi (2), minnata (2), käia (1), käime (1), käivad (1), lähedakse (1), läheks (1), läheks (1), läks (1), mindagi (1), mine (1), mineta (1), minnati (1), tule (1)
Lihtminevik	Jaatav	mind	tühi (3), mindi (12), minnakse (4), minnati (4), läksid (3), käisid (2), läheti (2), minna (2), käi (1), käidi (1), käinud (1), käisitud (1), käiti (1), läheda (1), lähetatud (1), lähevad (1), lähti (1), läinud (1), mendi (1), minda (1), mindid (1), mineks (1), minnatati (1), minne (1), minneks (1), minnes (1)
	Eitav	ei mindud	tühi (3), mindud (9), läinud (6), mindi (4), käinud (3), lähe (2), läitud (2), käined (1), läheti (1), lähitud (1), lähnud (1), läks (1), mennud (1), mi (1), minaks (1), minata (1), minda (1), mine (1), mineks (1), minetakse (1), minna (1), minnakse (1), minnakski (1), minnata (1), minnenud (1), minneti (1), mintud (1), tulnud (1)

Astmevahelduseta erandsõna tulema

Aeg	Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Olevik	Jaatav	tullakse	tullakse (24), tuletakse (9), tuleb (4), tuleks (4), tulevad (2), tuldakse (1), tule (1), tulekse (1), tuletatakse (1), tuli (1), tulla (1), tullatakse (1)
	Eitav	ei tulda	tühi (1), tulda (9), tule (11), tulla (11), tullakse (7), tuleks (2), tulekse (2), käi (1), tuleti (1), tuli (1), tullatakse (1), tulda (1), tulletata (1), tullakse/tulda (1)
Lihtminevik	Jaatav	tuldi	tühi (4), tuldi (19), tulid (5), tuleti (2), tullakse (2), tulldi (2), tulnud (2), tuleks (1), tuleksi (1), tulesid (1), tuletati (1), tuletati (1), tuletud (1), tuli (1), tulime (1), tulin (1), tulla (1), tullaksid (1), tullati (1), tulleti (1), tullnud (1)
	Eitav	ei tuldud	tühi (1), tuldud (9), tulnud (18), tultud (3), tulda (2), tuldi (2), tuleks (2), tuleti (2), tuli (2), tullnud (2), käinud (1), tule (1), tulunud (1), tuliksi (1), tullakse (1), tullata (1), tulle (1)

Liitajad**Täisminevik**

Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Jaatav	on saadetud	tühi (2), on saadetud (3), ole saatnud (1), oleks saadeti (1), olen saatnud (1), oli saadetud (1), olnud saatnud (1), on saadatud (1), on saadetakse (1), on saatud (1), saadetakse (4), saadeti (4), saatnud (4), saatud (4), saadakse (3), saatakse (3), saanud (2), saada (1), saadakski (1), saadan (1), saadetud (1), saadsin (1), saadud (1), saame (1), saata (1), saataks (1), saati (1), saatsin (1), saavad (1), sain (1)
	on lauldud	tühi (2), on lauldud (3), oli laulnud (2), oleks laulnud (1), olid laulnud (1), on laulakse (1), on lauldatud (1), on lauldut (1), on laultud (1), lauldakse (10), lauldi (5), lauldud (4), laulnud (4), laulakse (2), laultakse (2), laultud (2), laulata (1), laulatakse (1), laulavad (1), lauli (1), laulme (1), laulsid (1), laulstakse (1), laulti (1)
Eitav	ei ole võidetud	tühi (3), ole võidetud (2), ole võidud (2), ole võitnud (2), ole võidanud (1), ole võita (1), ole võitnud (1), ole võtnud (1), oleks võitnud (1), võitnud (17), võidetud (4), võitnud (4), võida (2), võita (2), võeta (1), võidakse (1), võidanud (1), võidetakse (1), võidnud (1), võitelnud (1), võitnutaks (1)
	ei ole kaotatud	tühi (2), ole kaotatud (7), ole kaotanud (3), oleks kaotanud (1), kaotatud (12), kaotanud (11), kaota (5), kaotakse (3), kaotata (2), kaotaksi (1), kaotavad (1), kaotlenud (1), kaotnud (1)
	ei ole kuulnud	tühi (4), ole kuulnud (1), ole kuulanud (2), ole kuulatud (2), ole kuulda (2), ole kuulnud (2), ole kuulatud (1), oleks kuulnud (1), olnud kuulda (1), kuulnud

		(12), kuulnud (6), kuulanud (4), kuulda (3), kuulatud (2), kuuldi (2), kuula (1), kuulatakse (1), kuulatanud (1), kuultud (1), kuulu (1)
	ei ole söödud	tühi (4), ole söödud (4), ole söödut (2), ole söönud (2), ole söödetatud (1), oleks söönud (1), söönud (16), söödud (7), söi (2), soodi (1), söidi (1), sõiti (1), söö (1), sööda (1), söödanud (1), söödeti (1), söödi (1), söötud (1), söövad (1), süüaks (1)

Enneminevik

Kõneliik	Õige vorm	Lüngas kasutatud vormid
Jaatav	oli magatud	tühi (5), oli magatud (7), oleks maganud (1), on maganud (1), magati (17), magasid (4), maganud (3), magatud (3), magakse (2), magatakse (2), magatati (2), magada (1), magas (1), magasime (1)
	oli tahetud	tühi (5), oli tahtud (2), oleks tahtnud (1), olen tahtnud (1), oli tahtnud (1), oli tahtut (1), on tahtnud (1), tahtnud (8), tahti (6), taheti (5), tahteti (3), tahaks (2), tahetud (2), tahtis (2), tahatati (1), tahta (1), tahtada (1), tahtaksi (1), tahtata (1), tahtsid (1), tahtsime (1), tahtsin (1), tahtud (1), tähti (1)
	oli lauldud	tühi (5), oli lauldud (2), oleks lauldi (1), olen laulnud (1), oli lauldatud (1), oli laultud (1), lauldi (16), lauldati (3), laulti (3), laulnud (2), laulsid (2), laultud (2), laulaks (1), laulas (1), laulatakse (1), laulati (1), lauldud (1), lauleti (1), laulis (1), laulme (1), laulsime (1), laulta (1), laultakse (1)
	oli joodud	tühi (5), oli joodud (3), oleks joonud (1), olen joonud (1), oli jootud (1), oli jõödud (1), olu jootud (1), joodi (14), jõid (6), jõi (3), joota (2), juuati (2), jooda (1), joodud (1), jookis (1), joonud (1), jooti (1), jootsid (1), jootud (1), juuata (1), juuati (1), jõime (1)
Eitav	ei olnud korratud	tühi (5), olnud korratud (1), oleks kordanud (1), olnud kordadud (1), olnud kordatud (1), olnud korranud (1), kordanud (7), korratud (7), korranud (4), kordatud (3), korda (2), koratakse (2), karrati (1), koordanud (1), korakdatakse (1), koraldanud (1), kordasid (1), kordata (1), kordati (1), kordetati (1), kordnud (1), kordsid (1), korraldatud (1), korrata (1), korratati (1), korradi (1), korrutanud (1)
	ei olnud kuulnud	tühi (5), olnud kuulnud (2), ole kuulnud (2), ole kuulanud (1), ole kuuldi (1), oleks kuulnud (1), olnud kuulanud (1), olnud kuulatud (1), kuulnud (13), kuulnud (7), kuulanud (4), kuulati (3), kuulatud (2), kuultud (2), kuulasid (1), kuulata (1), kuulatati (1), kuulda (1), kuuldi (1)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Karin Britta Suimets ,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
Umbisikuline tegumood üldhariduskooli eesti keele teise keelena õpikutes ja ,
õppijate keeleteadmistes
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja(d) on Raili Pool ,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Karin Britta Suimets
26.05.2025